دو ماہی

شیرازہ

پہاڑی

جموں اینڈ کشمیر اکیڈیمی آف آرٹ، کلچر اینڈ لینگویجز

ششماہی شیرازہ

(پہاڑی)

جلد: ۴۲ شمارہ: ۲ جون/ جولائی ۲۰۲۰ء

نگراں: منیرالاسلام
(کے اے ایس)

مدیر اعلیٰ: ڈاکٹر مرزا فاروق انوارؔ

مدیر: محمد ایوب میر

معاون: عبدالواحد منہاس

جموں اینڈ کشمیر اکیڈیمی آف آرٹ، کلچر اینڈ لینگویجز

ناشر:

سیکریٹری جموں اینڈ کشمیر اکیڈمی آف آرٹ، کلچر اینڈ لینگو یجز۔ لالمنڈی سرینگر

کمپوزنگ: عبدالواحد منہاس/امتیاز احمد خان/بشیر احمد نجار

چھاپ خانہ:

تعداد: 500

سرورق: معراج الدین

قیمت: 50روپے

نوٹ:

اس شمارے بچ شامل مقالیاں تہ دیگر مشمولات بچ ظاہر کیتی گئی آراء نال ادارے نا کُلّا یا جُزوُ اتفاق ضروری نیہہ ....(ادارہ)

چھٹی اس پتے تے لکھو:

چیف ایڈیٹر

(پہاڑی)

جموں اینڈ کشمیر

کلچرل اکیڈمی

لالمنڈی سرینگر/

کنال روڈ، جموں توی

رابطہ انہاں موبائل نمبراں اُپر کرو:

9596929801, 9469249766, 9622861597

سَبُۓد

پہلی گل

الحمدللہ شیرازہ پہاڑی اَج اپنے 42 ویں پڑاء اُپر پُہنچ چکیا نا اے۔ اِس موقعے ور ایہہ گل لازم بنی اے کہ اسیں اپنے چار دہاکیاں نے سفر اُپر اک چھوہانی جیئی نظر ماراں تہ اپنا محاسبہ کرن نی کوشش وی کراں۔

اَج تھیں چار دہاکے پہلاں ریاستی کلچرل اکادمی نے اندر اک یک نفری شُعبہ قائم ہویا تہ محترم کریم اللہ قریشی ہوراں نی دیکھ ریکھ بچ پہاڑی زبان نی نشر و اشاعت نا سلسلہ شروع ہویا۔ ایہہ اوہ دور سی کہ اُس ویلے اَساں کول تخلیق و تحقیق نا سلسلہ سِروں ہی نابُو دسی۔ اُس ویلے کُجھ سِر پھرے عاشق اَگے بدھے ہور اُنہاں اِس سلسلے نی بِسم اللہ کیتی۔

محترم قریشی ہوراں جیہڑے اک بہوں محنتی تہ جفاکش انسان ہین، اپنی محنت تہ لگن نال چھ ماہی شیرازہ کڈھنا شروع کیتا۔ اک اجیہئی صورتِ حال بچ کہ تُساں نے ہتھ بچ کُجھ وی نیہہ تہ نہ ہی تُساں نے آس پاس کوئی ایسا حلقہ موجود ہووّے، جیہڑا تُساں نا ممد و معاون ہوئی سکے، اُس ویلے تُسیں اک عزم ہور حوصلے نال اَگے بدھنے نا حوصلہ کرو تہ یقیناً رَستے اپنے آپ پدھرے ہونا شروع ہوئی جانین۔ کریم اللہ قریشی ہوراں نال اَگے جائی جناب ظفر اقبال منہاس جُڑے تہ ایہہ جوڑی ہور بڑے جوش جذبے نال اَگے بدھی۔ جدوں سیکشن نی باگ ڈور پورے طور اُپر ظفر صاحب سمہالی تہ اُنہاں اِس

تحریک کی اک نویں تہ انوکھے انداز بچ عوامی حلقیاں بچ متعارف کرالیا۔ ایہہ اوہ دورسی کہ جس دور بچ نوجوان تہ تازہ دم لکھاڑی پہاڑی ادبی تحریک ناحِصّہ بننا شروع ہوئے۔ ایہہ اک انقلاب آفرین تہ سُنہرہ دورسی۔ اِس دور بچ پہاڑی سیکشن نے اندر ٹیم سپرٹ (Team Spirit) نا اک نرالا انداز پیدا ہویا تہ اَج تِکر ماشاءاللہ موجود اے۔

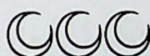
ویلے نے پھیر پرت آنے جانے رہنین ورا ایہہ پھیر پرت اپنے نال نال بہُوں کُجھ بدلی وی چھوڑ نین۔ 90 نے دہاکے بچ اک بڑا انقلاب موبائل فون نی صورت بچ باندے آیا۔ ہولیاں ہولیاں اِس جادوئی ڈبی نے اندر اتنا کُجھ آئی گیا کہ پورا معاشرہ عالمی سطح اُپر اِس نے جادو بچ گرفتار ہوئی گیا۔ اُس ایہہ گل بخوبی جاننے آں جے ہر چیز نے اپنے فائدے وی ہونین تہ نقصان وی۔ ایہیٔ کُجھ اِس جادونی ڈبی نال وی جُڑیا سی۔ اِس نے بے شمار فائدے وی اُساں ڈِٹھے تہ بے شمار نقصان وی برداشت کرنے پئے۔ اِس نا سب تھیں بڑا نقصان ایہہ ہویا کہ معاشرے تھیں کتاب کلچر ختم ہونا شروع ہویا ہور تحقیق تہ تخلیق نے سلسلے اُپر روک جیئی لگنا شروع ہوئی' خاص طور اُپر نوجوان نسل اِس نا شکار ہوئی تہ اِس نے واضح ثبوت موجود ہین۔

دُنیا نے اک عالمی گراں بننے نال بہُوں ساریاں سہولتاں دستیاب تہ ہوئیاں مگر اس نا اک ماڑا اثر مقامی زباناں تہ ثقافت اُپر پیٔن لگا۔ زباناں کی ہون والے نقصان بچوں اک بڑا نقصان ایہہ ہویا جے نوجوان اپنے اپنے رسم الخط تھیں دوُر ہونے شروع ہوئی گیٔے ہور اُنہاں عمومی طور اُپر Roman بچ لِکھنا شروع کیتا۔ ایہہ اک ہنگامی تہ خوفناک صورت ہے۔ رسم الخط اپنے نال اک خاص ثقافت تہ کلچر کی جوڑنا وی اے تہ ٹورنا وی اے۔ ور کدے ایہیٔ صورتِ حال قائم رہیٔ تاں بلیہار ہی اک خوفناک صورتِ حال نا اُساں کی سامنا کرنا پیسی گا (اللہ بچائے)۔

نویں نسل اپنی ماء بولی تہ اپنے کلچر تھیں دؤر رہونا شروع ہوئی چکی اے تہ اِس نا سِدّھا اثر اَساں نیاں زباناں اُپر محسوس کیتا جارہیا اے۔زباناں نے حوالے نال ہونے والے اک عالمی سروے بچ اِس گل نا اعتراف کیتا گیا اے کہ ہر روز کِھتوں کہٹ اک زبان اِس دُنیا تھیں غائب ہوئی ریہئی اے تہ اَساں کی اُس دِن تھیں ڈری تہ رہنا چاہی نا کہ جس دِن اِس لسٹ بچ خُدا نہ کرے اَساں نی ماء بولی وی شامل ہوئی جاسی۔ایہہ گل غور طلب اے تہ آؤ ذرا سر جوڑی تہ بہواں تہ کُجھ سوچ وچار کراں۔

کنال روڈ، جموں ڈاکٹر مرزا فاروق انوار

۲۱ر نومبر ۲۰۲۰ء

میاں کریم اللہ قریشی

رشیداں دی جوڑی

پہاڑی لفظ ''رشیداں'' دا ماخذ ''رشید'' ہے تہ ''رشید'' اللہ رب العزت دا صفاتی ناں ہے۔ رشید دے لغوی معنی ہدایت یافتہ ہور سِدھی راہ دہسنے والا ہے۔ ماہڑے خیال بچ ماہڑے نالوتُساں کو بھی لفظ ''رشیداں'' دے اِس طلسم داہر تہیان نہ گیا ہوسی جے ''رشیداں'' پہاڑی بچ واحد بھی ہے تہ جمع بھی۔ ماہڑے نالوتُسد اتھیان یقیناً اُس پاسے بھی نہ گیا ہوسی جے واحد کرنے استعمال ہوندے تہ جمع کسراں استعمال ہوندا ہے۔ ''رشیداں'' کو جدوں اَسیں واحد دے صیغے بچ استعمال کراں تہ اِسدا مطلب اوہ بچی یا گدری ہے جِسدا ناں ''رشیداں'' ہے۔ رشیداں کو کدے اَسیں جملے بچ استعمال کراں تہ اَسیں آکھ سکدے ہاں جے ''رشداں بڑی سگڑتہی ہے، رشیداں بڑی سلکھنی بچی ہے، رشیداں اُچّی پہچی دی گُڑی ہے تہ کدے اَسیں ''رشیداں'' کو جمع دے صیغے بچ استعمال کراں تہ اِسدا مطبل ہے دو رشید یا دُوّاں تھیں زیادہ رشید۔ کدے جُملے بچ استعمال کراں تہ آکھ سکدے ہاں ''رشیداں دِیاں عیداں ساہنجھیاں ہوندیاں ہین، رشیداں دی ٹور دورو سیانتے گیندی ہے، رشیداں دی گلوکاری دِیاں ساری ریاست بچ تہماں پیّاں دیاں ہین'' تہ اندازے تے انسان اِتھے توڑیں اَگے لنگھ کے گل کردا ہے جے ''یا اللہ رشیداں دی جوڑی کو بُری نظری تھیں بچائیں'' پر میں سخت

حیران ہاں جے رشیداں دی جوڑی کو نظر لائے دی ماہڑی کوشش ساری زندگی کامیاب نہ ہو سکی تہ ہُن اَکھیاں دی نظری تھیں دور اِتھے مظفر آباد دے تھیں دِتے دِیاں اَکھیاں نال نظر لائے دی کوشش بچ ہاں پر اُمید نیہہ جے ہُن بھی لگے ۔کِیّاں جے ریاست جموں کشمیر دے ہزاراں پہئین پہٗراء اُنہاں کو نظری تھیں بچائے واسطے دُعائیاں کردے ہین۔

ریاست جموں کشمیر دیاں پہاڑیاں خاص کر کرناہ دِیاں سجناں کو رشیداں دی جوڑی دا تعارف کرالنا ''کہٗر وں آواں میں تہ سنیہا دیویں توں'' والی گل ہو گیسی کِیاں جے ''اوہ کیہڑی گلی جتھے پہٗا بو نیہہ کھلی'' دے مصداق ریاست دا وہ کوئی پہاڑی پہئین پہٗراء نیہہ جسدیاں اَکھیاں رشیداں دی جوڑی کو دِکھ کے رجیاں ہوون یا جسدیاں کنّاں اِندیاں بناں دِیاں رُکھاں کو بھی روالنے والیاں گیتاں دے واز نہ پئے ہوون پر کدے میں رشیداں دی جوڑی دے بارے بچ کُجھ دسے بغیر اَگے لنگھ گیاں تہ اوہ نویں نسل نال بددیانتی ہوسی ہور بددیانتاں کو اللہ کدے معاف نیہہ کردا۔اللہ تعالیٰ اَساں ساریاں کو بددیانتی تھیں بچاوے۔

ریاست جموں کشمیر بچ میں سینکڑیاں رشید ڈِٹھے۔ہِکی گراں تہ ہِکی بستی بچ ڈِٹھے پر رشیداں دی جوڑی جیہڑی راجا کرن دے صدر مقام ''کرانویں'' دے مُنڈھ کرناہ دے مرکزی گراں ''کھاور پارے'' بچ پیدا ہوئی اوہ اَزلو اللہ تعالیٰ کھاور پارے ہی دی قسمتی بچ رکھی دی آسی جس تے سارا کرناہ فخر کردا ہے۔اللہ تعالیٰ کرناہ دا ایہہ مان سدو قائم رکھے۔رشیداں دی جوڑی بچ جیہڑے دو رشید شامل ہین اُنہاں بچو ہِک رشید قریشی ہے تہ دُوّا رشید لون ہے۔رشید قریشی کھاور پارے دے اپنے وقت دی معروف تہ انتہائی معزز شخصیت محمد حسین قریشی صاحب دے فرزند ہین جدکہ رشید لون کھاور پارے دے لون خاندان دے سرپرست عبدالرّحیم لون صاحب دے فرزند ہین۔

رشیداں دی اِس خصوصی جوڑی دے درمیان اتفاقات دی ہِک لمی فہرست ہے۔ پہلا اتفاق ایہہ ہے جے دوئی کھاور پارے دے گراں بچ پیدا ہوئے۔ دُوّا اتفاق ایہہ ہے جے دوئی ہانی ہین۔ تریّا اتفاق ایہہ ہے جے دوئے شعری ہور نثری ذوق دے مالک ہین۔ چوتھا اتفاق ایہہ ہے جے دُوّاں کرناہ دے ابتدائی ہور تاریخی ہائی سکول ''کنڈیاں''، تھیں میٹرک پاس کیتی، پنجماں اتفاق ایہہ جے دوئے جوانی دی شیڑی تے چڑھے تھیں پہلیاں ہی پدری شفقت تھیں محروم ہو گئے۔ اُندے اتفاقات دی فہرست دے درمیان سب تھیں اہم ہور بڑا اتفاق دہسدا اجلاں اوہ ایہہ جے رشیداں دی جوڑی سُن ۱۹۷۰ء دی دھائی دی ابتدا ہی بچ اپنی ماء بولی ''پہاڑی'' دی ترقی واسطے کرناہ تھیں اُوڑی تکر جیہڑی تحریک شروع کیتی وقت سُن ثابت کیتا جے محمد نوراللہ قریشی ہوراں دی زیرِ قیادت ''آل جموں وکشمیر پہاڑی کلچرل اینڈ ویلفیئر فورم'' دی تحریک دی کامیابی بچ اِسدا ہِک اہم ہور تاریخی رول ہے ہور مستقبل دا دینہہ اِس حقیقت کو بیان کرنے بغیر اَگے نیہہ بدھ سکدا۔ اوہ دور پہاڑی دے ذوق وشوق ہور قربانی دے جذبے دا دور آسا' اُس دور دے ہر دن' ہر رات ہور ہر کردار تے الگ ہِک ہِک کتاب لکھی جُل سکدی ہے پر اِتھے اتنا ذکر کرے بغیر اَگے لنگھ گینا بدیانتی ہوسی جے اُس ویلے جتھے کرناہ دے ''بڑے غلام علی خان'' جناب عالم قریشی ہوراں دی سرپرستی بچ مایہ ناز موسیکار تہ گلوکار جناب مقبول خان چک جنہاں مخلص مُحبّاں دے عملی تعاون سُن رشیداں دی جوڑی دا حوصلہ بدھایا اُتھے کرناہ دے صاحب نظر معززین دی بھی عملی خاص کر اخلاقی حمایت تہ مدد رشیداں دی جوڑی دا اہم سرمایہ ثابت ہوئی۔ ایہی اوہ اخلاقی حمایت آسی جس سُن محمد نوراللہ قریشی ہوراں کو بھی منزل تے پُہچ توڑیں سِدھا کھلیار رکھیا۔ پہاڑی زبان دی ترقی دی تحریک کو صحیح ہور جائز تسلیم کرنے والیاں ہور

اِسدی اخلاقی ہور عملی حمایت کرنے والیاں ہستیاں بِچ قاضی غلام حیدر صاحب مرحوم جناب سیف علی خان سیفی مرحوم، جناب نوراحمد قریشی مرحوم تہ شاعر کرناہ (عزیز خان صاحب مرحوم) دے بڑے فرزند رفیق خان صاحب مرحوم شامل ہین۔ ۱۹۷۰ء دی دھائی بِچ رشیداں دی جوڑی نال گزرے دے لمحات کو چالی، پنجتالی سال گُزر گئے ہین پر اجہاں لگدا ہے جے کل دی گل ہے پر ماہڑا خیال ہے مکو ایہہ ساریاں گلاں رشیداں دی جوڑی تھیں دوورہ کے فراقے دی تلخی سُن یاد رکھالیاں دیاں ہین۔ دِلاں دے پہیت اللہ ہی جان دا ہے پر مکو مید ہے جے کُجھ گلاں رشیداں دی جوڑی کو بھی یاد ہوسن تہ کدے واقعی ہی اُنہاں کو ماہڑا نال ٹُرنا یاد ہے تاں مکو اپنی خوش بختی تے فخر کرے بِچ کوئی ہرج ینہہ۔

اللہ تعالیٰ سیف علی صاحب ہوراں کو جنتاں بِچ جاء دیوے ہک واری دی گل ہے اُندی سرپرستی بِچ کرناہ کلچرل کلب دِیاں فنکاراں دا گروپ جس بِچ جناب عالم قریشی، رشید لون، رشید قریشی، مقبول خان کھاور پارے دے غلام نبی (نبیا) تہ جناب قاضی عبدالحمید ہورمیں (میاں کریم اللہ قریشی) شامل آسیاں۔ ثقافتی دورے تے اُوڑی پُجیاں جتھے غلام نبی صاحب (نبیے) قاضی عبدالحمید صاحب دی شان بِچ کُجھ گُستاخی کر چھوڑی جس تو قاضی صاحب کو سخت دُکھ لگا ہور اُندیاں اَکھیاں بِچ اَتھروں آ گئے۔ جناب سیف علی خان صاحب ہوراں ایہہ دِکھے بغیر جے اِس کول کوئی کرایہ پہاڑہ ہے یا نہ غلام نبی کو سخت بے عزت کر کے واپس پہیج چھوڑیا۔ رشیداں دی جوڑی ہور اَساں ساریاں کو اِس اعلیٰ کردار ہور قوت فیصلہ رکھنے والیاں شخصیتاں دی سرپرستی حاصل رہئی ہے۔

گلے بچو گل نکلی تہ خاصہ اَگّے نکل گئیاں رشیداں دی جوڑی دے درمیان چھیمی اتفاقی گل ایہہ ہے جے دوئے اَگے پچھے محکمہ تعلیم بِچ مدرس بہرتی ہوئے ہور باعزت طور تے ملازمت دی مُدت پوری کر کے نالو نال ریٹائر ہوئے۔ اِندی ستمی اتفاقی

کیفیت ایہہ ہے جے ہکیں دوئے نال ایجھے اوکھے تہ ننگے مذاخ کرن جے سُننے والے کوانگلیاں منداں تلے دینیاں پیندیاں ہین۔ایہہ کوئی پنج چھ تہیاڑے ہوگئے میں اِتھو مظفر آباد دواپنے پہیا نجے زراعت افسر ظہورلون کوواٹس ایپ تے کال کرکے آکھیا جے مکو رشید قریشی تہ رشیدلون صاحب نال کانفرنس کال مِلادے ماہڑے واسطے دوئے اَکھیاں دی لوء ہور حد درجہ احترام دے قابل ہین پر جدو دوئی ویڈیو کال دے ذریعے ماہڑے سامنے آئے تے رشیدلون صاحب ہوراں جیاں سِرے تے سوٹے دی سٹ کڈھ ماری جے ''تُساں ایہہ کُتی چیز کُتھو پکڑ آندی۔'' اُس ویلے ماہڑا جِیاں ساہ بند ہوگیا پر حقیقت ایہہ ہے جے دُکھاں دی اِس دُنیا بچ جتھے خوشی انساناں نالو رُس گئی دی ہے رشیداں دی جوڑی دی گفتگو دا ایہہ انداز زندگی جینے دی بہترین علامت ہی نیہہ بلکہ بہترین ہور تقلید دے قابل مثال ہے۔گل خاصی لمی ہوگئی مکو قاری دی بوریّت دا احساس ہے پر رشیداں دی جوڑی دے درمیان ہک ہور نایاب اتفاقی کیفیت جس تے ماہڑے سمیت اِندے سارے سنگی ساری عمر سڑ دے پُجدے رہئے ایہہ ہے جے رشیداں دی جوڑی کدے کسے کُہلائی تہ لِسی ڈاہڈی ہوندیاں نیہہ ڈِٹھی کدے اَسیں حقیقت تھیں نظراں فیر کے اِس حقیقت کومحض اتفاق سمجھاں تہ بد دیانتی ہوسی۔مکدی گل ایہہ ہے جے ایہہ رشیداں دی جوڑی دی اِس مزاجی عظمت ہور فارسی اصطلاح بچ ''عفو و درگُزر'' دے جذبے دا نتیجہ ہے ایہہ نِکیاں تھیں رکھن کے بڈ ھیمے کو پُجنے تکر کدے نیہہ کُہلے ہور ایہہ نہ صرف قریشی ہور لون خاندان دی نویں پود واسطے ہک سبق ہے بلکہ ریاست جموں کشمیر دِیاں ساریاں پہاڑی نوجوانان کواپنے آپے کورشیداں دی جوڑی دے اِس خصوصی رنگا بچ رنگنا چاہیدا ہے۔

رشیداں دی جوڑی نال مکو اپنی نِکڑی عمری دی جیہڑی پہلی ملاقات یاد ہے اوہ

ایہہ ہے جے اِسدے کہر ''کچاڑیاں'' کوئی بیاہ شادی دا پروگرام آسا کُڑیاں گیتاں بولدیاں آسیاں۔رشید قریشی صاحب سُن رشید لون صاحب سمیت ہک گیت گائی جِسدے بول ایہہ آسے۔

اُٹکے دی گلی دا سوداگر آیا
پونچھے دی گلی دا بپاری آیا
چُن چُن چھینٹاں میں مُل اوچکیندی آں
بیرے دے بوہے اَگے چانن لایا!!

اِس گیت بچ صرف رشید قریشی صاحب ہی داواز سُنے گیندا آسا جس بچ جادو دا جیاں اثر آسا۔رشید لون صاحب دے مونہوں نِکی عُمری اپنے کہر کچاڑیاں جیہڑی پہاڑی لوک گیت سُنی اُسدے بول ایہہ ہین۔

کس وے کہڑائیاں توہڑیاں کنّاں دِیاں بالیاں
کس وے کہڑایا توہڑا ہار وے
بابل کہڑائیاں ماہڑیاں کنّاں دِیاں بالیاں!!
بیرے وے کہڑایا ماہڑا ہار وے

مکو لگدے کے رشیداں دی جوڑی دِیاں دِلاں دے پہیت سمندر تھیں بھی ڈھنگے ہین رِکیّاں جے پُنجی ،ترِی سال تِکر ایہہ سمجھدار ہیاں جے پہاڑی دا پہلا ڈرامہ ''کریما'' رشید قریشی صاحب ہوراں لِکھیا بلکہ میں ''پہاڑی ہور اُردو ایک تقابلی جائزہ'' دے عنوان تے پنے ایم فِل اُردو دے تحقیقی مقالے بچ بھی ایہی گل لِکھی ہے پر ہُن پتہ لگا جے ''کریما'' رشید لون صاحب دی تخلیق ہے۔اِس تھیں اِنہاں دوناں رشیداں دا ہکی دوئے دی جِند تہ جان ہونے دا پتہ لگدا ہے۔

رشید قریشی صاحب دے سُریلے واز ے نچ ماہڑی پہاڑی قوالی سُن رار پار تُھماں باہیاں جسدا طرحی مصرعہ ''اَکھ مستانی یار دی''مُکو رشید قریشی صاحب ہوراں ہی دِتا آسا اِسدا اعتراف میں اپنے تحقیقی مقالے نچ بھی کر کے حق دی ادائیگی دی کوشش کیتی ہے تہ اِسی طراں اُنہاں ماہڑی پہاڑی شاعری دی کتاب ''پیہنگ'' نچ شامل گیت ''نِکی نِکی لوئی توں بول کا گا گا کے ماہڑی عزت بدھائی ہے تہ اِس تھیں بھی چار قدم اَگے تحقیقی مقالیاں دے مجموعے تے مشتمل اپنی کتاب ''لِکھتاں پیار دیاں'' دے سر نانویں نچ جناب نور احمد قریشی صاحب تہ جناب عالم قریشی صاحب ہوراں دے ناں نال اَساں دونواں پہر انواں دے ناں شامل کر کے جس قلبی روحانی تہ خونی رشتے دا اعتراف کیتے اوہ اَساں خاص کر کے ماہڑے واسطے ہک بڑا اعزاز ہے۔

رشیداں دی جوڑی نال گزرے دے تہیاڑے تہ اُنہاں تہیاڑیاں دِیاں یاداں ماہڑی زندگی دا خوبصورت سرمایہ ہین ہور تُہا کے دا کہاء ہین۔ کدے سال بھی لِکھتا رہواں تہ مُکن نیہہ لگیاں۔ رشیداں دی جوڑی پیارے عالم قریشی صاحب تہ مقبول خان صاب دی رفاقت نچ جموں کشمیر کلچرل اکیڈیمی سرینگر نچ پہاڑی شعبے دے قیام دے بعد ماہڑے آکھے تے قومی جذبے دے تحت معمولی اُجرت تے ضلع سرینگر تہ اننت ناگ (اسلام آباد) دِیاں دور دراز پہاڑی علاقیاں ''پہلگام، رکھ براہ، ہاپت ناڑ تہ دارا ناگ بل تکر پیدل ٹُر کے پُہچدی رہئی۔ ہاپت ناڑ تحصیل پہلگام نچ پہاڑی دے ہکی متوالے موج الدین (ہُن مرحوم) دے کہر جناب عالم قریشی، جناب عبدالرّشید قریشی، جناب عبدالرّشید لون تہ جناب مقبول خان ہوراں موج الدین صاحب دِیاں نونہاں تہیاں (اکیلیاں پہاڑناں) سمیت گُفتاں تھیں لوء ہوندیاں تکر پہاڑی لوک گیتاں دا جیہڑا رنگ جمایا اوہ مُکو تہ مردیاں تکر یاد ہی رہسی پر عالم قریشی صاحب تہ

مقبول خان صاحب ہوریں بھی مردیاں تکر نہ پُھلے ہوسن تہ نہ ہی رشیداں دی جوڑی اوہ محفل کدے پُھل سکدی ہے۔

''رِزقے دے کم ڈاہڈے بیڑے پٹے ہزاراں دے'' دے مصداق رِزقے دی چھک مئی اپریل ۱۹۸۷ءچ مظفر آباد کھِن آئی تہ اَساں کو لمّاں بچھوڑا اپئے گیا۔ ۲۰۰۰ءدی دھائی چ رشیداں دی جوڑی مختصر دورے تے مظفر آباد آئی تہ میں راولپنڈی تھیں اُنہاں کول مظفر آباد پُچیاں۔ دیگری تھیں سوتے ویلے توڑیں اپنے کہر منظر آباد اُنہاں نال گُزریاں دِیاں اوہ ساعتاں بھی ماہڑیاں حسین یاداں چ شامل ہین۔ ۲۰۱۸ءچ جدوں اَسیں دوئی پہر مختصر وقت واسطے کرناہ آیاں تہ انہاں سجناں نال بتریاں ۲۳ سالاں چ دوئی ملاقات ہوئی۔ اِس دوران رشیداں دی پیاری جوڑی دی رفاقت چ جناب نور احمد قریشی صاحب مرحوم (نور احمد پہا جی) دی قبر تے حاضری نصیب ہوئی۔ ۲۴ اگست کو ٹنگڈھار دے ڈاک بنگلے چ رشیداں دی جوڑی دی خصوصی توجہ نال کرناہ کلچرل کلب دے طرفوں اِسدے اعزاز چ ہک خوبصورت استقبالیہ پروگرام منعقد ہویا جسدی صدارت ایم ایل اے وقت راجا منظور احمد خان ہوراں کیتی جدکہ سابق ایم ایل اے کرناہ جناب کفیل الرحمٰن تہ کرناہ دی معمر ترین خوش بخت شخصیت جناب اختر علی خان صاحب خصوصی مزماناں دی حیثیت چ شریک ہوئے۔ ڈاک بنگلے دے آنگن چ منعقد ہونے والے اِس نمائندہ اجلاس چ کرناہ دے معززین، دانشور ہور ادیب تہ شاعراں دے علاوہ نوجوانسیکڑیاں دی تدداد چ شریک ہوئے۔ سٹیج سیکٹری دے فرائض نعیم کرناہی صاحب ہوراں انجام دِتے، اسدیاں کرناہی مُحبّاں تہ سجناں اَساں نال گُزریاں دِیاں تہیاڑیاں دِیاں یاداں نویں سِرے تازیاں کر کے محفل چ اوہ ہجاء رنگ جمایا جے رُہوے نام سائیں دا۔

رشیداں دی جوڑی اپنے مخصوص انداز بچ اَساں تے محبتاں دے اوہ پھل سٹے جِند ابیان مشکل ہے۔ صرف ایہی نہ بلکہ کلچرل کلب کرناہ دے طرفوں خوبصورت کشمیری شالاں دی صورت بچ خلعت فاخرہ تھیں بھی نوازیا ہور جناب رشید قریشی ہوراں اِس تھیں علاوہ اَساں دونواں پہر انواں کو خوبصورت تہ قیمتی سُوٹاں دے تُھکے بھی دِتے۔ مختصر ایہہ جے رشیداں دی جوڑی سُن شاید ایہہ سمجھ کے جے ہوسکدا اہے ایہہ آخری ملاقات ہووے رج کے محسن بنڈیاں۔ سٹیج سیکریڑی نعیم کرنا ہی ہر وقفے دے دوران اَساں تے محبت دے پُھل سٹدے رہئے تہ جناب حیدر ندیم ہوراں اَساں خاص کر ماہڑے تے تحقیقی مقالے دی صورت بچ جیہڑی تفصیلی گل کیتی اوہ بھی ماہڑیاں نہ پُھلنے والیاں یاداں بچوں ہک یاد ہے۔ صرف ایہی نہ بلکہ ندیم صاحب ہوراں اَسدے کرناہ دے دورے ہور اِس خصوصی اجلاس تے اُردو ہور پہاڑی بچ تفصیلی مضمون لکھے جیہڑے سرینگر دے روزنامہ ''کشمیر عُظمیٰ'' تہ زبیر قریشی دے پہاڑی ہفت روزہ وائیس آف ہلز'' بچ چھپے۔ میں (میاں کریم اللہ قریشی) اپنی تقریر دے آخر تے اپنی ایہہ غزل نما نظم ''اج یاد پُرانی آئی ہے'' تہ ''جس اَگ کلیجے لائی ہے''، قربان طبیبا سوہنیاں تُدھ اَج سینے بچ سنگی لائی ہے۔ پڑھی تہ کئیں لوک اپنے اتھروں نہ ڈک سکے۔ اللہ جانے رشیداں دی جوڑی دے عنوان تے ماہڑیاں ایہہ گلاں کوئی پڑھسی بھی جے نہ پڑھسی پر میں کرناہ دِیاں اِنہاں دونواں معزز شخصیاتاں (رشیداں دی جوڑی) تے اپنا نظریہ پیش کر کے خوشی محسوس کرداں۔

......خوش دیو مینی

راج بائی

راجوری نی تاریخ نے ڈانڈے پنج ہزار سال پچھے ملنے ہین۔ تاریخ نے ہر دور تہ ہر حال وِچ اُتھوں نے بانکے تہ بہادراں تاریخ کی اپنے اپنے خون سنگ رقم کیتا ہے۔ مہابھارت تہ دوجیاں ہندو کتاباں نے موجب راجوری تہ پونچھ نے علاقے کی پانڈواں نے دور وِچ پانچال دیش آکھیا جانا سا۔ مہابھارت نی جنگ عظیم ویلے اُتھوں ناناں پنچال دیش سا تہ اِتھے نے درجے کی پانچال نریش آکھنے سن جس نی تِہی ناناں پانچالی سا۔ پنچالی نا بیاہ ارجن پاونڈ نال ہویا سا۔ ارجن پانڈو نے جنگی اُستاد ناناں دراون سا جس نے ناں ور علاقہ راجوری وِچ دراوُ قبائل آباد ہوے ۳۲۵ ء ق م وِچ جدوں سکندر نے ہندوستان ور حملہ کیتا اُس ویلے علاقہ راجوری نے دراوُ تہ پونچھ نے ابھیسار ساری نہایت جنگو تے مڑدی بُڑدی آلے قبائل منے جانے سن جنہاں نا مقابلہ کرنے ویلے سکندر نیاں فوجاں وی چھکنیاں سن ۶۶۳ ء وِچ جدوں ہیون سانگ کشمیر تھیں ہندوستان دار جانے ہوئے راجوری وی آئے سن اُنہاں اِتھوں نے لوکاں کی جُرأت مند لکھیا ہے۔ اٹھویں صدی عیسوی وِچ راجوری ور ہندو کھش قبیلے نا غلبہ سا جنہاں نا مرکز علاقہ بُدھل منیا گیا ہے۔ ۹۸۰ ء نے کول کال راجہ پرتھوی پال نے راجوری ریاست نی بنیاد رکھی تہ اِس کی بکھر لا تشخص عطا کیتا پال خاندان نے ۱۱۹۲ ء

توڑیں راجوری ور حکومت کیتی۔۱۱۹۲ء وِچ کلانور پنجاب تھیں آئے نے ہک نو مسلم راجہ نورالدین عرف نیل سینہ نے پال خاندان نا تختہ پلٹی اپنی حکومت قائم کیتی جیہڑی جرال خاندان نی حکومت نے ناں نال مشہور ہوئی۔ جرال خاندان نے ست سو سال توڑیں یعنی ۱۱۹۲ء تھیں یعنی ۱۸۴۶ء توڑیں ریاست راجوری ہور پرپڑی در پرپڑی حکومت کیتی، جرال خاندان نے عہد وِچ ہی کشمیر وِچ افغاناں کی شکست ہوئی تہ مغل دور قائم ہویا۔ اِس دور وِچ جدوں راجوری ور راج تاج الدین عرف چتر سینہ (۶۰۴ تہ ۱۶۴۸) نا راج ساتاں شہنشاہ جہانگیر۔ شہنشاہ شاہجہاں تہ شہنشاہ اورنگ زیب نے کئیں وار کشمیر جانے ہوئے راجوری ڈیرے لائے تہ اِتھے گھما گھمیاں پیاں رہیا۔

تاریخ راجگان راجور نے مصنف مرزا ظفر اللہ لکھنین نا کہ اُس زمانے وِچ راجگاں راجوری وِچ دُختر کشی نی روایت جاری سی۔ راجہ تہ اُس نے نزدیکی رشتہ داراں نے کہر جیہڑی وی بچی جمنی سی اُس کی ماری دِتا جاناسا۔ کیّاں جے راجوری نے جرال راجپوت دوجے خاندان وِچ تہی نا رشتہ نیہہ سن دینے۔ راجہ تاج الدین عرف چتر سینہ دِل تھیں اِس رواج نے خلاف سن۔ اِس واسطے جدوں اُنہاں کہر کُڑی جمی تاں راجہ نے کہر خاندان نی رسم نے مطابق اُس کی مارنے واسطے صلاح سوتر ہون لگا ور راجہ تاج الدین ہوراں آکھیا کہ کڑی مارنے تھیں پہلاں مگی اپنے پیر مُرشد حضرت شاہ دولہ سنگ مشورہ کرن دیو۔ پیر شادولہ کی جدوں پتہ چلیا کہ راجہ نے کہر تہی جمی اے تاں اُنہاں فال پالی کیہہ ہدایت کیتی کہ ایہہ لڑکی بڑی خوش نصیب ہے اُس نے بطن بچوں شہنشاہ تہ بادشاہ پیدا ہوسن گے۔ اِس واسطے کُڑی کی مارنا بہت پہارہ گُناہ ہوسی گا۔

بلکہ اس بچی نی حفاظت کیتی جائے تہ لاڈاں سنگ پالیا جائے اِس راہ مُرشد نا حکم منی راجہ تاج الدین نے بچی نی چنگی طراں پرورش کرنی شروع کری دِتی تہ اُس بچی

ناناں راج بائی تجویز ہویا۔ بچی ناناں رکھی راجہ پورے خاندان نال اپنے مُرشد کی ملنے واسطے گُجرات چلے گئے راجہ کئیں تہیاڑے مُرشد نے کہر رہیا تہ اپنی تہی راج بالی کی اُنہاں نی چھولی وِچ پالی دِتا۔ پیر صاحب ہوراں کُڑی کی چُمنے ہوئے آکھیا کہ ایہہ دُختر اختر شاہواں نا مال ہے اِس تھیں کئیں بادشاہ تولید ہوسن گئے۔ کرنے کرنے دن تہیاڑے لنگنے رہئے راج بانی جوان ہوئی گئی۔ اِسے دوران ۱۶۴۴ء وِچ ہندوستان نا مغل شہنشاہ شاہجہاں اپنے صاحب زادے اورنگ زیب سنگ کشمیر نے دورے ور چڑھے تہ شاہی کاروان راجوری پُجی کے کُجھ تہیاڑے بسھو لگا۔ راجہ تاج الدین نے نذر رندرانے پیش کیتے تہ نہایت اعلیٰ قسم نا انتظام کیتا جس ور شہنشاہ شاہجہان بہوں خوش ہویا تہ شہنشاہ اتنا متاثر ہویا کہ اُس راجوری نے راجے سنگ اپنا رشتہ جوڑنے نا فیصلہ کری لیا اُس ویلے اورنگ زیب اُنہاں نے نال سا۔ شہزادہ پہانویں بیاہیا نا ساتہ ۱۶۳۶ء اُس نا بیاہ بڑے ٹھول ٹھما کے نال ہویا سا۔ اِس نے باوجود شہنشاہ شاہجہاں نے راجہ تاالدین کی آکھیا کہ اوہ اپنی تہی نا رشتہ اورنگ زیب[1] دے۔ شہنشاہ نا حکم راجے کرمتھے ور قبول کیتا۔ اُس ویلے تاریخ نکاح شہزادہ مقرر ہوئی تہ راج بائی نا نکاح شہزادہ اورنگ زیب سنگ پڑھایا گیا۔ مرزا ظفر اللہ لکھنے ہین کہ اُنہاں نے خاندان وِچ ایہہ گل مشہور ہے کہ شہزادہ اورنگ زیب شاہی کاروان نالوں نکھڑی کہ راجوری نے شہر بچ راجہ تاج الدین ہوراں نے محل وِچ آئے تہ جرال خاندان نیاں ساریاں رسوماں ادا کرنے

---

[1] راجوری نے اندر روایت اے کہ شاہجہان ایہہ رشتہ اپنے واسطے منگیا سی تہ راجہ تاج الدین عرض کیتی کہ ایہہ بچی میں حضرت شاہ دولہ ہوراں کی دِتی نی اے تہ اِس نا رشتہ اوہی طے کرسن۔ شاہجہان چونکہ حضرت شاہ دولہ نا عقیدت مند سی اُس سوچیا کہ حضرت شاہ دولہ ایہہ رشتہ ٹھکران نیہہ لگے۔ اُنہاں ایہہ پیغام اپنے مُرشد تکر پُہچایا۔ حضرت شاہ دولہ ہوراں فرمایا کہ ایہہ رشتہ میں اونگ زیب واسطے رکھیا ہویا ہے تہ اسراں راج بائی نا نکاح اورنگ زیب نال پڑھایا گیا

مگروں نکاح پڑھن ہویا۔ بعد وِچ ہِک عرصے توڑیں محل نے اُس حصے کی جتھے اورنگ زیب بیٹھے سن استعمال وچ نہ آندا گیا تہ اُس کی یادگار نے طور ور محفوظ کری لیا گیا۔ راج بال مغل خاندان نی بیگم بنی کی راج محل بیگم نے لقب نال دہلی چلی گئی تہ اُس نے بطن نے شہنشاہ بہادر شاہ سلطان محمد تہ معظم شاہ پیدا ہوئے جنہاں ہندوستان نے تخت ور راج کیتا۔

......عبدالرشید لون غمگین

محمد مقبول خان: مک قومی اثاثہ

اول اللہ نوروں پایا قدرت دے سب بندے
اِک ہی نور توں سب جگ اُپچیا کون پہلے کون مندے

خالق کائنات سُن انسان کو اشراف المخلوقات دا درجہ دے کے پیدا کیتا، تمام مخلوق تھیں اُتم درجہ اِسی واسطے دِتا کہ ایہہ خدا وند کریم دی بڑھائی کرسی۔ ہچھے ہور بُرے دی تمیز کرسی۔ نیکی تہ بدی بچ فرق کرسی۔ خداوند تعالیٰ دی بنائی دِیاں چیزاں دا استعمال جائز طور کرسی۔ رب دِیاں پہیجے دِیاں پیغمبراں دی ہدایت دے مطابق زندگی گزارسی۔ بقولِ علامہ:

فرشتوں سے بہتر ہے انسان بننا
مگر اُس میں لگتی ہے محنت زیادہ

انسان بننے واسطے بہت ساری محنت دی ضرورت ہے۔ سیانے آکھدے ہین "باغاں بچ اگر پُھلاں نال کنڈے نہ ہوون تہ پُھلاں دی نرمی دا کے احساس ہوسی۔" انساناں بچ بھی اگر کوئی لوک ہچھے نہ ہوون تہ بُریاں کو کون بُرا آکھسی۔ رنگا رنگ مخلوق دی پیدائش ہی ماہڑے رب دی قدرت دی تصدیق کردی ہے۔

ہر دور بچ ہچھے لوک بھی آئے چلے گئے یعنی دُنیا چھوڑ گئے بُرے بھی دُنیا چھوڑ

گئے پچھیاں کو پچھا ہی یاد کیتے گیندا اے تہ بُریاں کو لوک بُرا ہی آکھدے ہین۔ اگر بے ایمان نہ ہوون تہ ایمان والے دی کے قدر ہوسی۔

مرحوم سیف علی خان سیفی ہوراں دا ہک شعر اِس گلا دی صحیح عکاسی کردا اے۔

بڑے بڑے سلطان بھی آئے
پیر پیغمبر ولی بھی آئے
اِس دُنیا دی مٹی کھا گئی بڑے بڑے سردار
دُنیا تھوڑے چِر دی یار

ہر دور بِچ کوئی آدمی ایسا بے مثال صلاحیت والا اپنے معاشرے بِچ آیا تہ فِر جس ویلے دُنیا توں رخصت ہو گیا اُس معاشرے کو مُچ بڑا تھکا لگا ہور اُسدی کمی کو دُوّا کوئی پورا نیہہ کر سکیا۔

دُنیا چلائے واسطے اللہ تعالیٰ انعم البدل دیندا اے۔ اِس بِچ کوئی شک نیہہ۔ جموں وکشمیر بِچ ضلع کپواڑہ تحصیل کرناہ دا علاقہ سرحدی علاقہ ہے۔ ایہہ پچھڑیا دا علاقہ ہے سیالے دے چھ مہینے سارے مُلک تھیں کٹ کے رہ جُلدا اے۔ اِتھا دے لوک نہایت ہی غیور تہ اصول پسند ہین۔ اِس علاقے بِچ صرف دو زباناں بولیاں جُلدیاں ہین یعنی دو قوماں آباد ہین۔ جنہاں کو گجر تہ پہاڑی آکھیا جُلدا اے ہین۔ پہاڑی آبادی زیادہ ہے تہ گجر آبادی کل آبادی دا ۱۵% فیصدی ہے ہے۔ ہک گراں سِکھ برادری دا بھی ہے۔ جیہڑا پہاڑی زبان ہی بولدا اے۔ اِس نِکی جئی تحصیل بِچ بچھے بچھے لعل پیدا ہوئے۔ جنہاں پہاڑی زبان کو فروغ دِتے واسطے جموں وکشمیر دِیاں پہاڑیاں کو کٹھا کرنے دا عزم کیتا۔ اِنہاں بِچ سرفہرست جیہڑے لوک آسے اُندے گُجھ ناں میں رکھنا بِچ فخر محسوس کرداں۔ اتھا ہک پہاڑی ویلفیئر فورم دی بنیاد رکھی۔ اِس فورم دے نمایاں ادا

کار۔ایڈوکیٹ محمد نورُاللہ قریشی۔ عبدالحمید خان۔نوراحمد قریشی۔ کریم اللہ قریشی سیف علی خان۔خواجہ عرفان عارف تہ کُجھ ہور سنگی آسے۔اُندیاں محنتاں تہ کاوشاں سُن ہِک پلیٹ فارم تیار کیتا۔اِدھروں ہِک ہور ہیرو تیار جس سُن اَپنیاں سنگیاں تہ ساتھیاں نال مِل کا ہِک ڈرامٹک کلب دا قیام کیتا دا آسا تہ اِس کارِخیر یعنی ماء بولی دے باہدے واسطے فورم نال جُڑ گیا۔اِس ہیرو داناں مرحوم محمد عالم قریشی آسا۔عالم قریشی مرحوم سُن عبدالرّشید قریشی، محمد مقبول خان، شیخ غلام نبی (ریٹائیر سیشن جج)، نصیر احمد مرچال (مرحوم)، عبدالمجید خان، ماسٹر غلام سرور میر، ماسٹر سمندر خان سمندر، ناچیز عبدالرّشید لون، غلام نبی چک، غلام محی الدین چک، مرحوم خورشید انور، غلام حسن ڈار، قاضی محبوب الٰہی، بشیر باغاتی، جہانگیر دانش، عبدالحمید خان، رحمت اللہ خان، محمد صادق خان، میر حیدر ندیم، محمد رفیع چک، غلام ربانی اعوان، راجہ غلام حیدر خان، محمد فاروق چک، محمد سلیم شیخ، محمد شریف خان وغیرہ نال مِل کا اِس کلب کو پہاڑی زبان دے فروغ واسطے سٹیج شو دینے شروع کیتے۔

اس کلب دی بنیادی وجہ پہاڑی زبان تہ اُسدے بولے والیاں نال وقت دی حکومت دا استحصال آسا۔گُجر برادری کو وقت دی حکومت سُن مُچ ساریاں مرعاتاں دِتیاں جنہاں بِچ سکولی بچیاں کو وظیفہ تہ نوکری دی ریز رویشن ہِک اہم حیثیت رکھدی ہے جیہڑی اج بھی جاری ہے۔جدکہ پہاڑی زبان بولے والیاں کو اِس تھیں محروم رکھیا گیا۔گُجراں پہاڑیاں دا چن دھینہہ دا رشتہ ہے دوئے قوماں ٹرائب ہین۔یعنی پہاڑی گُجر قبائل نال تعلق رکھدے ہین۔اِندے مسائل تہ مصائب ہِک ہی جئے ہین۔دوئے نِکھڑے دے قبائل ہین۔ہِک ہی دیس ہے۔ہِک ہی علاقہ۔ہِک ہی جیاں مشکلاں تہ ہِکی جیاء رہنا سہنا عمراں جمراں تھیں چلا آرہیا آسا۔پہاڑی قوم دِیاں

اِنہاں جیالیاں سُن رِل مِل کا اپنی مانگاں حکومت کولوں منگے واسطے پہاڑی ویلفیئر فورم ہک غیر سیاسی تنظیم بنائی تہ اُسی نال پہاڑی کلچرل کلب سُن پہاڑی زبان دی شناخت واسطے پہاڑیاں کولوک گیتاں تہ ڈرامیاں نال بیدار کرنا شروع کیتا۔ ایہہ سلسلہ اِسی کرناہ علاقہ توں شروع ہویا۔ ہولیاں ہولیاں پورے جموں کشمیر دے کوُنے کوُنے پہاڑیاں کو جگالے واسطے ایہہ ٹیم رِفرن لگی۔ تاں جُل کے کا جموں کشمیر دے پہاڑی کہٹھے ہوئے تہ اپنی مانگ پوری کرالنے واسطے حکومت وقت کو مجبور کیتا۔ راجوری، پونچھ، اوڑی، بانڈی پورہ، جتھا بھی کُرے پہاڑی زبان بولنا والا ملیا، ایہہ کرناہ کلچرل کلب دا گرپ اُتھا پُہچیا۔ شاعر کے خُوب آکھیا ؎

میں اکیلا ہی چلا تھا جانب منزل

لوگ آتے گئے اور کارواں بنتا گیا

کرناہ کلچرل کلب سُن ہک ڈرامہ کریمہ تیار کیتا جس بچ نمایاں کردار۔ عبدالرّشید قریشی۔ مقبول خان۔ عبدالرّشید لون۔ راجہ غلام حیدر خان مرحوم۔ ماسٹر محمد صادق خان دے آسے۔ محمد مقبول خان جیہڑا اِس دُنیا تھیں چند ہی تہیاڑے ہوئے رخصت ہوگیا۔ اج دا مقالہ اُسی دِیاں یاداں کو کُھنیتر کا کڈھے واسطے لِکھیا جُل رہیا ہے۔ تفصیل نال اِندی زندگی ہور خدمات بارے لکھنے دی کوشش کرساں۔ پہاڑی کلچرل کلب کرناہ دی ریڑھ دی ہڈی یعنی محمد مقبول خان مریا نیہہ، ایہہ پہاڑی قوم دے دِلاں بچ ہمیشہ زندہ رہسی۔ جسطراں عالم قریشی۔ نوراحمد قریشی۔ غلام ربانی اعوان، راجہ غلام حیدر خان، محمد لقمان راہی، محمد اقبال میر، سیف علی خان، خواجہ عرفان عارف وغیرہ جئے لوک اج اسدے درمیان نیہہ مگر اُندیاں یاداں اَسدے دِلاں بچ ٹھاٹھاں ماردیاں ہین۔ اِس طراں مقبول خان بھی اَساں کو چھوڑ کے اپنے خالقِ حقیقی

نال کجھ مِلے۔ جد کہ بحیثیت ادارکار، گلوکار موسیقار، کھلاڑی، پولیس آفیسر یا سماجی کارکُن اِندے ایہہ تمام ہُنر یا فن ہور کارنامے ساری قوم ہور بالخصوص سنگیاں ساتھیاں تہ فنون، لطیفہ نال رغبت رکھنے والیاں لوکاں واسطے کِسے انمول خزانے تھیں گھٹ نیہہ۔ ہِک فنکار کو اُسدا فن مرن نیہہ دیندا بلکہ فنکار دی موت تھیں بعد ہی اُسدا فن اُسکو زندہ جاوید کرچھوڑ داہے۔ قریبی ساتھی ہونا دی حیثیت بچ راقم مقبول خان مرحوم دے ہر پہلو تھیں واقف ہاں۔ دورانِ ملازمت ایہہ جتھا بھی رہیا اَسیں سارے اِسدے قریبی ساتھی آسیاں اُسکو ملنے واسطے اِس کول پُجیاں۔ اُس علاقے بچ مقبول خان دی پئی پئی تہ تہوم آسی۔ راقم دی ریٹائرمنٹ تے عبدالرّشید سُن ہار مطابق رواج نہ کھڑیادا آسا۔ جد کہ اپنی تقریر بچ ہِک ایسا لفظ آکھ گیا کہ شاید ہی کوئی ہور ہمدرد آسکسی۔ اُسدے بول آسے "تُسیں لوک آکھدے ہوسو کہ میں یعنی رشید قریشی سُن رشیدلون کو ہار نیہہ بایا۔ میں بذات خود رشیدلون دے گلے داہار ہاں تہ رشیدلون ماہڑے گلے داہارہے" سُننے والے حیران رہ گئے۔ بالکل مقبول خان دی مثال بھی اہجی ہے کہ اسدے مُنہواں تھیں اُسدی خوبیاں نکلنیاں اپنے مُنہہ مِٹھو بننے دے برابر ہین۔ جد کہ حقیقت کو چُھپا بھی نہ سکدے۔ سال ۱۹۴۷ء اپریل دے مہینے بچ حاجی یاسین چک دے کہُر لوٹھے کرناہ دے گراں بچ محمد مقبول خان داجنم ہویا۔ اِس تھیں پہلاں دو پہئیناں آسیاں۔ آکھدے ہین زیارتیاں ثمر ثمر کے اللہ کولوں منگ کا رکھیُدا پُتر مقبول خان آسا۔ ایہہ ہجاں ستویں جماعت بچ پڑھدا آسا تہ کہُر یلو مجبوریاں دے تحت اِندی شادی کرال چھوڑی۔ عمری تھیں کچا تہ ناسمجھی بچ بیاہ ہو گیناں اِس واسطے کوئی معنی نہ رکھدا آسا۔ اٹھویں پاس ہو کانویں بچ داخلہ رکھیُدا آسا کہ پولیس دی پہُرتی آئی۔ چونکہ مقبول خان خوبصورت نوجوان تہ نہایت ہی پھرتیلا

ہونا دی وجہ نال پولیس محکمے بچ بغیر کسی دِقت دے پہَرتی ہوگئے۔ ایہہ سال ۱۹۶۹ء
داواقع ہے۔ محمد مقبول خان CID برانچ بچ بحثیت سپاہی پہَرتی ہوگئے۔ شروع
شروع بچ ہی اِس اپنی چھاپ ایسی بنائی جے بڑے بڑے آفیسر اِسدی وفاداری تہ
لیاقت کو دِکھ کا اس نال پیار کرن لگے تہ پچھی توں پچھی جائی مقبول خان دی تعیناتی
کردے رہئے۔ اپنی وفاداری تہ ڈیوٹی داپابند ہونا دے ناطے اُچیاں اُچیاں لوکاں نال
اِسدا تعلق پیدا ہوگیا۔

ہزاروں منزلیں ہوں گی ہزاروں کارواں ہوں گے
یہ دُنیا ہم کو ڈھونڈے گی نہ جانے ہم کہاں ہوں گے

ایہہ محفلاں مقبول خان کوٹھونڈسن۔ ایہہ قوم ٹھونڈسی۔ ایہہ برادری ٹھونڈسی
دوست یار ٹھونڈسن مگر مقبول خان ہُن نہ تھہیسی۔ پہاڑی قوم دایہہ چراغ جیہڑا ہمیشہ
ہمیشہ واسطے بجھ گیا۔ اِس چراغ دے بجھنے نال مقبول خان اپنے احباب، دوستاں تہ
یاراں دے دِلاں بچ ہک دائمی انہیرا پیدا کرگیا۔ اسدی موت نال ہک ایسا خلاء پیدا
ہویا جسکو پُر کرنا نہایت ہی مشکل ہے۔ چند ہک خاص خاص پہلواں تے گل کر دِیاں
ہویاں عرض کرساں۔ مقبول خان بحثیت ڈرامہ اداکار ایسا کردار آسا کہ اِسدا رول
کوئی دُوّا ساتھی نہ کرسکدا آسا۔ اسدے بولنے دا طریقہ ایکشن لہجہ ہی ایسا آسا جیہڑا
دوئے کسی ساتھی بچ لبھنا مشکل ہے۔ اکثر ایہہ مزاحیہ رول نبھیندا آسا۔ اگر کسی وقت
کوئی سنجیدہ کردار دی ضرورت پے جُلدی آسی تہ اُتھا بھی کامیاب اداکار ثابت
ہوندا۔ ہک دفعہ کریمے ڈرامے بچ ہک اداکار اچانک بیمار ہوگیا اُسدا رول مزاحیہ رول
آسا مگر اُمید نہ آسی کہ دُوّا کوئی ساتھی نبھا سکسی۔ ڈرامہ سرینگر دے ٹیگور ہال بچ پیش
کرنا آسا۔ ڈرامے دے ڈائریکٹر مرحوم عالم قریشی پریشان حال کلب ممبراں داواری

واری ٹیسٹ رکھیندے رہئے لیکن لاحاصل۔ مقبول خان کو اِسی ڈرامے بچ دُوّا رول آسا۔ جس ویلے اِس کوٹرائی دِتی ایسا لگدا آسا کہ پہلا اداکار اسدے مقابلے بچ کُجھ بھی نہ آسا۔ ساریاں کو جان بچ جان آ گئی۔ ہک بہت بڑی پریشانی دور ہو گئی۔ پہلاں تھیں بھی زیادہ کامیاب ڈرامہ ہو گیا۔ لوکاں کو جنہاں پہلاں بھی کئی وار ایہہ ڈرامہ دِکھیا آسا مزید رشک کرن لگے وجہ مقبول خان دی اداکاری آسی۔ اِسی طراں جتنے بھی ڈرامے پہاڑی کلچرل کلب کرناہ دے اج تک پیش کیتے گئے مقبول خان دا رول نمایاں رہیا۔ بحیثیت گلوکار پہاڑی گیت دی خود طرز بنیندا آسا۔ گیناں دا طریقہ بھی منفرد آسا پہاڑی لوک گیت عبدالرّشید قریشی تھیں بعد محمد مقبول خان دی آواز بچ ریڈیو تھیں نشر ہوئے۔ ریڈیو پروگرام ۲ اکتوبر ۱۹۸۰ء کو شروع ہو یا تہ اُس بچ مقبول خان دا ہک اہم رکردار آسا۔ اِس دی بنجو تے ہی سگنیچر ٹیون کمپوز ہوئی آسی۔ بنجو بجائے دا بڑا شوقین آسا ہور مرحوم نور احمد قریشی توں بعد پہاڑی لوک فنکاری دا فن مقبول خان کول کمال دی حد دا آسا۔ اُردو غزلاں، قوالیاں بچ بھی اچھی مہارت رکھدا آسا۔ بڑی تھیں بڑی محفل بچ مقبول خان چھا گیندا آسا۔ جس محفل بچ مقبول خان بچ نہ ہوندا آسا اوہ پھکی پھکی جئی لگدی آسی۔ مزاج دا عُنصر اُنہاں بچ کُٹ کُٹ کے پہر یا دا آسا۔ محفل بچ ہاسے بکھیر دا تہ رونڈیاں کو بھی ہسنے تے مجبور کر چھوڑ دا آسا۔

مقبول خان اِستوں علاوہ نہایت مہمان نواز ہور سخی آدمی آسا۔ اِکا دُکا مزمان تہ روزانہ ہی اِس دے کہر ہوندے آسے پہاری شعبے دی طرفوں جد بھی کوئی پروگرام کرناہ تحصیل بچ ہوندا آسا تہ مقبول خان دے کہر ٹھکانہ رہندا آسا۔ ریڈیو ٹی وی والیاں دی ٹیم بھی جد کدے ایندی آسی مقبول خان دا کہر ساریاں کو نزدیک لگدا آسا۔ بڑی گل آسی کہ اسدا متھا کُھلا دِکھ کا ہر ہک چھیندا آسا جے مقبول خان دے مہمان

بناں۔مقبول واقعی مقبول آسا۔اِسطراں کئی محفلاں سال بچ لکیاں رہندیاں آسیاں، کہر یلو کوئی دعوت وغیرہ بھی اگر ہوندی آسی تہ اپنیاں سنگیاں دوستاں یاراں بغیر کدے مکمل نہ سمجھدا آسا۔ پہاڑی کلچرل کلب دِیاں ممبراں کو خاص کر اپنے کہر دافرد سمجھدا آسا۔ اِسدے علاوہ ہک انسان شناس، دوست ہمدرد تہ خوش اخلاق ہونے دے نال نال لسیاں ماہڑیاں دی مدد کو ہمیش تیار رہندا۔ جد خوبصورت شخصیت دا مالک مقبول خان لباس زیب تن کر کے باہر نکلدا تہ لوک دِکھدے رہ جُلدے۔ غصے ہور بداخلاقی داوقت اُس (خان) تے اَساں کدے نیہہ دِکھیا۔ برحال چنگے تہ خوبصورت لوک ہی اللہ کو جلدی قبول ہوندے ہین۔مقبول تا حیات اسدے دِلاں بچ امر ہے تہ رہسی۔عجیب شخص آسا، اللہ مغفرت فرمائے۔امین

احمد مصطفٰے صدیقی راہی ......

اُم المومنین حضرت سیدہ اُمِّ حبیبہؓ

پندراں سال دے بعد پئے تہیو دے کہر گچھ پُہچدا۔ تہی پئیو کو دِکھدیاں ہی احتراماً اُٹھ کے بڑے خلوص تہ خوشدلی نال استقبال کردی ہے۔

ہک لمّے عرصے دے بعد لختِ جگر کو اپنے سامنے دِکھ کے پئیو دی پدری شفقت سمندری لہراں تہ چھکھر بچ لگی چھونیاں کھین۔ اِس اُبلدے خوشی دے جذباتاں بچ اُس دِیاں اکھیاں تھیں اتھروں چھلک کے لگے ڈُہلن۔ نال ہی چارپائی تے صاف سُتھرا بسترہ بچھیا دا ہے۔ پئیو دے قدم کھٹے تے پئے دے بسترے تے اجنے واسطے اُٹھے پر تہیو سُن پہلاں ہی بسترہ بٹیل کے ٹھپ چھوڑیا۔ تہیو دی ایہہ حرکت پئیو کو سخت ناگوار ہوئی تہ غصے بچ بولیا، کیا تگو ماہڑ اس بسترے تے اجنا ناگوار ہے؟ تہیو سُن بڑے ہی ادب تہ احترام نال عرض کیتی۔ ''ہاں مگو ایہہ پسند نیہہ کہ تُسیں اِس مقدس تہ پاک بستر تے بیٹھو، ایہہ اللہ دے پیارے رسولؐ پاک دا بستر ہے ابّا جان! ماہڑی غیرت ایمانی ایہہ گوارہ نیہہ کرسکدی کہ توحید دا درس دینے والے مقدس و پاک پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم

دے پاک ہور بابرکت بستر تے ہک مُشرک تہ نجس بیٹھ کے اُس کو اپنے شرک دی گندگی نال داغدار کرنے دی جرأت کرے۔ پیو اپنی تہیو دِیاں گلاں سُن کے لہو دا گُھٹ پہر رکہندا اہے تہ غصے بچ باہر نکل گیندا ہے ایہہ آکھدیاں ''توں مُچ بگڑ گئی ہیں۔''

اپنی اِس تہیو دے کہر طویل عرصے دے بعد اینے والا پئے شہر مکّہ دا سردار ابو سفیان آسا۔ جیہڑا پورے عرب بچ اسلام دا کٹر دُشمن اللہ دے برحق پیغمبر دا بھی جانی دُشمن آسا۔ جس دے جاہ وجلال دا دبدبہ تہ چرچا پورے عرب بچ آسا، جیہڑا قریش دا سردار غزوات دِیاں جنگاں بچ رسول ﷺ دا مخالف تہ مُشرک و کافر فوجاں (عسکری) دا چیف کمانڈر آسا ہور اُسدے تجارتی، سماجی تہ سیاسی تعلقات نہ صرف عرب دے طاقتور قبائل ہی نال نہ بلکہ پڑوس بچ واقع بڑیاں بڑیاں بادشاہاں تہ سُلطاناں نال آسے۔ اِس ابوسفیان دی ایہہ تہی حضرت اُمّ حبیبہؓ آسی، جس دے ظاہری حُسن وجمال ہور جس دی شائستہ عادتاں تہ خصلتاں تے پیو کو بڑا ہی ناز تہ فخر آسا مگر اُس سُن اُمِ (حبیبہؓ) قدیم جاہی روایات تھیں بغاوت کر کے حق وصداقت دے نور تھیں اپنے سینے کو منوّر کر رکہدا آسا۔ اِسی جرأت مندانہ اقدام دی بِنا تے اُس دے آبائی شہر مکّے دی زمی اُس تے تنگ ہو گئی ہے۔ اپنے بِگانے ہو گئے۔ محافظ تہ سرپرست خون تہ رتو دے ترپہائے ہو گئے۔ اُس حالات بچ اُس کو اپنا وطن چھوڑنا پیاء۔ مگر اسلام تہ علم دار اِسلامؐ دی اس عظیم حوصلہ مند تہی سُن تمام مصیبتاں کو خوشی نال گل لایا۔ تمام خوف وہراس تنگیاں تُرشیاں دُکھاں تہ کرباں رنگ رنگ دِیاں سختیاں تہ ازمائشاں دے دباؤ تہ خوف دے باوجود نور ایمان نال منوّر راہ حق وصداقت تھیں ہرگز پچھے نہ ہٹی اسلام ہور علم دار اِسلام کو اپنی زندگی وقف کر دِتی۔

حضرت سیدہ اُمّ حبیبہؓ دی ولادت: واقع فیل دے تریہہ ۳۰ برس بعد قریش دے ہک معزز قبیلے بنی اُمیہ دے سردار ابوسفیان دے کہر ہک لڑکی پیدا ہوئی جس داناں ماوپیوسُن ''رملہ'' رکھیا۔ ماؤ داناں صفیہ بنت ابوالعاص آسا۔ عرب بچ تہیو داجمنا ماوپیو واسطے رنج وغم تہ افسردگی داپیغام کہن کے ایندی آسی۔ مگر اِس بچی دے جمنے تے نور دے چمکارے دِکھ کے پیو دادِل بڑا خوش ہویا۔ خوشگوار تہ باوقار ماحول بچ بچی دی پرورش ہوئی۔

شادی: ابوسفیان دی ایہہ لاڈلی بچی جد جوان ہوئی تہ اِس دی شادی عبیداللہ بن جحش نال ہوئی۔ عبیداللہ بن جحشؓ دے خاندان داتعلق بنواُمیہ دے خلیفیاں بچو آسا۔ اِس واسطے ایہہ خاندان بھی قریش بچ معزز تہ محترم آسا۔ جحش دے نکاح بچ بنو ہاشم دے سردار عبدالمطلب دی تہی یعنی حضرت رسول اکرم ﷺ دی پھپھی حضرت اُمیمہ بھی آسی، شادی دے کُجھ عرصہ بعد اللہ پاک سُن اِس جوڑے کو ہک لڑکی عطافرمائی جسداناں حبیبہؓ رکھے گیا۔ اِس بچی دی نسبت تھیں حضرت رملہ دی کُنیت اُمّ حبیبہؓ مشہور ہوئی۔ اِس کُنیت دی شہرت نال اُندے اصل ناں تے غلبہ ہویا کہ تاریخ تہ سیرت دی کتاباں بچ اُندے تشخص تہ پہچان دی علامت بن گئی۔

حضرت اُمِّ حبیبہؓسن اجہاں اپنی کتاب زندگی دے ستاراں اوراق ہی پرتے آسے کہ حُرا دی چوٹی تھیں نبوت محمدیؐ دا آفتاب حق وصداقت، امن وسلامتی ہور مساوات اِنسانی داانقلاب آفرین پیغام کہن کے ظاہر ہویا۔ حالات دے تقاضیاں دے پیش نظر حق داداعی اپنی دعوت توحید نہایت خاموشی ہور احتیاط دے نال معتبر لوکاں تکر پہچاندے رہیئے اس واسطے اُس زمانے کا تاریخ اسلام بچ خاموش ہور خفیہ دعوت دے دور دے ناں نال یاد کیتے گیندا اہے۔

اِس خفیہ دعوت دے ترے سالہ دور بچ شمع رسالت دے نور نال اپنے سینیاں کومنوّر کرنے والے اوہ خوش بخت اصحاب آسے جندی تعداد ہک سو تینتری ۱۳۳افراد تے مشتمل آسی۔ جنہاں بچ مرد بھی آسے تہ عورتا بھی۔ آزاد بھی تہ غلام بھی باحیثیت اصحاب بھی بے بس افراد بھی آسے جیہڑے عالی حوصلہ انسان آسے۔ انہاں ہی بلند کردار افراد دی جماعت بچ حضرت سیدہ اُمّ حبیبہؓ بھی شامل آسی تہ ایہہ اُندی خوش قسمتی آسی جے اُندے رفیق حیاتِ حضرت عبیداللہ جحش بھی راہ حق دے اِس سفر بچ اُندے شریک ہوگئے۔ اِسطراں اِس جوڑے کوقدیم الاسلام ہور سابقون الاتولون دا شرف حاصل کرنے دی سعادت حاصل ہوئی خفیہ دعوت دے بعد حکم خداوندی نال دعوت عام دا سلسلہ شروع ہویا تہ اِس دے آخری رسول محمد رسول صلی اللہ علیہ وسلم ہوراں اپنی دعوت تہ مشن کو بندگان خدا تک پہچانے واسطے ہر محفل ہر مجمعے ہور ہر میلے بچ کُھلے عام تبلیغ دا سلسلہ شروع کیتا تہ کُفر وشرک دے علمبردار اپنے مذہبی سیاسی ہور سماجی قوت نال اِس تحریک دا راہ روکنے واسطے کمربستہ ہوگئے۔ اِسراں شہر مکّے دی پُرامن بستی حق وا باطل کُفر واسلام ہور شرک وتوحید دی بڑھ انچار وچٹنی بن کے رہ گئی تہ جیہڑی کمزور تہ بے بس غلام ہور بے سہارا باندی حق دی اِس دعوت کوقبول کر، کہندی اِنہاں واسطے تعدیب تہ جیلاں دے دروازے کُھل گیندے آسے۔ انہاں تے ظُلم وستم واذیت وتشدد دے اوہ پہاڑ چاہڑے گیندے جندے التصور ہی تھیں انسانی روح لرز اُٹھدی آسی۔ اِنہاں ستم زداں بچ حضرت بلالؓ، حضرت یاسرؓ، حضرت عمارؓ ہور حضرت سمیہؓ سرفہرست ہین تہ اوہ بھی جیہڑے صاحب حیثیت ہور آزاد آسے ہور جِند اتعلق طاقتور قبائل نال آسا اوہ بھی بُری طراں متاثر ہوگئے۔ مکّے دی زمی شمع رسالت دے پروانیاں تے بُری طراں تنگ ہوچکی آسی۔ انہاں ہی حالاتاں بچ ہادی اعظم صلی اللہ علیہ وسلم

ہوراں اپنے انہاں ساتھیاں تہ جانثاراں کو اجازت دِتی کہ اوہ اپنے دین وایمان دی حفاظت دی خاطر حبش دی طرف ہجرت کرن۔ چنانچہ نبوت دے پنجویں سال یاراں مرد ہور چار عورتاں تے مشتمل ہک قافلہ مکے شریف تھیں نکل کے شعیبہ دی بندرگاہ دے راہ حبش پُہچے بچ کامیاب ہوگئے۔ جدکہ پندراں مسلماناں دی اِس ہجرت سُن کفار مکّہ دے غیظ وغضب دی پہڑکدی اَگی تے تیل سٹ چھوڑیا۔ چنانچہ اُندیاں ستماں ظُلماں بچ کئی گُناہ اضافہ ہوگیا چنانچہ اگلے سال یعنی نبوت دے چھیویں سال اہل اسلام اپنے واطن کو چھوڑ کے اللہ ہور اُسدے رسول علیہ وسلم دی خوشنودی واسطے حبش بچ غریب الوطنی دی زندگی بسر کرن لگے تہ اُدھر نکل گئے۔

انہاں اولولعزم مہاجرین دے قافلے بچ حضرت سیدہ اُمِ حبیبہؓ بھی اپنے شوہر سمیت شامل آسی جسدا تعلق بنواُمیہ دے خاندان تھیں آسا اِسی خاندان دے درج ذیل افراد بھی اس سفر ہجرت بچ شریک آسے۔

۱: حضرت عثمان بن عفانؓ سمیت اپنی بیوی حضرت سیدہ رقیہؓ۔

۲: عُمر بن سعید بن العاص مع اپنی بیوی فاطمہؓ بنت مفوان۔

۳: خالد حسن سعید بن العاص مع اپنی بیوی حمیہؓ بنت خلف۔

۴: سدیہ اُم حبیبہ رضع اپنے شوہر عبیداللہ بن جحش جس دا تعلق بنی غنم نال آسا جیہڑے بنواُمیہ دے خلیفیاں بچو آسے۔ اِس خاندان دے عبداللہ بن جحش بھی اللہ دے راہ بچ نکل گئے۔ اِس تحریک ہجرت بچ مکّے دے ہر قبیلے کو نمائندگی حاصل آسی اِس تحریک ہجرت سُن مکّے دے تمام مشرک خانداناں کو ہلاک کر کے رکھ چھوڑیا تہ اِس فرمان رسول علیہ وسلم دی ہجرت سُن ہر خاندان تہ ہر قبیلہ متاثر کر چھوڑیا تہ شرک وجاہلیت دے نشے بچ بدمست ہر شخص ایہہ سوچنے تے مجبور ہوگیا آسا کہ آخر جناب محمد رسول

اللہ صلی اللہ علیہ وسلم دی ذات۔ اُندی شخصیت اُندی سیرت و کردار ہور اُندی مقدس تہ پاک تعلیمات بِچ اوہ کیہڑی مقناطیسی کشش ہے جے اُندے نوجوان پُتر تہ تِہیاں اِس تحریک تھیں متاثر ہوکے اپنے آبائی مذہب تہ عقیدے کولت مار کے باغی ہوگئے تہ اس نویں نظام زندگی تے ہور اُس دِیاں اصولاں تے قائل ہور فریفتہ ہوگئے تہ ہُن اُنہاں کو نہ خونی رشتیاں دی پرواہ ہے ہور نہ اپنے وطن دے عیش آرام تہ سہولتاں ہور رنگ برنگیاں راحتاں دی لوڑ ہے اوہ صرف اپنے اِس دین اسلام ہور ہر رہنما و مُرشد دے حکم تے بڑے تھیں بڑا ایثار ہور بڑی تھیں بڑی قربانی تے بخوشی آمادہ ہین تہ ہجرت کو بخوشی گل لا رہٰدا۔ دوئی طرف ہجرت حبش دی اس عالمگیر تحریک ایشیاء دی حدود تھیں نکل کے براعظم افریقہ دے وسیع و عریض خِطے بِچ داخل ہوگئی تہ تاریخ شاید ہے کہ براعظم افریقہ بِچ دین اسلام دی اِشاعت تہ بنیاد اس ہجرت دے واقعے دے نال ہی پئے گئی دی آسی۔

''اِس ہجرت بِچ سیدہ اُم حِبیبہؓ دی شمولیت دی اہمیت:

جد مکہ معظّمہ بِچ حق و باطل دی کشمکش اپنے زوراں تے آسی۔ اگر اُس وقت دے سیاسی ہور انتظامی امور ہور ڈھانچے دا جائزہ رہٰدے جُلے تہ واضع ہوگیندا ہے کہ قریش سُن مکّے دی ریاست دا انتظام چلانے واسطے ہور اُس کو ہر قسم دیاں تعزیبی کارویاں تھیں محفوظ رکھنے واسطے تقسیم کار اصول اپنائے دے آسے جسدے تحت ریاست دِیاں مختلف ذمہ داریاں مختلف قبائل دے سرداراں دے سُپرد کیتے دے آسے۔ جس دی تھوڑی جئی تفصیل اِسطراں ہے: خون بہادے فیصلے دا شعبہ حضرت ابوبکرؓ دے ذِمے آسا۔

۲: سفارت دی ذمہ داریاں خاندان بنی عدی دے حضرت عمرؓ بن خطاب دے سُپرد آسیاں۔

۳: شعبہ مالیات: خاندان سہم دے حرث بن قیس دے کول آسا۔

۴: کعبے دی کلید کُنجی برادری ہور تولیت دا شعبہ عثمان بن طلحہ دے کول آسا۔

۵: حاجیاں کو پانی پیالنے دی خدمت دا محکمہ خاندان بنی ہاشم دے حضرت عباسؓ کول آسا۔

۶: فوجی سوار افسراں دی ذمہ داری خاندان بنی مخدوم دے والید بن مخیرّہ دے ذِمے آسی۔

۷: قریش دی فوج دی علمبرداری خاندان بنی اُمیہ ابوسفیان بن حرب دے سُپرد آسی۔

ظاہرے جے قریش دے قائم کردہ نظام ریاست بچ ابوسفیان کو نہایت اہم ہو کلیدی منصب تہ حیثیت حاصل آسی۔

دوئے لفظاں بچ اوہ قدیم نظام جاہلیت دا دفاع کرنے والی عسکری قوت دا سربراہ ہور کمانڈران چیف آسا۔

اُسدے علاہ اُس دور بچ جیہڑے لوک قریش دے روسائے اعظم آسے ہور جندی عزمت تہ اقتدار دا اثر مکّے دی پوری سوسائٹی تے آسا، مورخین دے نیڑے اُنہاں بچ سرفہرست ابوسفیان دا ناں آسا، جس رسالت محمدیؐ دی عاشق تہ جان نثار خاتون حضرت سیدہ اُم المومین حبیبہؓ آسی تہ جس دی جُرأت مند خصائل پہُری غیرت سُن اپنے قابل احترام پرمُشرک والد کو پندراں سال دے بعد ملاقات دے دوران اپنے سرتاج شوہر مقدس تہ پاک سرکار دوجہانؐ دے اطہر بسترے ہور کھٹے تے نہ بیٹھن دِتا۔ اِسی ابوسفیان سردار دی بیٹی حضرت سیدہ اُمِ حبیبہؓ پیغمبر خدا حضرت محمد رسول اللہ ﷺ دے حق وصداقت دے مِشن دا ساتھ دیکے ہور اِس مشن دی باہدے

واسطے اپنا کھر بار چھوڑ کے ہجرت کرنے والے قافلے بچ شامل ہو کے عملی طور اِس امر دا کھلا اعلان کر دِتا جے موجودہ جاہلی نظام جس دے بقاء ہور تحفظ واسطے اِسدا والدا اپنی تمام تر توانائیاں تہ طاقتاں صرف کر رہیا ہے اوہ نہ انسانی فطرت دے تقاضیاں دے ہم آہنگ ہے ہور نہ انسانی فلاح وسعادت واسطے اس بچ کوئی ضمانت ہے اُس دے برعکس جناں محمد ﷺ دا پیش کردہ دین سراسر حق ہے حق ہے ہور حق ہے ہور انسانیت واسطے اِس بچ امن وسلامتی دی مکمل ضمانت ہے۔

حق وباطل دی اس جنگ بچ ہور اِس مرحلے تے سیدہ اُم حبیبہؓ دی ایہہ جرأت مندانہ شہادت ہر سلیم الفطرت اِانسان ہور ہر سوچنے والے شخص واسطے بڑی فکر والی گل آسی ہور حوصلہ افزائی بھی۔ مکّے دے ۲۰ قبیلیاں ہور خانداناں نال تعلق رکھنے والے افراد ہجرت دے اس سفر بچ شریک آسے۔ حالانکہ اِندے ہی قبیلے تہ خاندان دے سردار اسلام دُشمنی بچ پیش پیش آسے۔ انہاں قبیلیاں دیاں سرداراں دی اسلام دُشمنی دے باوجود اِنہاں ہی قبیلیاں تہ خانداناں دے نوجواناں دا اسلام دے دین کو قبول کرنا ہور فرپوری ثابت قدمی نال اس تے جم گینا اس گلے دا واضع ثبوت ہے جے ایجے لوک سیرت و کردار دے بلند ترین مقام تے فائز آسے۔ اُنہاں ہی اعلیٰ تہ بلند وبالا کردار تے باہمت جفاکشاں دے قافلے وکارواں بچ سیدہ اُم حبیبہؓ دی شمولیت اُندے ایمان دی پختگی ہور سیرت وکردار دی مضبوطی دا واضع ثبوت ہے۔

حبشہ بچ مہاجرین نال سلوک:......

حبشہ قریش دی قدیم تجارت گاہ آسی۔ اِسی وجہ تھیں اِتھے اِنہاں کو کوئی بھی تکلیف تہ دِقت نہ ہوئی دوئی گل ایہہ کہ اسلام دے فروغ تہ داعی اعظم جناب سرکار دوجہانؐ دی زبان مُبارک تھیں نکلیا دا فرمان کہ حبشہ دے ملک بچ نکل جُلو تُسدا دین

وایمان محفوظ رہوے دی دُعا مبارک شامل حال آسی جس دی وجہ نال مہاجرین اُتھے محفوظ آسے۔اپنے دین سمیت محفوظ رہئے۔پوری آزادی نال بقول اُندے اَسیں اللہ تعالیٰ دی عبادت کردے آسیاں کوئی بھی رُکاوٹ نہ آسی تہ نہ کسے دی بھی کوئی بدکلامی تہ ناگوار گل سُنی۔

سیانیاں دا آکھنا ہے کہ دُشمن ہر وقت زندہ تہ جاگدا ہے۔

قریش سُن جد دِکھیا کہ کلمہ توحید پڑھنے والے مسلمان امن نال ٹِک گئے ہین تہ اُندے سرداراں سر جوڑے تہ متفقہ فیصلہ کیہدا کہ عمرو بن العاص ہور عبداللہ بن ربیعہ کو قیمتی تحائفاں نال حبشہ جولے گھّے تانجے ایہہ حبشہ دے بادشاہ کو اصل گل تے راضی کرن کہ اوہ اِنہاں مہاجراں کو مکّہ واپس کرے۔

قریش دا ایہہ نمائندہ وفد حبشہ پُہچیا۔پہلے اوہ وفد دربار دے اعیان وارکان کو ملیا ہور اُنہاں کو لر سارے تحفے پیش کرکے آپے نال رلان دی کوشش کیتی اُسدے بعد ایہہ وفد شاہی دربار بچ حاضر ہویا ارکان وفد پہلاں شاہ حبشہ نجاشی کو سجدہ کیتا تہ فر اِسدے اَگے جنوں پہن کے بیٹھ گئے ہور فر اپنی عرض داشت پیش کیتی۔

''اَسدے گُجھ لوک تُسدے ملک بچ آئے دے ہین اوہ اَسدے ہور اَساں دے دین تھیں الگ ہو گئے ہین۔اِس واسطے اُنہاں کو اَساں نال واپس کرو۔''

شاہ نجاشی سُن وفد دیاں گلاں سُنیاں تہ مہاجرین دربار بچ بلائے۔

چنانچہ مہاجرین حضرت جعفرؓ دی سربراہی بچ دربار حاضر ہوئے ہور ایہہ مہاجرین بادشاہ کو سجدہ کرنے بغیر سلام کرکے اپنی اپنی جائی بیٹھ گئے۔بادشاہ درباری اداب دے مطابق سجدہ نہ کرنے دی وجہ پچھی تہ حضرت جعفرؓ سُن اپنے ساتھیاں دی ترجمانی تہ نمائندگی کردِیاں پوری بے باکی ہور جُرأت نال آکھیا۔''اَسیں خدا دے

بغیر کسے کو بھی سجدہ نہ کردے۔'' شاہ نجاشی سُن حضرت جعفرؓ کو رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم دی ذات بابرکت آپؐ دی تعلیمات ہور حضرت عیسیٰؑ دے بارے بچ مسلماناں دے عقیدے بارے بچ سوال کیتے۔ جندے جواب اِنہاں بڑی وضاحت نال دِتے جنہاں کو سُن کے نجاشی پہُرے دربار بچ اعلان کتیا۔ خدا دی قسم تُسیں لوک اِس تھیں زیادہ کُجھ نہ آکھدے ہور جو اِسیں عیسیٰؑ دے بارے بچ آکھدے ہاں۔ مرحبا تُساں کو ہور اُس ہستی کو جسدے وطن تھیں تُسیں آئے ہو میں گواہی دینداں کہ اوہ اللہ دے رسولؐ ہین جن دا ذکر اَسیں انجیل بچ پڑھدے ہاں اوہ اوہی رسولؐ ہین جندی بشارت عیسیٰؑ اِبن مریم سُنؑ دِتی آسی۔ خُدا دی قسم اگر میں بادشاہی دی ذمہ داریاں بچ پھسیا نہ ہوندا تہ اُندی خدمت بچ حاضر ہوندا۔ اِندیاں جوتیاں چیندا ہور اُنہاں کو وضو کراندا۔''

شاہی دربار بچ مہاجرین دی حق گوئی ہور راست بازی سُن ثابت کر چھوڑیا کہ جس دین حق تے اِنہاں ایمان آندا ہے اتنے مخلص ہین کہ اِسدی خاطر کہر بار رشتہ دار کاربار ہور ملک و وطن چھوڑ کے غریب الوطنی دے اثرات برداشت کرنے واسطے تیار ہوگئے بلکہ ایہہ بھی ثابت کر دِتا کہ اِس جلاوطنی دی حالت بچ بھی جدکہ اوہ ہر قسم دے مادی سہاریاں تھیں محروم آسے اوہ حق دے معاملے بچ کوئی مذہب اختیار کرنے ہور کسے طراں دی کمزوری دہسالنے واسطے تیار نہ آسے۔ شاہ حبشہ سن مہاجرین دے خلوص ہور اُندے ایمانی قوی اِرادے تھیں متاثر ہو کے قریش دے وفد کو اُندے پیش کردہ تحائف سمیت واپس کر دِتے ہور نال ہی اپنے ملک بچ رہنے والے مہاجرین کو اُندے حوالے کرنے تھیں انکار کر چھوڑیا۔

حبشہ بچ سیدہ اُمِ حبیبہؓ دی کڑی ازمائش:......

مکہ مکرمہ تھیں حبشہ دی طرف ہجرت کرنے والیاں بچ سولاں کُڑیاں ایسیاں

آسیاں جیہڑیاں اپنے مسلمان شوہراں نال اس مقدس سفر تے نکلیاں آسیاں اِس خو ش نصیب تہ خوش بخت قافلے بچ حضرت سیدہ اُمِ حبیبہؓ بھی آسی۔ جیہڑی اپنے خاوند حضرت عبیداللہ بن جحش تہ اپنی بچی حبیبہؓ سمیت حبش پہچی آسی۔ اُس سرزمین تے مہاجرین کو امن وسکون بھی نصیب ہویا ہور عزت تہ احترام بھی۔ مہاجرین گڑیاں مطمئین آسیاں کہ اِس دُنیادی زندگی دے سفر بچ شریک اُندے شوہر بھی اُندے اس اخلاقی تہ روحانی سفر بچ برابر دے ریک ہین۔

مگر سیدہ اُمِ حبیبہؓ دا معاملہ اُس دے برعکس آسا۔ اِس دِیاں ازمائشاں بچ اضافہ ہوگیا۔ اُس وجہ نال اُندے خاوند عبیداللہ جحش حبشہ آکے بری صحبت تہ سوسائٹی دے مندے پہیڑے جال بچ پھس گئے۔ اُندا اُٹھنا بیٹھنا ہور ملنا جُلنا ایسے بد کردار تہ اوباش لوکاں نال ہوگیا جیہڑے مذہباً عیسائی آسے ہور شراب دے رسیا۔ بُریاں محفلاں تہ بُرے سنگ دا ایہہ رنگ عبیداللہ تے بھی اثرانداز ہوگیا تہ اوہ بھی اِس بلدی اُگی دے لمبے دی لپیٹ بچ آگئے۔ بدھدیاں بدھدیاں اوہ شراب دے ہی چوئے تے بیٹھ گیا تہ فر اس بدمستی تہ مدہوشی سُن آخرکار اُس کو ایمان تہ اسلام دی پاکیزہ دولت تھیں محروم کر چھوڑیا۔ اُس عیسائیت اختیار کر کہدی۔ رفیقہ زندگی سُن اِس کو سمجھائے بُجھائے تہ راہ راست تے آننے دے سارے حربے جتن بچ کوئی کسر باقی نہ رکھی مگر بے سؤ عبیداللہ دا طرزِ عمل جارحانہ ہور اہل ایمان دِیاں دِلاں کو تکلیف پُہچانے والا ہوگیا دا آسا۔

عبیداللہ دا ایہہ رویہ سیدہ اُمِ حبیبہؓ واسطے کس قدر تکلیف دہ ہور اذیت ناک آسا ہور اُندے دِل تے کس قدر تیز دھار والے آرے چلن لگے اِسدا اندازہ اوہ ہی شخص کر سکدا اے جس کو اللہ نہ کرے اس قسم دا واسطہ پیاء ہووے۔ مگر سیدہؓ موصوفہ کو اس قسم

دا ہلاکت خیز صدمہ تہ حادثہ تقریباً دس برس دے طویل عرصے بچ برداشت کرنا پیا۔

جلاوطنی بچ ماء پئے ہور دوئے محبت تہ شفقت کرنے والیاں تھیں دور ہک شریف ہور باحیاء خاتون واسطے اپنے شوہر دی بے وفائی بدمستی ہور فتنہ انگریزی کسی طراں بھی قیامت دے منظر تھیں کہٹ نہ آسی۔ اُس دی شخصیت کو تروڑ دینے ہور اُسدے مزاج دے اعتدال کو تباہ و برباد کر دینے واسطے کسی ہور حادثے دی ضرورت نیہہ رہئی مگر ایہہ سیدہ اُمِ حبیبہؓ دے کردار دی عظمت دا اوہ لاثانی شاہکار ہے جے اُس انہاں ساریاں سخت حالاتاں دا مقابلہ بڑے صبر و تحمل نال کیتا۔ اللہ ہور اُسدے رسولؐ تہ ایمان ونور سُن جیہڑی نورانیت اُندی فطرت ہور اُندی شخصیت بچ پیدا کر دِتی آسی۔ اُسدے سہارے زندگانی دی تنگ ہور تاریک گذرگاہاں بچ بھی اپنے قدم راہِ مستقیم تھیں اِدھر اُدھر ٹھہلن نہ دِتے۔ بے چارگی دی انتہا اِگے تکر پُہچ گئی خاوند دے کثرت شراب نوشی سُن اُسدے جسم و جان کو پہُن تروڑ تہ مروڑ کے سٹ چھوڑیا۔ آخر کار ۶ھ بچ اِسی خستگی تہ شکستگی دی حالت بچ اوہ اِس دُنیا کو چھوڑ گیا۔ اس دی موت سُن سیدہؓ کو پردیس بچ بالکل بے یار و مددگار بنا چھوڑیا۔

رحمت اللعلمین ﷺ دی رحمت دا سہارا:......

جد تحریک اسلام دے قایدے سرورِ کونین رحمت اللعلمین ﷺ کو اپنی ہک قدیم مخلص ہور جانثار پیروکار خاتون دی بے بسی و بے چارگی دا علم ہویا ہور ایہہ بھی پتہ لگا کہ اوہ اپنے وطن تھیں دور پردیس بچ عدت دے تہیاڑے گذار رہئی ہے۔ تہ عدت دی مُدت ختم ہوندیاں ہی بحکم ربی آپؐ ہوراں نے اپنے ہک صحابی عمرؓو بن عمیہ صغری کو اپنے نکاح دا پیغام دے کے حبش روانہ کیتا۔ سیدہ اُمِ حبیبہؓ سُن اسلام دی خاطر جیہڑیاں سختیاں تہ تکلیفاں بڑی بردباری نال برداشت کیتاں آسیاں اوہ بارگاہ

خداوندی بچ اِسراں مقبول ہوئیاں کہ ہُن اوہ ویلہ بھی آ گیا کہ اوہ ایمان وہجرت د
سعادت دے نال اُم المومنین دے شرف تھیں بھی مشرف ہوئی صحابی پیغام سُن شاہ
حبشہ کو جنابؐ دا پیغام پُہچایا۔شاہ حبشہ سُن پیغام مِلدیاں ہی اپنی ہِک خاص باندی
''ابرہ'' نامی کو سیدہ اِم حبیبہؓ داہر جولی تانجے اوہ حضور پاک ﷺ دی طرفو موصول شُدہ
پیغام نکاح اُس تک پُہچاوے، اِس بارے سیدہؓ پہلاں ہی بذریعہ خواب باخبر آسی۔
جس بچ ہِک شخص اُس کو اُم المومین دے پاک ناں نال پُکاردا آسا۔

ابرہ باندی دے اِس مبارک تہ مقدس پیغام بچ اپنے اِس مبارک خاب دی تعبیر
سمجھ کے سیدہؓ دی روح پھل گئی سیدہؓ سُن اس خوشی دے موقعے تے اپنے دِل
دِیاں گہرائیاں نال خداوند حقیقی دی بارگاہ بچ سجدہ شُکر اَدا کیتا پیغام ہور آننے والی
باندی کو بطور انعام اپنے گلے تہ جسم دے تمام زیب وزیبائش (زیوارت) کڈھ کے
پیش کیتے۔

تقریب نکاح سیدہ اُم حبیبہؓ:......

حضرت سیدہ اُم حبیبہؓ دی طرفو پیغام نکاح دی منظوری دی اطلاع ملنے دے فوراً
بعد نجاشی شاہ حبشہ سُن ہِک باوِقار تقریب نکاح دا انتظام کیتا جس بچ حضرت جعفرؓ ہور
حبشہ بچ موجود تمام مسلمان مہاجرین کو مدعو کیتے گیا، سیدہؓ دی طرفو حضرت خالدؓ بن
سعید بن الحاص سُن وکالت دے فرائض انجام دِتے۔ ایہہ حضرت سیدہ دے ہم قبیلہ
آسے ہور ہجرت کر کے اُندے نال آئے دے آسے۔ بادشاہ نجاشی خود خطبہ نکاح
پڑھیا۔ جس دا ایہہ مفہوم تہ متن آسا:

''ساریاں تعریفاں صرف اُس اللہ واسطے ہین جیہڑا بادشاہ ہے۔ نہایت مقدس
سراسر سلامتی، امن دینے والا نگہبان، سبھاں تے قادر تہ غالب، اپنا حکم بزور نافض

کرنے والا ہے۔ میں گواہی دینداں ہاں جے اللہ دے سوائی کوئی معبود نیہہ، ہور گواہی دینداہاں کہ محمد ﷺ دے رسولؐ ہین۔ جندی بشارت عیسیٰؑ ہوراں دِتی آسی۔" "رسول ﷺ ہوراں اپنے ہک مکتوب گرامی دے ذریعے مکو ہدایت کیتی ہے کہ میں اُمِّ حبیبہؓ بنت ابوسفیان دا نکاح اُنہاںؐ دے نال کراں:

چنانچہ میں اُندی خواہش تے چار سو دینار دے عوض ایہہ نکاح پڑھیا۔

نجاشی دے بعد حضرت سیدہؓ دے وکیل خالد بن سعیدسُن اپنے خطبہ بِچ حمد وثناء دے بعد فرمایا کہ رسول اللہ ﷺ دے پیغام نکاح کو قبول کردیاں ہوئیاں میں اُمِ حبیبہؓ بنت ابوسفیان کو اُندیؐ روجیت بِچ دے چھوڑیا ہے اللہ اپنے رسول ﷺ تے برکتاں نازل فرماوے۔"

بادشاہ نجاشی نے جملہ حاضرین دے سامنے مہر دی رقم چار سو دینار حضرت خالدؓ بن سعید دے حوالے کیتے۔ ہُن لوک اُٹھن اُس تے نجاشی اعلان کیتا کہ ولیمہ تمام انبیاءؑ دی سنت ہے اس واسطے کوئی بھی شخص کھانا کھینے بغیر نہ جُلے کیانکہ کھانا آ گیا ہے۔ جیہڑا سبھاں کھاہدا۔ اِس تقریب نکاح دے بعد حضرت خالدؓ بن سعیدسُن مہر دی رقم اُسی باندی "ابرہ" دے ہتھ حضرت اُم المومنین سیدہ اُمِ حبیبہؓ کو پہنچ دِتی۔ حضرت سیدہؓ ایہہ مہر دی رقم وصول کر کے اُس بِچو پنجاہ دینار بطور انعام "ابرہ" کو دِتے پر اس، کہئنے تھیں انکار کر چھوڑیا ہور فرمایا کہ بادشاہ سُن مکو کوئی بھی چیز، کہئنے تھیں منع کر چھوڑیا ہے اُس حضرت سیدہؓ دے دِتے دے زیورات بھی واپس کر چھوڑے تہ فرمایا:

"میں محمد ﷺ کو دِل و جان تھیں اللہ دا رسول مندی ہاں"

اِس واسطے تُسیں جد اُنہاں کول تشریف آور ہوسو تہ میں ناچیز دا سلام آپؐ دی خدمت بِچ پیش کریو۔ ایہہ ہی ماہڑا سب تھیں بڑا انعام ہے۔

مدینے کو روانگی:.......

حضرت عمرؓو بن اُمیہ سغری جو رسول اللہ ﷺ دی طرفو شاہ حبشہ دے ناں سیدہ اُمِ حبیبہؓ واسطے نکاح دا پیغام کہُن کے آئے دے آسے تہ نالے اُندے اپنے دا اک مقصد ایہہ بھی آسا کہ اوہ بادشاہ کو اس گل تے آمادہ کرن کہ اوہ اپنے مُلک بچ موجود مہاجرین کو مدینہ منورہ پہچانے دا انتظام کرن۔ کیانکہ بادشاہ سُن دُوّاں کشتیاں دا انتظام کیتا حضرت جعفرؓ دی قیادت بچ مسلمان مہاجرین دا ایہہ قافلہ جُشہ تھیں روانہ ہویا ویسے تہ اُم المومنین حضرت سیدہ اُمِ حبیبہؓ کو اِس سفر بچ اپنے تمام روحانی بیٹیاں دی سنگت تہ ساتھ حاصل ہویا جدکہ شاہ حبشہ سُن حضرت شرجیل بن حسنہ کو خاص طور تے حضرت سیدہؓ دی دیکھ پہال تہ خدمت واسطے مقرر کیتا، ایہہ دو کشتیاں جنہاں بچ اُم المومین سیدہ اُمِ حبیبہؓ دے علاوہ سولاں ہور مسلمان سوار مدینے بندرگاہ تک پُہچیاں۔ اُس دے بعد ایہہ مسافر اونٹاں تے سوار ہو کے مدینہ منورہ پُہچے۔ اُس وقت رسول اللہ ﷺ اپنے ۱۴ سو جانثاراں سمیت خیبر دی جنگ تے گئے دے آسے۔ اُم المومنین حضرت سیدہ اُمِ حبیبہؓ مدینے آئیں۔ اس قافلے بچ کُجھ مرد اپنے محبوب مُرشد دی زیارت کو اُسی وقت خیبر روانہ ہو گئے اُنہاں بچ حضرت جعفرؓ بھی آسے تہ اِندی ملاقات اُس وقت ہوئی جد خیبر دی جنگ پوری کامیابی نال حضور پاکﷺ فتح کر کہِدی آسی، خیبر دی فتح محرم الحرام ۷ھ بچ ہوئی آسی۔

جناب محمد الرسول اللہ ﷺ خیبر دی مہم دی فتح تھیں فارغ ہو کے مدینہ منورہ تشریف فرما ہوئے۔ حضرت سیدہؓ کو اپنی عقیدتاں تہ محبتاں دی مرجع شخصیت دی خدمت بچ کامیابی تہ باریابی حاصل ہوئی۔ گویا ہُن اُس کو دین و دُنیا دی سب تھیں بڑی دولت نصیب ہو گئی آسی۔

حرمِ نبوی دی صورت حال:.......

حضرت سیدہ اُم حبیبہؓ بحیثیت اُم المومنین جد مدینے منورہ حرم نبوی ﷺ دی پاک تہ مقدس تہرتی بچ تشریف اشرف رکھی تہ اُس وقت درج ذیل خوش قسمت اُمہات اُم المومنین حرم مقدس بچ موجود آسیاں: حضرت سدہ سودہؓ بنت زمعہ سیدہ عائشہ صدیقہؓ۔ سیدہ خفصہؓ سیدہ زینبؓ بنتِ جحش: سیدہ اُمِ سلمہؓ۔ سیدہ جوہریہؓ بنت حارث۔ سیدہ صفیہؓ۔

رسول اللہ ﷺ دا ایہہ کہرانہ سادھگی دا بے مثال نمونہ آسا۔ ہر اہلیہ واسطے الگ مکان یا حجرہ آسا جد کہ ایہہ سارے کچے آسے چھتاں کھجور دِیاں شاخاں تہ ڈالیاں دِیاں آسیاں دروازیاں تے ٹاٹ دے پردے لٹکدے آسے۔ سبھاں دا گذارہ کھجور، دُودھ تہ جُوں دی رُٹی تے آسا۔

فتوحات تہ مال غنیمت دے باوجود فقر و قناعت تہ توکل ہی اُندا امتیازی نشان آسا۔

سیدہ اُم حبیبہؓ جد اُم المومنین دے اعزاز تھیں سرفراز ہوئی تہ اُس دی عمر تقریباً ۳۷ سال آسی۔ تُسدیؓ تہی بھی تُساںؓ نال آسی۔ جس کو رسول اللہ ﷺ دے کہر تعلیم و تربیت دے سارے زرّین مواقع میسر ہوئے۔ سیدہ موصوف ہک سمجھدار، بلند ہمت ہور سلیقہ شعار خاتون آسیاں تہ رسول اللہ ﷺ ہوراں بھی اُس دی دِلجوئی ہور خبر گیری بچ کوئی کثر باقی نہ رکھی۔

حضرت سیدہ اُم حبیبہؓ دے کردار دا اُند دے خاندان تے اثر:.......

سیدہ اُمِ حبیبہؓ اسلام دے ابتدائی دور بچ جد حق و صداقت دی تحریک نال وابستہ ہوئی تہ اوہ اپنے خاندان بچ واحد خاتون آسیاں ماء پیئے پہرا ء سب مخالف کیمپ بچ

آسے ہور دین حق دے کٹر دُشمن تہ مخالف آسے۔ جس دی وجہ تھیں سیدہ موصوفہ دی جان دے دُشمن ہو گئے سیدہ موصوفہ دا کہٗر انہ کوئی معمولی کہرانہ نہ آسا۔ اِس دے خاندان دے افراد بچ قیادت ورہنمائی ہور تدبّر وفراست تہ بہاردانہ صلاحیتاں دے علم بردار آسے۔ جد تِکر اوہ کفُر وشرک نال وابستہ رہیئے ہور دین حق ہور تحریک اسلامی دے خلاف اپنی ساری صلاحیت تہ قوّت کو استعمال کردے رہیئے تاں تِکر جے اُندے دِل اسلام دی صداقت نال منوّر ہوئے تہ اُندیاں ساریاں سرگرمیاں اسلام دی بالا دستیاں واسطے وقف ہو گیاں۔

ابوسفیان والد سیدہ اُم حبیبہؓ دا کردار:......

ابوسفیان سیدہ اُمِ حبیبہؓ اُم المومنین دا والد تہ قریش دا سالار اعظم آسا۔ غزوہ اُحد ہور غزوہ احزاب دے موقعے تے اوہ رسول اللہ ﷺ دے مقابلے بچ مخالف فوجاں دا کمانڈر انچیف آسا جد کہ فتح مکّہ تھیں دو دن پہلاں اسلام دی نعمت تھیں بہرہ وار ہویا ہور عفو نبویؐ دے جلوے تہ مناظر اَکھیاں نال ڈِٹھے تہ حضور پاکؐ دی عظمت دا دل تھیں قائل ہو گیا ہور اپنے دِلی تاثرات دا اِسطراں اظہار کیتا:

''یارسول اللہ ﷺ! اج تھیں پہلاں آپؐ دی ذات ہور آپؐ دا دین ماہڑی نگاہ بچ زیادہ ناپسندیدہ آسا۔ جد کہ اج آپؐ دی شخصیت ہور تعلیمات ماہڑے نزدیک سب تھیں زیادہ محترم تہ محبوب ہے۔'' اِسدے بعد جنگِ حنین ہور جنگ طائف بچ حضور ﷺ دی زیر کمان اسلامی سپاہ بچ شامل ہو کے داد شجاعت دِتی۔ رومیاں دے خلاف یرموک جنگ بچ بڑھ چڑھ کے حصہ رکھیا ہور مسلماناں کو دلیری ہور بہادری دی لڑنے دی تلقین وترغیب دِتی اِس جنگ بچ ہک تیر آ کے اُسدی اَکھی بچ لگا جس نال اکھی دی لوء چلے گئی حضرت یزید بن ابوسفیان:......

ایہہ بھی فتح مکہ دے موقعے تے ایمان نال سیراب ہوئے جیہڑے حضرت سیدہ اُم المومنین اُم حبیبہؓ دے سکے پہَراء آسے۔شجاعت تہ بہادری دی صفات دے نال نال عسکری قیادت دِیاں صلاحیتاں تھیں پورے مالا مال آسے جیہڑے قیصر روم دِیاں ٹڈی دل فوجاں دے مقابلے واسطے خلیفہ رسولؐ حضرت ابوبکر صدیقؓ ہوراں سُن مسلماناں دے سرفروش ہور پُر جوش مجاہدین دے جتھے ملک شام جولے تہ اُنہاں کو چار حصیاں بچ تقسیم کیتا ہر جتھے دا ہک ماہر جرنیل تہ کمانڈر بنایا جنہاں جرنیلاں بچ ہک حضرت یذید بن ابوسفیان بھی آسا۔اِسی طراں حضرت معاویہ بن ابوسفیان بھی حضرت سیدہ اُم حبیبہؓ اُم المومنین دے پدّری پہَراء آسے جیہڑے اپنے والد دے نال ہی اسلام دے عِلم تلے آ گئے آسے۔حضورؐ ہوراں سُن اُنہاں کو اپنا کاتب وحی بنایا دا آسا ابوسفیان دے خاندان تے حضرت اُم حبیبہؓ دے ایمان صادق ہور کردار دا اثر آسا۔

۱۸ھ ہجری بچ جد اِسدے پہَراو یذیدؓ دا انتقال ہویا تہ حضرت عمرؓ خلیفہ وقت ہوراں نے حضرت معاویہ بن ابوسفیان کو دمشق دا حاکم مقرر کیتا۔

الغرض ابوسفیانؓ تے اُسدے خاندان سُن آغاز اسلام بچ اللہ پاک دے رسولؐ دی دُشمنی دی روش اختیار کر کے اپنے اعمال نامے بچ جیہڑی سیاہی جمع کیتی دی آسی اُس کو تہو نے ہور اپنی غلطیاں دا کفارہ ادا کرنے واسطے اُسی رسول خدا ﷺ دے مِشن دی آبیاری تہ تکمیل واسطے اپنیاں تمام صلاحیتاں تہ قوتاں وقف کر چھوڑیاں۔

اِس انقلاب حال بچ جتھے دوئے معاشرتی تہ سیاسی عوامل کارفرما آسے۔اِسدے نظریئے تہ نذیک اُنہاں بچ سب تھیں اہم ہور سب تھیں مؤثر ہور طاقتور وسیلہ اُم المومنین سیدہ اُم حبیبہؓ دا مثالی ہور پُرعزم کردار آسا۔سیدہؓ دے مسلسل ایثار ہور مستقل ثابت قدمی سُن اُس دے خاندان والیاں دیاں اَکھیاں کھول کے اسلام توحید تہ

ایمان دی لوء دہسال کے جہنم تھیں بھی آزاد کرال رکھدا۔

حضرت اُم المومنین سیدہ اُمِ حبیبہؓ دی زندگی دا آخری وقت:.......

اُم المومنین حضرت سیدہ اُم حبیبہؓ دا جد آخری وقت آیا تہ اُنہاں سُن اُم المومنین حضرت سیدہ عائشہؓ ہور اُم المومنین حضرت سلمہؓ گواپنے کول بلایا تہ فرمایا۔

ماہڑے ہور تُسدے درمیان سوکناں دارشتہ آسا۔ جس دی وجہ اُسدے درمیان کدے کُجھ خفگی دِل ملولی نوک جھونک ہوئی ہوسی تہ میں جو کُجھ آکھیا سُنیا ہوسی خداواسطے معاف کرو؛''

دوناں ہِک زبان ہو کے فرمایا:.......

اَساں معاف کر چھوڑیا'' اُس تے حضرت سیدہ فرمایا: تُساں مگو خوش کیتاں خداتُساں کو بھی خوش رکھے۔'' آمین۔

ایہہ آسی اوہ عظیم خوش قسمت تہ خوش بخت خاتون جس سُن توفیق لم یزل دی توفیق نال توحید تہ اسلام دے قاعدے تہ تعلیمات دے علمبردار واسلامی تحریک دی شروعات نال ہی کلمہ پڑھیا تہ اپنے آپ کو وقف کیتا جس دا صلہ رب اعظیم سُن اُم المومنین دے اعلیٰ مقام تے جائز فرمایا۔ اسلام دی بے لوث خدمت تہ اُسدے قائِد دی شریعت دی دل وجان نال پیروی کرنے دے صلے بِچ سیدہ موصوفہؓ دے معظم تہ محترم خاندان کو بھی بشرف اسلام کیتا جیہڑا قریش خاندان دا سالارا عظم آسا ہور تحریک اسلام تہ اُسدے قائِد تہ علمبردار ہور اُسدیاں پیروکاراں تہ جانثاراں دا کٹر مخالف تہ دُشمن آسا تہ جیہڑا اپنیاں تمام تر صلاحیتاں تہ قوتاں کو تحریک اسلام تہ اسدے سالار اعظم دے مشن خلاف دے لک بنھ کے تہ برسرِپیکار آسا۔ جد کہ حضرت سیدہ موصوفہؓ دی سیرت تہ کردار دے طفیل کُفر جہالت تہ شرک دے چھنکھڑ تھیں کڈھ کے

نوراسلام نال روشن تہ منور فرما کے مخلوق خدا تہ اُمت محمد الرسول اللہ ﷺ واسطے آگہی تہ ہدایت دے رہنما اصولاں تے ٹُرنے دِی مثال قائم کیتی۔

سیدہ موصوفہ ۷۳ برس دی عمر کو پہنچ کے بمقام مدینہ منورہ وفات پائی اِنَّا لِلّٰہِ وَاِنَّا اِلَیۡہِ راجِعُونْ

اُم المومنین حضرت سیدہ اُمِ حبیبہؓ قدیم الاسلام آسی۔اسلام دی خاطر اُنہاں سُن سخت تھیں سخت مصائب جھلے تہ برداشت کیتے۔

اوہ نیک فطرت تہ صالح خاتون آسی۔ایمان تہ استقامت ہور اتباع رسول دا والہانہ جذبہ اُندی روشن سیرت دا جوہر آسا۔اُندی پوری زندگی شریعت ہور فرمان رسولؐ دی پیروی دی ہِک منوّر قندیل تہ شمع تابان آسی۔جس تھیں قیامت تِکر آن والی نسلاں لوءتہ روشنی حاصل کر دِیاں رہسن بقول حضرت میاں بخشؒ:

میں شوہدا مر خاکو رلساں جھل ہجر دی کانی
جے رب سچے رحمت کیتی رہسن سُخن نشانی

بقول مرزا غالبؒ:

سب کُچھ کہاں لالہ و گُل میں نمایاں ہوگئیں
خاک میں کیا صورتیں تھیں کہ پہناں ہوگئیں

(اُردو تھیں ترجمہ: محمد شفیع خان صابر)

......علی عدالت

کشمیر ناں

سردی نال جان نِکلنی ....دلے جُبا لائی ڈرمے نچ اگ پہکھائی اَگے پِچھے تکنا..........مدّے کوئی گراہک پھسّی جائے۔

اک پُرانا بٹ سِروں گنجا..........افغانی ٹوپی لائی پہکم چیری وچوں آئی رہیا سی تہ اوہ تاولیاں تاولیاں لگا پئیا جانا..........دلے اُس کی تکی کِہندا..........!

دلہ..........''صاحب اِدھر اچھو حُتہ کہہ تُساں نا دِل وی پہکھی جاسی۔''

تاجر..........''چھوڑ..........چھوڑ بکواس نہ کر۔''

دلہ اپنا جُبا چائی..........کھڑپ کھڑپ کرنیاں پیراں نال دوڑیا..........''سر گل تہ بُجھو۔''

تاجر..........''کہہ گل بُجھاں..........مِگی پتہ تُساں تُرکیاں' افغانی بُڈھیاں اِتھے روکیاں ہوئیاں نے۔''

دلہ............نہ............جی............سر............اوہ زمانے لنگھی گئے اچھی تکوتہ سہی............کچیاں دُدھ جیئیاں............ہتھ لانیاں میلیاں ہونیاں............!''

تاجر............''کِیاں توں جنتاں چوں آندیاں ہین؟''

دلہ............کھی............کھی کرنیاں............نہ جی............میں............ میں پہکم وچوں کشمیرناں آندیاں ہین۔''

دِلّی نی سیل

قابلی پٹھان مغلاں نی بادشاہی وچ دِلّی پھرن آیا............اک حلوائی مِٹھائی نا تھال رکھی بیٹھا گاہکاں کی ڈپکنا سی۔

پٹھان............حلوایئے نیاں اَکھیاں اَگے ہتھ ہلائی ہلائی سہی کرنا............ سوچیاس حلوائی انھّا اے۔

حلوائی............''آپ کیا کر رہے ہیں؟''

پٹھان............''خوچہ............دیکھتا ہوں............تمہیں مٹھائی نظر نہیں آتا۔''

حلوائی............''نظر آتا ہے۔''

پٹھان............''تو فر خوچہ کھاتا کیوں نہیں؟''

حلوائی............''خان صاحب! اگر میں کھاؤں تو میرا بیڑا غرق ہو جاتا ہے۔''

پٹھان............سارا تھال چٹی گیا............ڈکار مارنیا بولیا''خوچہ ہمارا بیڑا غرق

ہونے دو۔"

حلوائی............"خان جی پیسے دو۔"

پٹھان............"پیسہ کس چیز کا؟ ہمارا بیڑا غرق ہونے دو۔"

حلوائی قاضی کول شکایت کیتی تہ قاضی پٹھانے کی سزا سنائی............"اُس کی مُنہہ کالا کری، کھوتے اُپر بہالی، بچے پچھے لائی دِلّی بدّر کرو۔"

قابل وچ بندے پٹھانے کولوں............"دِلّی کیسا ہے؟"

پٹھان............"دُنیا کا بہترین شہر ہے۔"

شیخ آزاد احمد آزاد......

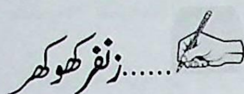
واسطہ

اُنہاں بے رحم ہواواں تہ مُشکل کہیڑیاں نالے پوہریاں تہ کھکھر توس تہیاڑیاں، ڈنڈولاں تہ پھانڈیاں نیاں موج مستیاں، ظالم پلاں تہ مصیبتاں نے ریلیاں، پُھکھ تہ تنگ نیاں کالیاں راتاں، اپنیاں تہ پرائیاں نیاں ڈوہنگیاں چالاں، جبر تہ دبدبے نیاں تہرٹیاں زور تہ زبردستی نے کالے چھڑاں ہیٹھ گزاریاں ساعتاں، اِنسانیت نے ناں ور حیواناں تھیں وی اگے ہوئے ظُلماں نے تکے بے بسی نے نظاریاں تہ فِر اِس حال بچ وی تساہڑے معصوم تہیاڑیاں نیاں اَن مِٹ یاداں نے پل تہ کہیڑیاں نیاں کلیجے پییاں ٹھنڈاں، خوشیاں تہ غماں نے رَلے مِلے جذباتاں، اکھیاں نے ٹھنڈیاراں، دِلے نے ارماناں، سپنے نے سیکاں، اُمیداں نے آہلنے بسانے نے خیالاں، خوشیاں تہ غماں نے رَلے مِلے جذباتاں تہ ہور بہوں سارے خیالاں، خواہشاں، سیکاں، ڈنجیاں تہ پتہ نیہہ کیہڑے کیہڑے دُنیا نے ہور جھنجھٹاں نا واسطہ دیئی تہ ہور بچ سارے ارماناں کی سینے دبی اوہ شخص آخری گل کری ٹُری گیا۔

"دھن تہ بخشویرا..........! زندیاں نال چھگڑے روسے، بے زادیاں، کھوہریاں کھپریاں ہونا تہ ہور جو وی آکھو سو بھنا ہے، ور اُس نال کہہ روسے، کیہڑیاں بے زادیاں، کھتے نے چھگڑے، جیہڑا آپوں بے بس تہ بے آسا ہوئی مناں مٹی ہیٹھ قیامت نا دینہہ چڑھن توڑیں کہلیاں کالی شاہ کالی اکولمی رات نے کھماں ہیٹھ سینے واسطے ٹُری جائے..........!"

ہلائی جلائی رہے، بلائی رہے، منتاں تہ ہاڑے وی کیتے، نیازاں تہ نذراں منیاں ور سب حیلے بیکار، سارے ہاڑے بے سوٗد، ساریاں نذراں تہ نیازاں بے اثر..........تہ فر سوچاں نے سمندر سن اُنہاں ساریاں کی اپنی ڈوہنگی سوچ بچ گُجھ کہڑیاں سوچنے واسطے مجبور کیتا۔

زنفر کھوکھر

پتہ نماں

ناں اُس نا رحمت جان سی، مگر سس نی لمی بیماری نی وجہ تھیں ہُن اوہ زحمت بنی نی سی۔ بچو بچ کہر والا وی تنگ۔ کھٹ اُپر پیئی نی بیمار سس وی سب کُجھ سمجھنی تہ بہوں کُجھ سُننی وی سی، مگر آکھی کُجھ نیہہ سی سکنی۔ بیماری نے باوجود اجاں اوہ اپنے ہوش وحواس بچ سی۔

اک دن گماہنڈن رشیدہ آکھیا ''ماسی! تُساں کی کُجھ کھانے پینے نی طلب ہووّے تہ مِکی دَہسیا کرو۔ میں تُساں کی کہروں پکائی آنی دیساں۔''

ماسی شفاعتاں رشیدہ کی سمجھایا ''توں مِکی بَچر اک کہروں پکائی کھلاسیں۔ روح ماہڑا وی تہ بڑا کُجھ آکھنا اے، مگر رحمت کی پتہ لگی گیا تہ اُس کی چِڑ چِڑھی جاسی گی۔ اوہ آکھسی 'بُڈھی گماہنڈ اُپروں منگی منگی کھانی اے، توں رہن ہی دے۔ ایہہ گڑی مِکی مُلوں ہی نیہہ تکّن لگی۔ ماہڑی کوئی گڑی کدے نے کال اپنے کہروں کوئی چیز پکائی آنے تہ ایہہ اُتھے وی بولی جانی ہے ''اماں کی سوچی سمجھی کُجھ کھلایو۔ نالے ایٹھ وی تکیو۔ ہائے! کہہ گل پچھنی ایں............!!''

رشیدہ وی اِس گل کی سمجھی ہِندا کہ ''چنگا مندا آخرا اپنے کہر نا بندہ ہی کم آونا اے۔

اُس بیمار پیئی ماسی شفاعتاں کی اُس نی قیمت اُپر چھوڑی شوڑیا۔ بس دواں چواں دِناں بعد گماہنڈن ہونے نے ناطے آنی تہ ماسی شفاعتاں نا پتہ کری جانی سی۔ چھٹ کہڑی بہیئی اُٹھی، تکی سُنی جانی سی، کیاں کہ اپنے دور بچ ماسی شفاعتاں نا وی اپنا اک مقام سی۔ بڑی پہلّے پہائی سی۔ رِزق سنگ پہر یا پُھکلیا نا کہر سی۔ لوکاں نی کہر بچ آ وَ جائی سی۔ ماسی شفاعتاں وی ڈاہڈی آ وَ بھگت تہ پُچھ پرتیت کرنے والی سی۔ نالے آہنڈ گماہنڈ تہ گراں نال وی چنگا برتن بار رکھیا نا سی، مگر ہُن بیماری ماسی شفاعتاں کی ٹہیر کری شوڑیا سی۔ ایو وجہ سی کہ پتلا پینا باہر نا وی کوئی نہ کوئی بندہ آنی تہ ماسی شفاعتاں نا پتہ نماں کری جانا سی۔ نالے روہڑیئے سُنی جانا سی ''ہائے ایہہ دُکھی گیا۔ اوہ دُکھی گیا۔ راتیں نیندر نیہہ پینی۔ دوائی اثر نیہہ کرنی۔ ہائے ہُن میں کدوں جنگاں پہار ہوساں۔ بال بچے کی وی میں تنگ کری چھوڑیا۔ ہُن اللہ کدے مِگی سامی چھوڑے..........!!''

اُدھر ماسی شفاعتاں نی نُہہ رحمت جان نے گلے شکوے تہ روہڑیئے وی کُجھ کہٹ نیہہ سن۔ ''اماں تہیاڑی اپنی نیندر پوری کری ہِنی اے تہ راتی اُٹھنے بہنیاں تہوائیاں دینی۔ نہ آپوں سَئنی نہ اَساں کی سَئین دینی۔ اماں کول کوئی بیٹھے کسطراں تہ اَمں نے کمرے بچ کوئی جائے کسطراں! ماہڑیاں گُڑیاں مُنہہ اَگے دبو رکھی تہ چاء روٹی پکڑانیاں ہین۔ مُشک تہ ترکان پیشاب نی، اللہ نہ دہسے۔ راتی بالٹی کول تہر نے ہاں، مگر اماں سلوار بچ ہی بستر اُپر ہی پیشاب کری چھوڑنے ہین۔ دس واری آکھیا جے آلہ ماریا کرو، میں تُساں کی باہر پیشاب بہالے کراں، مگر مجال کہ ماہڑی گل نا اثر ہووّے۔ ہُن کوئی کتنی واری اِنہاں نے کپڑے تہوّے تہ سُکائے۔ مساں جئیا بال بچہ سر یریا سی ہُن مِگی اماں نا بجنت پیئی گیا۔ اماں ٹیم اُپر روٹی نیہہ کھنے، بعد بچ ٹھنڈی تتّی پر کھن لگنے ہین..........!''

رحمت جان نیاں گلاں سُنی تہ اُنھے کانے وی سمجھی جانے سن جے کہر نے اندر نے حالات کیہجے ہین تہ امّاں نی کتنی خدمت تہ سیوا ہونی ہے۔ کُجھ چُپ چاپ رہنے سن۔ کِسے دُوّے کی کوئی آکھی گلائی وی کہہ سکنا اے۔ بعض سیانے اشارے کناریاں نچ بہوں کُجھ آکھی بائی جانے سن ''ایہہ دِن ساریاں اُپر آئی جانے ہین۔ آخری عمر بڑی اوکھی ہونی اے۔ جیسا کرسو ویسا ہی پھل لبھسی۔ جتنی سیوا کرسو اتنا ہی ثواب کماسو۔''

مگر ایہہ ساریاں گلاں اُنھے اُگے نچنے تہ ڈورے اُگے گانے نے برابر سن۔ رحمت جان اپنی ہی سنائی جانی سی۔ کوئی وی گل پردے نچ نیہہ سی رہن دینی.......... ''نرس کہر سدّھی آندی۔ دو واری پیشاب نی پایپ لوائی، مگر امّاں پایپ رہن ہی نیہہ دینے۔ چھکی باہر کڈھی شوڑنے ہین۔ میں ہُن آکھیا جے تُس اپنی ہی مرضی کرو.......... پُتر تُساں کی اپنا اے کپڑے چیڑے تہونے والا..........!''

بس شُکر اے کہ امّاں نا پُتر کُجھ حد توڑیں چنگا سی۔ امّاں نے پیشاب والے کپڑے تہوناسی۔ بستر اپلہ چھنڈی چہاڑی ڈاہاناسی۔ امّاں کی بہالنا ٹھالنا تہ کھلانا پلانا وی سی۔ نال و نال رحمت جان نی گل وی منی ہِناسی۔ ''امّاں کی متّا نہ کھلائیو امّاں بستر اگندہ کری شوڑسی..........!'' بس رحمت جان نی اِس گل اُپر اوہ امّاں کی کھلانیاں کھلانیاں اپنا ہتھ چھکی ہِناسی۔ آخر اُس وی اپنے کہر نچ ہی رہنا سی۔ رحمت جان نے ہتھّاں نی پکّی ہوئی کھانی سی۔ مختصر ایہہ جے بندہ سمجھدار سی۔ دواں بکھی دواں کی رکسراں راضی رکھنا اے اوہ جاننا سی۔

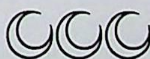
جس دن کدے رحمت جان شفاعتاں ماسی کی تہوئی بڈھیری رکھنی سی، اُس دِن سارے محلے کی پتہ لگی جاناسی کہ رحمت جان اَج اتنا بڑا کم کیتا اے۔ پُن کیتا ہے۔

اِسے محلے نچ ریحان پہائی نی ماء وی کیئیاں سالاں تھیں فالج نا شکار ہوئی نی سی

،مگر اُس کہر نا منظر ہی کُجھ ہور سی۔ لوک ماسی شفاعتاں نا پتہ ،نماں کری تہ گماہنڈ اُپر ریحان پہ ئی نی ماء کی وی تکی سُنی جانے سن تہ اک واضح فرق وی محسوس کیتا جائی سکنا سی۔ دوئے بیمار بڈھیڑیاں عمر بچ لگ بھگ اک جیسیاں ہی سن، مگر رنگ رونق بچ بڑا اڈا ہڈا فرق نظری آونا سی۔

کپڑے تہوُنے، بڈھیڑی کی نہانا تہوُنا، کھلانا پلانا، ٹٹی پیشاب کرانا تہ کنگھی چوٹی کرنی، ایہہ سارے کم ریحان نی ٹبری آپوں کرنی سی........... مگر کیہڑے ویلے...... ؟ ایہہ کسے کی کوئی پتہ نیہہ سی لگنا۔ جس ویلے وی جاؤ، ریحان نی ماء نہاتی تہوُتی نی، کنگھی چوٹی ہوئی نی، کپڑے تہ کھٹ بستر اصاف سُتھرا، کول بہنیاں کوئی مُشک باس نیہہ سی آونی۔ پوتری، پوترا کوئی نہ کوئی دادی کول کال بیٹھا نا ہونا سی۔ ریحان نی ٹبری کی سس نال کوئی گلہ شکوہ نیہہ سی ہونا۔ آئے گئے نی وی ڈاہڈی پُچھ پرتیت کرنی سی۔ فٹوفٹ نالے خوشی خوشی چاء یا روٹی پانی پچھنی سی۔ اُس نا آکھنا سی جے "ایہہ اساہڑی خوش نصیبی اے جے اَساں کی اللہ اَمّاں ہوراں نی خدمت کرنے نا موقعہ دِتا اے۔ آہنڈ گماہنڈ تھیں لئی تہ آنے جانے والے وی بغیر دہسے ہی سمجھی جانے سن کہ دواں کہراں نیاں نُہواں نے مزاج تہ کردار بچ زِمی تہ اَسمان نا فرق اے۔

سچ کسے آکھیا اے کہ "نُہہ کہرانے نی تہ منج کھندانے نی"۔

شیخ شبیر احمد

کرونا

اوہ کالج تھیں نکلی تہ اپنے کہر ادا ہر مُڑ گئی۔ پوری شڑک سنسان آسی نہ آدم تہ نہ آدم زاد۔ نہ کُرے گڈیاں تہ نہ رکشے۔

لاک ڈاؤن سُن پورا علاقہ سنسان بنایا دا آسا۔ اوہ تیز تیز قدم ٹُرن لگی۔ ٹُردیاں ٹُردیاں اوہ سوچدی آسی' امتحان دا فارم پہرنا آسا' اُتوں آخری تاریخ ہے ورنہ کون بلا مارے آ۔ خدایا خیری نال کہر پہچ گچھاں! اُس چوک پار کیتی تہ اتنے بچ ہک کار اُس کول آ کھلتی۔ اُس بچوں دو چار ہنڈے نکلے۔ اُنہاں کو دِکھدیاں ہی اوہ سہم گئی۔ اُندیاں شکلاں ہی ڈراونیاں آسیاں تہ اُندیاں اَکھیاں بچ شیطانی فتور صاف نظر یندا آسا۔ اُنہاں اِس کو پکڑے دی کوشش کیتی۔ اس بے بسی دے عالم بچ آسماناں داہر دِکھیا۔ خدایا کُر جلاں!!! کدے توں رحم کریں تاں بچ گیساں ورنہ...... ہک سیکنڈ دے ہزارویں حصے بچ اُسدے ذہن بچ ہک خیال آیا۔ اُس اُچیاں چینک ماری "بدبختو! ماہڑے نیڑے نہ آئیو............ میں کرونا پازیٹیو ہاں"۔ اتنا سُندیاں ہی ہنڈے ڈر گئے اوہ گڈی بچ بیٹھے تہ گڈی وا ہو گئی۔ اُس فر آسماناں داہر دِکھیا "خدایا توہڑیاں توں ہی جان داہیں۔ اِس کرونے دُنیا کھا چھوڑی مگر مکو بچا گیا!!!"

......محمد بشیر شاد

بس حادثہ

رات نا آخری پہر سا۔ تھلے بستیاں وچ کُجھ لوک تہجد تہ نوافل نماز پڑھنے واسطے تے کُجھ اپنے ڈنگراں کی کہاہ دانہ کھلانے واسطے جاگ اُٹھے۔ اُپر والی سڑک جیہڑی جنگل بچوں گُزرنی اے، اجاں اُجاڑ مجاڑ ہی سی اتے جنگ وچ چڑیاں پتنگے اپنیاں اپنیاں مِٹھاں سُراں وچ گیت گانے سن۔ اتنے وچ پونچھ تھیں آونے والی گڈی کسے کلاء نی خرابی نی وجہ تھیں سڑک تھیں تھلے لڑھک گئی۔ ڈرائیور بس کی بچانے تہ مسافراں نی سلامتی واسطے ہتھ پیر مارنے وچ کوئی فرق نہ کیتا۔ بس نے مسافر چیخن چلان لگے۔ وظیفے تہ آیتاں پڑھن لگے ہور دعاواں کرن لگے پر اک کھڑی وچ ایہہ سب سڑک تھیں گڈی تھلے سُنسان جنگل وچ لڑھک گئی اور فر اِسکی کُجھ پتہ ہی نیہہ کہ مسافراں اُپر کے گُزری۔ پر بس کوئی ترے چار پلٹے کھائی دی تھلے کُسے چھیڑ نے بڑے بوٹے نال ٹکرائی تے فِر تھم گئی۔ بس اپنے پاسے پہار ٹھیر ہوئی گئی سی۔

ایک آدمی اک کھڑکی تھیں جسراں کسے چُکی دے باہر پھینک دِتا ہووے ہور ایہہ بے سُرت حالت وچ پیا نا سا۔ اک آدمی نی اک لت ٹُٹ گئی سی پر اجاں زندگی نے ساہ ہنا سا۔ اک کُڑی نے چہرے اُپر شائد کُسے شیشے نا کٹ لگا سا اتے اس وچوں لہو بگنا سا۔ اک ہور بندہ جس کی ہوش تہ ہے سی پر ایہہ گڈی نے اندر اسراں پھسیا نا سا

کہ اس کی نکلنے والا کوئی رستہ نہیں سالبھنا۔ اک نی لت ٹُٹ گئی سی۔ ڈرائیو تے کنڈ یکٹر نی حالت وی بُری سی۔ بُرے حال وچ پھسے سن۔ کوئی کسے دوئے نی کوئی مدد کرنے نے لائق نا سا۔ تھوڑی دیر ساہ ہننے تھیں بعد کنڈ یکٹر بے چارہ دم توڑی گیا۔ بس نے کوئی چار پنجے گز نے فاصلے اُپر اک بیبی پئی نی سی جس اپنے سینے سنگ اپنے معصوم بچے کی دبائی رکھیا نا سا۔ ایہہ بچہ اپنی کوشش نال یا ماں نی کوشش نال اس نے سینے سنگ چمٹیا نا سا۔ اس گل نا کُجھ پتہ نہیں۔ کُجھ بندے کراہ رہے سن۔ کُجھ بے ہوشی نی حالت وچ سن۔ کُجھاں کی ہوش تہ ہے سا پر ایہہ کُجھ وی کرنے نے لائق نہ سن۔ پر انھاں نے شور غُل نال علاقے نے کُجھ لوکاں ایہہ کوکاں سُنی دے سمجھ کہدا کہ حادثہ ہوئی گیا ہے تہ فر ایہہ لوک حادثے والی جگہ نی طرف دوڑن لگے۔

ہک ادھ کھڑ جیاء شخص جس نے چہرے اُپر سخت دِل ہونے نیاں علامتاں ظاہر سن بڑی چُستی نال سب تھیں پہلاں حادثے والی جگہ اُپر پہچی گیا۔ جیہڑے لوک ہوش وچ سن اِنہاں سمجھیا کہ کوئی پاک فرشہ آیا اے ایہہ اساں نی زندگی نا سبب ہوسی گا۔ اک بندے اس کی پکاریا خدا واسطے میکی اس بس تھیں باہر کڈھو میں بُری طرح پھسیا نا آں پر اجاں زندہ آں''۔ دوّے پکاریا میکی چُکی دے اس کھڈے تھیں باہر رکھ دیو اللہ تُساں نا پہلا کرسی۔ ماہڑی لت ٹُٹی نی اے میکی سہارے نی تھوڑی جئی ضرورت ہے۔ اسے طراں کسے ہور نے آکھیا''میں سای عمر تُساں نا نوکر رہساں میکی بچائی ہنو۔ غرض کہ جنہاں وچ ہوش سی اُنہاں اپنیاں اپنیاں آوازں وچ اس کی منتاں کرنیاں جاری رکھیاں۔ اس بندے پہلے ساریاں اُپر اک تا لمی جئی نظر بائی جس تھیں ایہہ اندازہ ہوئی سکنا سا کہ ایہہ بندہ اس آدمی کی تکنا چاہنا اے جس کی مدد ضرورت سب تھیں زیادہ ہے۔ اچانک اس نی نظر اک نویں عمر نی عورت اُپر پئی جس نا معصوم بچہ اس نی چھاتی

نال چمٹیا نا سا ہور اوہ بے ہوش پئی نی سی۔ اوہ بندہ اُدھری ٹُریا۔ تکنے والا کوئی ہونا تہ اس کی اس نی اس حرکت اُپر شائد ایہہ قیاس آونا کہ اس کی اس یہی ہور اُس معصوم بچے اُوپر ترس آیا ہوسی اسے واسطے اوہ جلدی جلدی پہلاں اُس نی طرف ٹُریا اے پر اتھے معاملہ اس نے اُلٹ سی۔ اس عورت نے گل وچ سونے نی زنجیر اور کناں وچ بالیاں تے ہتھاں وچ سونے نے کنگن لبھے سن۔ اوہ فوراً اگے ہویا تہ گل وچوں سونے نی زنجیر کھچ لئی۔ کناں وچوں بڑی بے رحمی نال بالیاں کڈھ لیاں تہ پر اوہ اس نے ہتھاں وچوں کنگن کھچن لگا۔ بے چاری لاچار عورت بچنے واسطے حرکت کے کرنی اس نے ہوٹھاں اُپر ذرا حرکت تک نہ آئی۔ اِیاں لگ سکنا سا کہ شائد اوہ سوچنی ہووے کہ ایہہ بندہ مہاڑا سارا زیور گہنا اتار لیووے صرف میکی ہور مہاڑے دل نے ٹکڑے بچے کی بچائی لووے۔ ہتھاں وچوں کنگن اُتارنے وچ دقت آئی تہ اس جلدی جلدی اپنے گوجے وچوں ایک چاقوں کڈھیا تا کہ اس نی بینی کلائی کپی دے جلدی جلدی کنگن لئی دے پہلے اس تھیں کہ لوک آئی جان، نس جائے۔ اتنے وچ کُجھ دوّئے لوک اس کی آونے لبھے تے ایہہ بے رحم انہاں لوکاں نیاں نظراں تھیں بچی دے نس گیا ہور اوہ نویں سارے لوک انہاں دُکھیاں نی مدد کرنے وچ جُٹی گئے۔

.....شبیر احمد خان شمسؔ

ترِیہائی جھیل

پرت کھا کا اس سُن کڑیسا پہُر یا تہ دو ہتھ مُنہواں تلے رکھ کا فِر سے ئے گیا ،مگر چھٹ ہک ہو یا تہ فِر ہک ہور پرت کھدیس تہ اِس واریں اِس سُن کڑیسا نیہہ پہُر یا بلکہ مُنہواں تھیں گُجھ پُڑھ پپُڑھ کیتا ہتھا دِیاں مُٹھیاں گُہُوٹیاں تہ لگدا آسا جے آکھدا ہووے میں پکڑ رکھیُد اہُن کدے بھی جُدا نہ ہون دیساں ، اِسطراں کئیں واریں اس سُن اِسطراں ہی عجیب قسم دیاں حرکتاں کیتیاں ہوسن جِندا حساب ماہڑے کول پورا نیہہ ، البتہ اَسیں سارے جسلے دُکھی ہوندے ہاں تہ شائد اُس ویلے اِسی قسم دِیاں حرکتاں کردے ہوساں۔

الطاف بن ٹھن کا کہُر ونکلتھا دوئیاں دوستاں نال میدان دا ہر ٹُر پیاء آسا ، رکیاں جے اَج اُنہاں کو کرکٹ میچ دوئے گراں دی ٹیم نال کھیڈنا آسا ،ہُن ایہہ الطاف دی ذات دا مسلۂ نہ آسا بلکہ ایہہ ہُن گراں دی عزت دا سوال بن گیا دا آسا۔ اِس واسطے الطاف صبح ہی کھلاڑیاں دی مشق دِکھے واسطے اس سُن رِکلیاں لائیاں تہ کھلاڑی مدان بچ لہہ آئے ہور کھیڈ شروع ہوئی۔لوک ہولیاں ہولیاں اپنے شروع ہوئے تہ دِکھ دِکھدیاں مداناں دے آساں پاساں دی جاء پہُرے گئی ،نِکے جندک،

نوجوان تہ کئیں کڑیاں تہ بُڈھے بھی آ گئے، ساڑھے دس بجے میچ شروع ہویا، پہلیاں دوئے گراں دی ٹیم کھیڈ کا کُل ۴۰ ارن بنائے تہ ارے آوٹ ہو گئے۔ ہُن دوئی ٹیم کھیڈے واسطے آئی تہ دساں اوّراں بچ اِنہاں سُن سو ۱۰۰ ارن بنا رکھدی اِسی نال ہی الطاف دے گراں دے جندک نوجوان جوش بچ آ کا اپنی ٹیم دی حمایت بچ بڑا زبردست شور شرابا کرن لگ پئی، پہلی ٹیم دے گراں دے گدرے ردِعمل بچ شور شرابا کرن لگے، میچ بڑا زبردست رہیا مگر الطاف ہوریں چھے وِکٹاں تھیں میچ جِت گئے اِس نال ہی گئے، چھلکے تہ کھوڑی دِیاں ڈالیاں این لکیاں الطاف سُن اپنی ٹیم دے گدرے بڑی مشکل نال اِتھو کڈھے، اتنے بچ الطاف دے گرائیں واپس مُڑ کا انہاں کو مارن لگے کہڑی ہکیں بچ دو پاسے پانی پت دا مدان آسا، اِتھا سکندر تہ پورس دی فوج صدیاں بعد زندہ ہوگئی ہور ہک واریں اوہ لڑائی فِر اِس سرزمین تے اَج دُہرائی جُلن لگی۔

معاملہ بڑا الماں ہوگیا جندکاں دے بٹے مارنے ہُن دُوّاں گراواں دی لڑائی دی صورت اختیار کر رکھدی دی ہے۔ پولیس تہ فِر تحصیلدار دی مداخلت اِتھا تکر پہچی کے جیہڑے لوک میچ دِکھے واسطے نیہہ بھی آئے ہور کُجھ تہ جندراتے مکئی پیہالدے آسے ہور کُجھ ٹکیاں بچ اَٹ چاہڑے دے آسے، تہ کُجھ بچارے دکاناں تے یا دفتراں بچ حاضر اَسے اندے خلاف مقدمہ شروع ہوگیا، اتھا گراں دے لمبردار سُن جیہڑے ناں دِتے اوہ سارے اُسدیاں اَکھیاں بچ چُبھدے آسے تہ اِسطراں ایہہ ہک گراں دی عصبیت دا مسلہ بن گیا۔ کُجھ سال پہلاں پہاڑی گراں دی عصبیت بچ نہ بلکہ قومی عصبیت بچ بدھے آسے مگر ہُن اوہ گراں تہ فِر کُجھ عرصہ بعد اوہ محلیاں دی عصبیت بچ بنڈھے گیسن۔

الطاف پوری رات سئے نیہہ سکیا بلکہ بے قراری تہ بے چینی دی حالت بِچ کہڑی کہڑی پہڑ ھک کا جاگ گیندا آسا الطاف سوچیا جے ایہہ کے ہوگیا اج دُنیا کو مگر اَساں سُن جنہاں دے حوالے اپنی تہذیب کیتی، انہاں سُن موڑ کا اساں کو اَسدی تہذیب دے بدلے ایہجا نظام دِتا جس نال اَسیں ہکیں دوئے دے دُشمن بن سکدے ہاں تائیں کسی ملک بِچ کُجھ مسئلے ہوئے تہ فیصلے واسطے او ہجے لوک ایندے ہین جیہڑے فیصلے دی جائی ہورنا چاقی تہ فتنہ باہ گیندے ہین۔

پہاڑی دِیاں اپنیاں کھیڈاں آپا بِچ محبت پیدا کرنے دا ذریعہ آسیاں مگر اَساں اُندا مُنڈھ مہیڑ ہی گال چھوڑیا۔ اس کُھولا دا نتیجہ ایہہ نکلتا جے دوئے گراں دے بڑے بے عزت ہووے ہور آپا بِچ رنجشاں پیدا ہوئیاں، الطاف دی بے چینی ہور تڑ فراٹ بدھدا گیا اوہ کہر ونکل کا چورا ہے تہ بزاراں بِچ لوکاں دی پہیڑا بِچ ایہہ اَوازاں دیندا جُلدا ہے کہ آو سارے رل مِل کا بہواں سوچاں اَساں کو کے ہوگیا دا ہے ایہہ مقدمے بازیاں، کُھول کمسہان، بیر تہ عداوتاں چھوڑاں رل مِل کے اتفاق نال کَٹھے رہواں، رِکیّاں اَسیں اَج اپنیاں دوستاں کو ہی دُشمن سمجھدے ہاں، لوکاں یا غیراں اَگا لکڑ بن کا چوگ چِگن لگدے ہاں کُجھ فسادی آئے تہ آکھن لگے ایہہ ہی ہے بڑا فتنہ اس کو مکاؤ۔ انہاں سُن اس کو چاکو کندا تو تلاء تُہن ماریا۔ جِیاں الطاف ٹنگے تو تلا لگا اِیّاں جاگ گیا۔

رابعہ کوثر......

بدبخت

اَج نسیمو اپنے دواں پُتراں کی، جیہڑے اک دِلی تہ دُوّا بمبئی رہنے سن، فون کروایا جے تاولیاں تاولیاں گھر اچھو..........تُساں نا ابّا بہوں ماندا اے۔

چوتھے روز دوئی پُتر گھر آ پہچے..........مگر بال بچے تھیں بغیر!

ماسی نسیمو آکھن لگی "پُترو! ڈاکٹر آکھنین جے تُساں نے اَبے کی دِلی یا ہور کِدھرے چنگے جئے ہسپتال بچ لئی جاوٗ..........اِتھاں علاج ممکن نیہہ۔ ہُن تُس دوئی پہرا آپے بچ مشورہ کرو جے پیو کی آپے نال کون لئی جاسی۔"

دوئی پہرا اکس دُوّے واخ ٹُرٹُر تکن لگے۔ راتی اِس گل ورز بردست بحث ہوئی۔ دوئے اپنی اپنی مجبوری دَہسن لگ پئے۔ ماسی نسیمو انہاں نیاں گلاں سُنتی رہئی۔ جس ویلے ایہہ دوئی پہرا آپے بچ جھگڑن لگے، ماسی آکھن لگی "اوہ بدبختو! تُس کیّاں آپوں بچ لڑلڑ کے مرن لگیو۔ تُس فِکر نہ کرو! اَجاں میں جیندی ہاں۔ میں خود انہاں نا علاج کراساں، مگر خرچ..........!"

ایہہ سُنیاں ہی دواں پہراواں سُکھے نا ساہ ہندا تہ پیسے کڈھ کے ماسی کو دِتے ہور اُسے روز واپس مُڑ گئے۔

خدمت

''بچہ عارفہ! تھوڑا جیئا کھانے کی کُجھ مِلسی'' چاچا بشیر کندھے نال ٹُھچھن لائی اپنی نُہہ کی آکھن لگا۔

عارفہ مُنہہ نا ساں چاہڑی ہندیاں۔ ''ایہہ وی کوئی ٹیم اے کھانے نا؟''

چاچا بشیر............ ''پِشلے پندراں سالاں تھیں شوگر نا مریض ہاں۔ بہوں چِراں تھیں دِل کہبرانا اے............سارا جسم تریلیاں نال تر ہو گیا اے۔''

عارفہ............ ''دِل کہرانا اے تہ لوک پانی پینے ہین، لیکن تُس تہ جس ویلے تکو کھانے رہنے او۔ اِس عمری بچ لوک اک ٹیم نی رُٹی نیہہ کھائی سکنے، وَر تُس تہ تہیاڑی پنج پنج واری کھانے او، جسراں کوئی پنج وقت نی نماز پڑھنا اے۔'' رُؤہے نال پہانڈے پٹا کنیاں عارفہ اُٹھی باہر نکلی گئی۔

دُوّے ہی روز چاچے بشیر ہور اللہ کی پیارے ہو گئے۔

عارفہ تہ اِس واری خدمت نے معاملے بچ ساریاں کی پچھاڑ چھوڑیا۔ برابر چالیسویں توڑیں اوہ ترے ٹیم غریباں تہ مسکیناں کی کھانا بنڈنی رہئی تہ سارے خاندان نے دِلاں بچ کہر کر چھوڑیا............!

......معراج راہی

حمد

رت نے لوتھڑے کی حرکتاں بخشا
نوں نہالاں کی شفقتاں بخشا

نا سمجھ کی سمجھ عقل مندی
ناتواناں کی قوتاں بخشا

اپنے لامحدود خزانے اندروں
بنی آدم کی دولتاں بخشا

آپ ہی ہے مولا بخشنہار
جس کی چاہنا ہدایتاں بخشا

ان داتا ہے ساری خلقت نا
دانے دانے بچ برکتاں بخشنا

رنگ والے نے رنگ نرالے نے
فاقہ کشاں کی نعمتاں بخشنا

راہی پرہیزگار اُمت کی
ایہہ بہشتاں جنتاں بخشنا

بشیر اختر.......

حمد

(سورۂ فاتحہ دا خلاصہ)

اللہ دے ناں تھیں شروع کریئے رحیم تہ بہت مہربان جیہڑا
ساریاں صِفتاں اُسے دِیاں پالنہار ہے دوئے جہان جیہڑا

اوہ بہت ہی مہربان ہے، رحم کردا ہے وار و اور سب تے
مالک ہے روزِ حساب دا اوہ جِتھا تُلسی عمل سامان جیہڑا

اسیں توہڑی عبادت کردے ہاں، توہڑی ہی مدد منگدے آں
راہ سِدا اَساں کو دَہس رَبّا نالے راہ سِدھے دا تہیان جیہڑا

جِنہاں تے توہڑی مہر ہوئی اُندے راہ تے اَساں کو لا رَبّا
اُندے راہ نہ لا جو پُھل گئے فِر جِنہاں تے ہویا غضبان جیہڑا

بیکس، بے بس اختر دی سُن عاجزی تہ فریاد رَبّا
قبول کریں دُعا رَبّا نالے پورا کریں ارمان جیہڑا

محمد عظیم خان......

نعت پاک

فتح و نصرت کامرانی نعت خوانیِ رسولؐ
عیش و عشرت شادمانی نعت خوانیِ رسولؐ

میں سروں ہاں انّھا ڈورا گلاّ تھتھا بے زبان
میں کے کرساں بے زبانی نعت خوانیِ رسولؐ

پھل تہ بُلبُل پہُور پکھنوں گنگنانے صبح و شام
ساری خلقت گلستانی نعت خوانیِ رسولؐ

دِل دماغاں کو چھیری انتشاراں کھیر یا
بس ہے کرنی پاسبانی ، نعت خوانیِ رسولؐ

ہے معطّر ایہہ ہوا تہ ایہہ فضاء تہ ایہہ خلاء
ہے سراپا گلفشانی ، نعت خوانیِ رسولؐ

ہے تمنا جے عقیدت نال ایہہ عادت ہووّے
ساری ساری زندگانی نعت خوانیِ رسولؐ

ہور صفتاں تھیں علاوہ ایہہ بھی ہے ہِک صفت خاص
مردِ مومن نی نشانی نعت خوانیِ رسولؐ

آپ مالک تہ ملائیک [redacted] رہنے سلام
ہے اصولِ لامکانی نعت خوانیِ رسولؐ

اس فضیلت تھیں میں بُہتے فیضیاب ہونے ڈِٹھے
غیر مُسلم تہ گیانی نعت خوانیِ رسولؐ

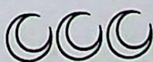
حق ادا کر ہی نہ سکسی ایہہ نِکمّا ناتواں
پہاویں عُمرِ جاودانی نعت خوانیِ رسولؐ

کٹھے نالے، تلّے نلّے، ٹہاکے، بیلے، پتھریاں
ٹہوک ساری گُنگنانی نعت خوانیِ رسولؐ

منزلِ مقصود توڑیں قافلے نی رہبری
ہے سرودِ کاروانی نعت خوانیِ رسولؐ

جے نبیؐ نا عِشق نہ ہووّے دِلاں بچ موجزن
تھوڑی بہتی وی نیہہ آنی نعت خوانیِ رسولؐ

کہہ عظیمؔا میں لِکھاں، الفاظ نی اٹھکل وی نیہہ
اِس گلوں میں پانی پانی، نعت خوانیِ رسولؐ

میر غلام حیدر ندیم.......

نعت پاک

عرشِ عظیم تھیں وازاں آئیاں
جنت اندر اُچیاں جائیاں
واہ واہ کملی والیا سائیاں
واہ کملی والیا سائیاں

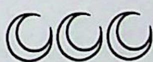
سوہنے گیسُو چن جیاء چہرہ
سب دُنیا تُوں مُکیا انہیرہ
نہیرے بِچ جس لاٹاں لائیاں
واہ واہ کملی والاں سائیاں

کُفر و شرک ہووے سب دُور
سب دُنیا ہوئی نُوروں نُور
نیکی دیاں فصلاں راہیاں
واہ واہ کملی والیا سائیاں

لکھاں نبیؐ دُنیا تے آئے
گُل آسے آدم دے جائے
کوئی پُچھیا تُسدیاں تھائیاں
واہ واہ کملی والیا سائیاں

عملاں باہج ہے چھُولی خالی
در تُسدے دا میں ہاں سوالی
اُس در تے ہی اُمیداں لائیاں
واہ واہ کملی والیا سائیاں

تُساں بُلایا شہر مدینے
ٹھنڈے ہووے تُہکھدے سینے
نیکیاں چُن چُن چھُولی بائیاں
واہ واہ کملی والیا سائیاں

نشاط افروز نعیم......

نعت پاک

اوہ شافعِ محشر ہے تہ اوہ کوثر دا والی ہے
دو عالم دا آقا اوہ جسدی کملی کالی ہے

ہر جنس جس دے ذکر بچ ، محو ہر ویلے ہے
جس دے در تے شاہ بھی بن کا گیندا سوالی ہے

جس دے صدقے رب سوہنے دُنیا ایہہ بنائی ہے
اُس دا ہر قول تہ فعل ابدی تہ لامثالی ہے

جس دی صحبت بچ رہ کے پُتر پیٔو کو چھوڑے جی
رحمت دا اوہ دریا ہے اوہ ذات کرماں والی ہے

جس دی سیرت دا احاطہ ممکن نیہہ بس ممکن نیہہ
بعد اللہ دے کمال اُسدا ، اوہ ہجا با کمالی ہے

تُسدا رستہ چھوڑنا ، رُسوائی ہے دوجہاناں بچ
غافل اُمت کدوں سمجھسی ، کیاں خستہ حالی ہے

تُسدی غلامی بچ نعیمؔ سرفرازی ہوسی محشر بچ
اُس دی اطاعت اندر ہی بس توہڑی خوشحالی ہے

محمد رفیق قریشی......

نعتِ پاک

دو جہاں تے ایہہ رب دی عطا ہوگئی
تاجدارِ حرم دی نگاہ ہوگئی

عرش تھیں فرش رحمت دی برسات ہے
عاجزی ہے کسے دی مناجات ہے
نسلِ آدم بڑی اِک سوغات ہے
سوہنے رب سنگ کسے دی ملاقات ہے

فِر قبول اَج کسے دی دُعا ہوگئی
تاجدارِ حرم دی نگاہ ہوگئی

جس دا دوجگ تہ اُچا مقام ہوگیا
ذکرِ جس دا ایہہ خیرالانعام ہوگیا
جس دا ہر بادشاہ بھی غلام ہوگیا
جیہڑا کُل انبیاء دا اِمام ہوگیا

خاِک پاہ جس دی جگ تے شفاء ہوگئی
تاجدار ، حرم دی نِگاہ ہوگئی

مُک گیا دورِ جہالت دے طوفان دا
ذکر جسدا ہے جذبہ ہر ایمان دا
چھا گیا ہر سبھی حکم قرآن دا
ہے مکمل بیتاں ہر اِک عنوان دا
جسدی تعریف ایہہ وضیفہ ہوگئی
تاجدارِ حرم دی نِگاہ ہوگئی
اُندی خیرات جگ کو امامت مِلی
رب دا فرمان ہور ایہہ شریعت مِلی
چُوّاں یاراں کو دِکھو خلافت مِلی
کربلا وِچ جس کو شہادت مِلی
ہور نماز عشقِ بھی ادا ہوگئی
تاجدارِ حرم دی نگاہ ہوگئی
شان اُچی نِرالی حبیبِ خدا
ہے یتیماں دا والی حبیبِ خدا
جسدے در میں سوالی حبیبِ خدا
سبز گُنبد دی جالی حبیبِ خدا
جس بھی پکڑی تہ حاجت روا ہوگئی
تاجدارِ حرم دی نِگاہ ہوگئی
ظُلمتاں کو سکھائی ہدایت دی راہ
نُور چھایہ ہوئی بُت پرسی فنا

عرش تھیں ہک منادی ہے تحت سرہ
مرحبہ مرحبہ مرحبہ مرحبہ
ہر بکھی مرحبہ دی صدا ہوگئی
تاجدارِ حرم دی نِگاہ ہوگئی
خالی موڑو نہ چھولی خدا واسطے
ابتداء لازمی انتہا واسطے
میں شرم سار ہر اِک خطا واسطے
ہتھ کھلے کتنے زخمی دُعا واسطے
ساری تہرتی ہی اَج کربلا ہوگئی
تاجدارِ حرم دی نگاہ ہوگئی

سید خورشید حسین خورشید

نعت پاک

میں تعریف اُندی کراں کے بیان
ہے جِندی خاطر زِمی آسمان

عقل اُسدی سمجھسی کے اُس ذات کو
رکھے محبوب اللہ تعالیٰ جنہاں

واسطے سب جہاناں دے رحمت تُسیں
تُسدے صدقے ہی ہویا خدا مہرباں

اللہ اللہ ہے کتنا اُچا مرتبہ
جُڑ گیا نال اللہ دے تُسدا ابھی ناں

تُسدے صدقے اَساں دین حق مل گیا
تُساں تے فدا ہو گچھے جِند جاں

تُساں دِتا اَساں کو نظامِ حیات
تائیں چنگے ہوئے اَسدے دوئی جہاں

رہوے خورشید تے فضل ہر دم توہڑا
ہے توہڑا آسرا تہ تُوں ہی مہرباں

سید اسحاق تبسم......

نعت پاک

سوہنا پاک محمدؐ پیارا ہے محبوب حقانی
دو جگ اندر چانن لایا سوہنے چن نورانی

غارِ حرا تھیں جاری کیتا چشمہء فیض رب باری
عرش فرش تک روشن کیتا فضل ہویا رحمانی

مہر نبوّت تاج رِسالت دِتا پاک اِلٰہی
مِلے سب انعام الیّوں روحانی جسمانی

بیٹھے تخت رسالت اُوپر پاک محمدؐ پیارے
کھول سائی دُنیا اندر آپ توحید ربانی

خاتم رسالت مہر نبوّت آخر نبیؐ پیارے
دو جگ اندر فضل پہُچیا فضل ہویا رحمانی

دُو پھاڑ ہویا چن اَسمانی انگلی دے اِشارے
چھُڑھ پیاء قدماں اندر سوہنا چن نُورانی

عاشق ذات رسول اللہ نے جتنے نبیؐ وی آئے
کرن صفت بیان محمدؐ دی ہون سب قربانی

طفیل محمدؐ یا رب میرا دور ہووے غم سارا
عرض کرے تبسّم ہر دم فضل ہووے رحمانی

......فرح زیدی

نعت پاک

میں تیری ہی ہاں ملنگ نبیؐ
مُکو رنگ دے اپنے رنگ نبیؐ

ایہہ پھٹیت دِلاں دے کس کو دھساں
راہ تیرے ہی ہاں سنگ نبیؐ

تیرا رمز رمز ہی باطن سب
میں ظاہر ہاں ہک ہی ٹھنگ نبیؐ

سُن آواں تیری بولی میں
دَر تے پھیلاواں چھولی میں

ہک تیرا راگ الاپے ہُن
اندر دی میری جنگ نبیؐ

اَسیں عشقے مارے تیرے ہاں
غم اسی بس کھیرے ہاں

نفس کو مار مُکا زیدیؔ
اِس نفسا دُنیا مار کھادی

رشید قمر......

اپنے لئی وی سوچنا بُریائی سوچنا
اِنسان ذہن کی جدّوں گرمائی سوچنا

کیتی ہمیشہ چھام تُہپّاں نے مقابلے
کِس اگ میرے پتراں پہڑکائی سوچنا

کِیاّں پُرانے زخم ساہ پھونکنا لگے
پھٹی میرے وجُود کِس پہکھائی سوچنا

لیر و لیر عصمتاں مُنصف وی جاننا
لمّی باہی ترِیک کہہ دانائی سوچنا

اِنسانیت ساہڑے گراں ' گاں چری گئی
فِر مولسی یا خاب کی ' سرچائی سوچنا

آکھری نے چھنگڑاں چوں گزرنا پئیا
کرساں مُڑی لباس نی ترپائی سوچنا

چوغا ' قناعت ' غیرتاں نیلام کر جُلے
تہرت بِلّر کھا گئی فقرائی سوچنا

آکھری..........اک قسم نی بہوں بڑی بیہل

تہرت بلّر..........تہرتی ور غائب ہوئی جانا۔ سُسر بچ غائب ہوئی جانا

......شیخ آزاد احمد آزاد

شروہی بکھ تہ ہوسی جگ نا ہاسا
کھرے نا راز جے دِتا توں ماسا

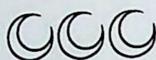
نہ اپنا کوئی سا محفل نے اندر
سمجھ آئی پیا جس ویلے باسا

بچا سکے نہ اُس کی کوئی چھلّی
جے کنڈے نی ہووّے سازش دلاسا

ٹُری گئے سن اوہ واقف کار سارے
بقایا لوک سن ، کِردار نہ سا

مسیں آیاں اُنہاں کولوں مُڑی تہ
نہ کرساں عُمر ساری ہُن تقاضا

کِسے نی یاد بچ آزاد رِکیاّں
مِگی لگنا ہے ایہہ ڈُبا نا خاصا

شیخ آزاد احمد آزاد......

زندگی ساری گزاری کچیاں آساں نے بچ
ڈر کدے رکھیا' نہ ڈریاں کالیاں راتاں نے بچ

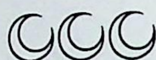
پھیڑ بچ پھس کے حرص نی' اپنا رستہ پھل گیاں
ہے سی منزل کول ماہڑے' چنگیاں سوچاں نے بچ

اِنسان نی عظمت نے رازاں کی سمجھسی کہہ جیہڑا
بٹ کے وی بٹنا رہیا' ساری عُمر ذاتاں نے بچ

ایہہ پتہ کہہ سا جے پُھلسی باغ ماہڑا جس کہڑی
در بدر ہوساں میں جائی دوُر پردیساں نے بچ

جان ماہڑی نا سا دُشمن راہنما ماہڑا ہمیش
آ گیا ساں جال نالے اُس نِیاں چالاں نے بچ

اَج تہ پیراں نے ایہہ چھالے پلپلے ہوئی گئے
کہہ پتہ آزاد ہوسی حشر کہہ خاراں نے بچ

امتیاز نسیم ہاشمی......

دُنیا نا ارمان نیہہ کوئی
پلے ہور سمان نیہہ کوئی

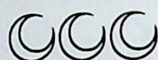
نیچاں سنگ نہ یاری لایاں
نیچاں کی پہچان نیہہ کوئی

ہر قدمے ور موت نے پہرے
جینا کم آسان نیہہ کوئی

تُگی بکھ تہ دور میں جانا
ایہہ ماہڑا ایمان نیہہ کوئی

اک ویرانی ٹکراں مارے
اندر ہور سمان نیہہ کوئی

اُٹھ نسیماں شام پیئی گئی
رستے نی پہچان نیہہ کوئی

شارراہی

کتاں بچ چلیساں آیاں کئی واری
ظالم نیاں ہویاں بدھیکاں کئی واری

کدے تہ دِتا توں اثاثہ اپنا نہ
باقی رکھیاں میں لکیکاں کئی واری

ایہہ پتہ سی کرکے وعدے پُھلنا تیرا
یاد میں رکھیاں کئی تاریخاں کئی واری

میں نبھایا سارا جھنجھٹ تنگی بچ
مُنہہ متھا سی بچ شریکاں کئی واری

آس رکھی کہ بدل آسن ٹھنڈک ہوسی
تُھپّاں کٹیاں نال رفیقاں کئی واری

ڈاکٹر جہانگیر دانش......

اَساں اپنی محبت سپنے نال لا کا رکھی آسی
فِر کِیاں ہوا دے نیڑے بتی لا کا رکھی آسی

ذرا تریڑ پیئی تہ چھالے چڑھ گئے
ایہہ کیہجی تریہہ جِگر بچ دبا کا رکھی آسی

چُھٹی دے ہولے بچ پھِرنا نصیب ماہڑا
مکان دی بُنیاد زمیں تھیں ہٹا کا رکھی آسی

بے خوف ہو کا راتیں کدے میں سئے نہ سکیاں
کیہڑی دولت رَبا میں کما کا رکھی آسی

راتیں دے تنبو کل بھی آسے اُداس پچ
نیڑے بیہُڑے اگ اَساں بھی لا کا رکھی آسی

اوہ آخر کہہ آسا کہ نا اُمید ہو کا بھی
اُسی نال آس اَساں بھی لا کا رکھی آسی

ایہہ اَسمان دا آشنا کِیاں اَساں تے چھُڑ گیا
اُڈاری نہ کوئی اَساں بچا کا رکھی آسی

محمد منشا خاکی

تکیاں پھِر مُلاقاتاں ہوسن
مِلسن لوک جماعتاں ہوسن

دوُر دفع ایہہ روگ ہو گیسی
دین دُنیا نِیاں باتاں ہوسن

نیکاں نے بچ رلسی جیہڑا
اُس نِیّاں اُچیاں ذاتاں ہوسن

مِلساں جیکر جیندے رہساں
زندگی نال براتاں ہوسن

عملاں ولے تکاں خورے
غم نیّاں کالیاں راتاں ہوسن

ساری دُنیا سوچاں بچ ہے
سُکھ سکون نیّاں ساعتاں ہوسن

افراتفری توں ہے لگنا
منشا دُکھ آفاتاں ہوسن

......ملک شفیق عارشؔ

اک سمندر پار کرنے جاوساں
پیار نے دریا کی ترنے جاوساں

جانا مرساں گا فِر وی موت سنگ
اَکھیاں کی چار کرنے جاوساں

اِس برہیا فِر تریلاں واسطے
اَگ نا پرچار کرنے جاوساں

تہُمدیاں نی چار بونداں آنڑنے
بدّلاں سنگ گل کرنے جاوساں

میں اکہلاّ ہی تریلاں لئی شفیقؔ
ریت نے دریا کی ترنے جاوساں

سردار جاوید خان جاوید

ایہہ دیوا یاد نا بلنا ہوا نا زور وی رہنا
مِگی لگنا دِتّے اندر کوئی تہ ہور وی رہنا

کوئی تہ ہے جیہڑا رکھنا زمانے کی سمہالی تہ
ایہہ ڈاہڈے لوک وی رہنے اِتّھے کمزور وی رہنا

پکھیرو جان وی دینا زبانوں بولنا کُجھ نیہہ
جے مِی کنڈا پُڑے تہ کربلا نا شور وی رہنا

توں اپنی چال ور مغرور ہوسیں فِر وی کہہ ہوسی
میں سُنیا اِسّے جنگل وِچ کُریں اک مور وی رہنا

تریہہ ماہڑی سمندر کی سکاسی فِر پتہ لگسی
گُرے تسنیم و کوثر نا اجیں اک دور وی رہنا

خزانہ درد نا جاوید لُٹسی فِر کوئی اپنا
کہ ماہڑے چھانولے نے نال پچھے چور وی رہنا

شکور احسنؔ......

دُنیا نے چھَمیلیاں نچ
سِر جائی کڈھیا بیلیاں نچ

پکّے کوٹھے ٹھَینے پئے
اَج پانی نے ریلیاں نچ

کئی سدوتے گمی گئے
تھوہ نیہہ لگنا میلیاں نچ

اس نی گل وی لوہلی اے
جیہَڑا بہنا بہلیاں نچ

احسنؔ رِکہدا سُکھ نا ساہ
جُگنو تکی بیلیاں نچ

مشکور احمد شاد

ماہڑیاں کندھاں مکان پہاڑی ہے
دِل دی تھہڑکن تہ جان پہاڑی ہے

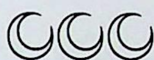
ماہڑے وہم و گمان پہاڑی ہین
ماہڑا ذکر و تہیان پہاڑی ہے

میں ہاں بسنیک اُچیاں پہاڑاں دا
ماہڑا قومی نشان پہاڑی ہے

ہے ماہڑے پیو دا اثاثہ ایہہ
ماہڑی ماں دی زبان پہاڑی ہے

ہین ہور بھی زباناں دل آویز
سب تھیں مِٹھی زبان پہاڑی ہے

شآد لفظاں تے غلبہ اُردو دا
پر شعراں دی کھان پہاڑی ہے

مشکور احمد شآد......

اِس بہّریا بھی بہار دی خوشبو نیہہ لبھی
پہلے پہلے پیار دی خوشبو نیہہ لبھی

بہّری ہے کوئی اَگ اَساں دے شہر اندر
اُمید سی جس گلبار دی خوشبو نیہہ لبھی

دفن ہوئے تک جِس لئی اکھیاں کُھلیاں سن
بس اُسدے دیدار دی خوشبو نیہہ لبھی

گناں تہ نازک رِشتے سارے ٹُٹ گیسن
کس کس دے اعتبار دی خوشبو نیہہ لبھی

مِل کے بھی ہِک کہّر ہے بلدا دِل اندر
شآد کے اُس دلدار دی خوشبو نیہہ لبھی

حمید گل......

تیرے در نی فقیری مِگی قبول ہے
پھیکھ بچ جے سونا مِلے اوہ دھول ہے

تیری سنگت نی ہر کھڑی ماہڑے لئی
کہہ دَسّاں جے کتنی اوہ انمول ہے

جو وی دُنیا بچ کسے نے کم نیہہ آنا
اُسنا جینا تہ جینا ہی فضول ہے

ووڈ لینڈ' کلرک کی میں کہہ کرنا
چنگی مِگی لگنی بابے نی پوہل ہے

ویلے سِر جس اپنیاں نی قدر نہ کیتی
ٹھہ پیا تاں فِر کرسی وی کہہ مول ہے

حمید گل

اوکھے سوکھے ساہ نی مائے
بیلی بے پرواہ نی مائے

اسیں تہ ہاں نوکر چاکر
ویلا بنیا شاہ نی مائے

ایہہ جِند جاسی' جاسی اک دِن
چار دِناں نے ساہ نی مائے

بیلی دِل نا بیٹھا ہویا
اندر کھپڑا ڈاہ نی مائے

تیرے میرے پیار نا گلّ جی
رہسی کون گواہ نی مائے

محمد اقبال منجاکوٹی......

سب کرتوتاں چھاپے چڑھسن
کمّوں، کنیاں چھاٹے چڑھسن

سیٹھ نا مُنڈا، میٹ نا مُنڈا
ساون بچ اوہ فاقے چڑھسن

لاڑی نے سب ناز تہ نخرے
پھلکے پرسوں ٹہاکے چڑھسن

توہڑے عطر فلیل نی تھمّاں
سُب مُلکاں، سب علاقے چڑھسن

ماسی امّاں آکھن گُڑیئے
کچھاں موہنڈے کاکے چڑھسن

جوبن نا جد تھُواں ہٹسی
اُکھاں اگے خاکے چڑھسن

.....محمد مقبول بیتاب

ہنجو پیئی تہ ہسیاں اَکھیاں
پر پیڑاں نہ دَہسیاں اَکھیاں

اتھے تیر چوبکھی لگے
بن گئی نے کسیاں اَکھیاں

ماہڑے باندے جد اوہ آئے
تک تکنیاں ای نسیاں اَکھیاں

لکھ کروڑ میں کوشش کیتی
مُڑ مُڑ اُتھے رسیاں اَکھیاں

بشیر اختر

توہڑے دِل بچ نظر ہک ماراں کون رکھیا ہے اِس بچ چُھپا
دِل لا کے ذری دِکھ ,کہن توں کوئی نیہہ اِس بچ خطا

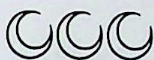
ماہڑا محبوب نظراں بچا کے دوُروں دوُروں ہی نسن لگا
پُچھدا کوئی اُسکو جُل کے ' ہے تہ نیہہ ماہڑے توں خفا

کدے ,کھسکے راروں پاروں' کدے رُس جُلے ماہڑے نالوں
اِس نخرے دا ساڑا تہ ہے پر پیار دی نیہہ ایہہ سزا

حُسن اُسدا سدو رہسی نہ جوانی اس نال وفا کریسی
اُسکو کس چیز دا فِر نشہ ہے اوہ نیہہ کسے دا خُدا

کھوہریاں نظراں کھٹیاں گلاں اِنہاں ہی کو پیار من رکھناں
ایہہ بدخوئی عادت اگر ہے اس تے نیہہ کسے دا گِلاّ

پیار دے جد تارے بنے' توہڑا ماہڑا ہِک اختؔر بنیا
جُسے پہاویں بکھرے ہوون جان اَسدی نیہہ جُدا

رابعہ کوثر

ڈُشمن کی اوہ تار گیا
لگنا ڈنڈی مار گیا

مُکری مُکری میں وی آخر
دِل نی بازی ہار گیا

جِتھوں اسائیں ڈکیا مُلّاں
آپے اُس بازار گیا

لوکاں پہانے ککھ نیہہ ہویا
میرا سب کہر بار گیا

اُس کہہ مُڑنا کوثر جیہڑا
سَت سمندروں پار گیا

وقار دانش

کیہر ہجر دا بلدا رہیا
آ آ بدّل ٹلدا رہیا

دیکھدے رہے پتنگ تماشہ
موماں نالوں کُہلدا رہیا

آسے پاسے شور کونکارہ
چُپ کر کے اوہ چلدا رہیا

ہک بھی پنچھی ہتھ نیہہ آیا
نِت کڑکی چھلدا رہیا

طعنیاں کھا کے تن مکایا
درد کلیجہ سلدا رہیا

قیمتی ویلہ آپ گنوا کے
دانشؔ تلیاں مَلدا رہیا

راشد حسین راشد......

جی گھبراوے کہہ بنسی گا
چین نہ آوے کہہ بنسی گا

ماہڑے دِلے نے کچے کوٹھے کی
ہر دم ٹہاوے کہہ بنسی گا

ڈلکنیاں ماہڑیاں نیناں کی جے
کوئی نہ سکاوے کہہ بنسی گا

تواہڑے ہجر فراقے اندر
مُنہہ کلیجہ آوے کہہ بنسی گا

پہاڑی پنڈ غماں نی جے کر
نہ کوئی چاوے کہہ بنسی گا

محمد رفیق خان رفیق

جیہڑا دِل بچ بس جاندا ہے
چین قرار اوہ کھس جاندا ہے

خورے کیوں ماہڑا اوہ دِلبر
نیڑے آ کے نس جاندا ہے

جِس سپ کو میں دُدھ پیالاں
اوہ ہی آخر ڈس جاندا ہے

اوہ دِل ٹوٹے ٹوٹے ہوندا
غم جس دِل بچ تہس جاندا ہے

زخماں دِکھ کے وی اوہ ظالم
خورے کِسراں ہَس جاندا ہے

طارق احمد طارق

لمی گل جے کر جاسیں گا
جتی بازی ہر[ا] جاسیں گا

عزت تیری ور جس دن آئی
نیزے ار گردن تہر جاسیں گا

سچی گل سنائی جے میں
جیہیاں جیہیاں مر جاسیں گا

سوچی سوچی کجھ نہ بنسی
ہمت کرسیں ' تر جاسیں گا

اپنے ہی پرچھاویں تھیں طارقؔ
اک نہ اک دن ڈر جاسیں گا

ا......... ہارنا

طارق احمد طارقؔ

پیار نے بچ سوغات مِلی اے
بس اک کالی رات مِلی اے

دستنک دینے رہے بہوں سارے
دِل بچ تیری ذات مِلی اے

رانجھا، مجنوںؔ، فرہادؔ سبھاں کی
عشق اندر بس مات مِلی اے

تواہڑے باہجوں طارقؔ میاں
بس اکھیاں برسات مِلی اے

عبدالجلیل خیالی

ماہڑے حصے آئیاں دو گلاں
زہر، دوا ازمائیاں دو گلاں

پنجے وقت دُعاواں منگ کے، کے لبھیا
حاصل آخر آئیاں دو گلاں

ماہڑی زندگی دا ایہہ حاصل ہے
مہر محبت سپنے لائیاں دو گلاں

میں تہ توں کو چھوڑ کے ہک دی گل گراں
لکھاں واری ایہہ سمجھائیاں دو گلاں

دو دو کر کے دو گز دی جاگیر لبھی
قبر حشر بس حاصل آئیاں دو گلاں

ادریس احمد ادریس

ایویں گل بدھانا رہنا
کیہتیاں سب جتانا رہنا

پل پل آپ وی رونا ور
نال مِگی روانا رہنا

ہجرے نا ناگ بنی می
اندرو اندری کھانا رہنا

اج نئیں تہ کل آساں گا
گلاں نچ سرچانا رہنا

اج نئیں میں پہلکے اچھساں
لار لپّے لانا رہنا

محمد رفیق زخمی......

حیاتی میں ڈِٹھی قضاء اوپری ہے
توہڑے شہر دی ہوا اوپری ہے

ایہہ منی طبیبا توہڑی بھی خطا نیہہ
درد ہے پُرانا دوا اوپری ہے

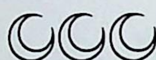
قاتل اوہ ہی ہے، اوہ ہی راہگزر ہے
حاکم نواں ہے سزا اوپری ہے

پہلاں نیہہ ڈِٹھی میں رہت جگ دی
اَج ابتداء انتہاء اوپری ہے

اِتھے دوُر تک کوئی بسدا نیہہ شاید
دو گز ہے تہاڑی ایہہ جاء اوپری ہے

اَج نرم لہجہ تہ متھے تے بل نیہہ
جفا ہے مُسلسل وفا اوپری ہے

کئی واری پہلاں بھی چھِڑیاں میں زخمی
عرش ایہہ تختے سرا اوپری ہے

مجروح شاکر

سارے باغ بہاراں لوڑن
تکو پُھل قطاراں لوڑن

شیریں تہ ہیر جئیاں اَج
تکو لکھاں ناراں لوڑاں

آ وے چن جی جلدی آ جا
پُھل کلی مہکاراں لوڑن

تکو خالی میں نہ لوڑاں
تکو لوک ہزاراں لوڑن

مجروح شاکر

نال اَگی میں کھینڈنا رہنا
تاں ہی تہ ہاں ہر غم سہنا

پُھکھے بچے کہہ کھاسن گے
بس اِسے گلے نا معینا

جینے خاطر اِس دُنیا ور
دُکھ ' درد وی سہنا پینا

ظالم ' جابر نال وے سنگیو
ماہڑا نیہہ کوئی لینا دینا

پنڈ غماں نی چاء چاء سنگیو
میں رہیا ہاں اُٹھنا ٹھینا

محمود ریاض زخمی......

عشق بے چارہ ذات نیہہ تکنا
ہوئی جائے دِن رات نیہہ تکنا

عشق نچاوے، عشق رواوے
تُہپ، ٹھنڈ، برسات نیہہ تکنا

درد، ہجر، فراق نیہہ چھلنا
خوشیاں نی سوغات نیہہ تکنا

آپوں نیہہ مرنا، مار مکانا
لکھاں نی خیرات نیہہ تکنا

ہتھیں مہندی لان نیہہ دینا
ڈولی تہ بارات نیہہ تکنا

محمد یاسین......

جُلدیاں جُلدیاں اپنی گل سُناساں گا
اپنا عاشق دُنیا کو بناساں گا

ہکو واری لوک سیانے ٹھگے گیندے
فِر میں کِسراں دوجا تہو کھا کھاساں گا

سچی گل منان لئی جے گُرلانا پووے
ایہہ نہ سوچیں اِس گلوں شرماساں گا

رَبّ کی جے منظور ہویا تاں دِکھ کہنیو
ظُلمے نی ہر ہِک کندھ میں ہٹاساں گا

محمد یاسین......

اپنے اندر جالے دِسدے
اگڑے پچھڑے جالے دِسدے

ہر کوئی ہے پردیسی بنیا
ہر بوہے تے تالے دِسدے

باہروں تہ ہین سوہنے سوہنے
پر اندروں ہین کالے دِسدے

کنجوسی بچ نمبر ون ہین
پہاویں ہین اوہ لالے دِسدے

ارینج میرج بھی اجکل دِکھو
لگدا جیئیاں دھالے دِسدے

عقیل عباسی

یاد آئی مکو پُرانی کوئی
تیز طوفاں تہ شمع دیوانی کوئی

چار پاسے ماہڑے ہے کوئی مگر
صاف اوہلے ہے شئے نورانی کوئی

اِس توہڑے ہجر نچ بڑی عمر تک
خوب سڑدی رہیئی جوانی کوئی

اَسماناں دے شہر سجناں مکو
کر گئی خاک لن ترانی کوئی

غلام رسول مصطفائی

جُل مُڑ کا ہُن جُل وے اَڑیا
بستی کہُر نہ پہُل وے اَڑیا

اپنا دیس مُلک نہ پہُلیاں
ورنہ جاسیں رُل وے اَڑیا

عزت جیکر مول نہ بچی
کہہ رہسی فِر مُل وے اڑیا

بُغض ، حسد دی بَلدی بتی
کر دے ہاں ہُن گُل وے اڑیا

اپنا مُل ہے اپنے ہتھ بچ
نہ کوڑی پہا تُل وے اڑیا

غلام رسول مصطفائیؔ......

کس گل دی ہے یاری لوکو
بس ہے دُنیا داری لوکو

پنڈ درداں دی چائی چائی
جِند اپنی ہے ہاری لوکو

تکدیاں تکدیاں میں بھی ہک دِن
جاساں مار اُڈاری لوکو

چین سکون فِر کدھروں آوے
ظُلم جبّر ہے ہاری لوکو

ماہڑے کہَر تہ کُجھ نیہہ رہیا
نہ بوہا نہ باری لوکو

.......محمد شکیل اعوان ساگر

☼

راہزن سی جیہڑا رہبر اوہ ہی ہے
ہتھ پہاویں بدلیا ہے پر خنجر اوہ ہی ہے

آکھدے ہین زمانہ بدل گیا' یقین نیہہ آندا
اوہ ہی شام ہت تہ سحر بھی اوہ ہی ہے

جیندے جی مر گیا جس کو میں پی کا
آبِ حیات سمجھیا ایہہ زہر اوہ ہی ہے

قیامت تھیں پہلاں قیامت نیہہ ایندی
مگر نفسو نفسی والا منظر اوہ ہی ہے

جُھگی کھڑ پینچا دی محل بنی اَج ساگر
مگر افسوس غریبا دا مقدر اوہ ہی ہے

مظفر احمد

رَت بَرِتے موسم آئے
گیت خوشی نے گُن ہُن گائے

چنگی فصل گُتھوں آسی
کپساں اوئی جو سن رائے

امّاں ابّا ٹُر گئے دوئی
گل اساں کی کون ہُن لائے

ساون اکھاں بہَرنیاں رہنیاں
کہہ دَہساں میں حال وے مائے

بیاہ تھیں بعد تہیّاں پہیناں کی
کد ملنے فِر چاچے تائے

انعام الحق بسمل

خوش فہمی بچ گُزر گئی یار ساری زندگی
کر گئیاں گمراہیاں بیکار ساری زندگی

غفلتاں بچ دِن جوانی دے گُزر گئے دوستو
وقت پیری ہوگئی مسمار ساری زندگی

یاد کر کر کے جوانی کو میں پچھوتاندا رہیاں
مُڑ نہ آئی بچپن دی بہار ساری زندگی

خواہشاتِ نفس کو قابو نہ کرسکیاں کدے
زندگی تھیں میں رہیاں بیزار ساری زندگی

بے وفا کر کے جفا اَجکل بڑا خوشحال ہے
میں رہیاں چھلدا وفا دا مار ساری زندگی

خوابِ غفلت بچ رہیاں انمول نعمت مُک گئی
نہ ہویا بسمؔل کدے بیدار ساری زندگی

اعجاز احمد شاہ......

اک دن اوہ پچھتاسی، تکی ہنیاں
کہر مڑی اوہ آسی، تکی ہنیاں

تہئی پُتراں نی خاطر اَبا جی
چڑھسی اک دن پھاسی، تکی ہنیاں

ویلہ مِلسی گا جد کدے وی
داء اپنا اوہ لاسی، تکی ہنیاں

ظُلم نے جانا ہے ہی اک دن
اَج نئیں کل تہ جاسی، تکی ہنیاں

جِس ویلے نی قدر نہ کیتی شاہؔ جی
توت کُتے نال کھاسی، تکی ہنیاں

سنیل پردیسی

کس کی حال سناواں اڑیئے
اِیو سوچی جاواں اڑیئے

بہاراں نے بچ اگاں لا کے
آئیاں فِر خزاواں اڑیئے

کیہڑا ہور ہے ماہڑا جگری
توں ماہڑا سرناواں اڑیئے

اوہ تہ ہے پر کوئی نہ جانے
توں ماہڑا پرچھاواں اڑیئے

دُکھ درد سب تہیٔ پُتراں نے
جانن سمجھن ماواں اڑیئے

سنیل پردیسی

کہر بچ پہانڈے پھُٹنے دِسنے
آہنڈ گواہنڈی بھجنے دِسنے

کِدھرے سائیاں لگیاں ہوسن
ایویں نیہہ اوہ سجنے دِسنے

ہر کوئی بنیا حیوان اِتھے اَج
سِر اپنے کی کجنے دِسنے

ہر کوئی لیڈر اجکل دِکھو
اک دُوّے کی تجنے دِسنے

کہہ کرساں فِر پردیسی یارا
تک تک وی نیہہ رجنے دِسنے

ملک توقیر النساء......

ماہڑے نین سوالی رہ گئے
لیکن فِر وی خالی رہ گئے

توں پردے نچ رہیا سدا ہی
شُکر تیرا جے حلالی رہ گئے

لینے والے لے گئے سب کُجھ
سُفنے ماہڑے پالی رہ گئے

ہنجو ہر دم بگنے رہنے
نین ماہڑے وی کھالی رہ گئے

کوئی جاء وی خالی نیہہ ریہئی
کُکو ٹاہلی ٹاہلی رہ گئے

ساحلؔ یوسف

سُکھ نے رستہ اے دشواری' کِہہ کریئے
ہر منزل اے منزل پہاری' کِہہ کریئے

طعنے معینے کر دِتے ہین ماہڑے ناں
کرنا رہنا اوہ ہوشیاری' کِہہ کریئے

کل نی گل اے کتنا سِدھا سادھا سیں
توں وی سِکھ لئی دُنیا داری' کِہہ کریئے

تواہڑے باجھوں جِسراں مِگی کھانے پیٔے
سکھنا بیہڑا' بوہا' باری' کِہہ کریئے

کل تک ساحلؔ لگنا سی پُھل وی پہارا
چکی ہندی درداں نی کھاری' کِہہ کریئے

ساحلؔ یوسف......

پنڈ غماں نی پہاری دِسنی
بیری دُنیا ساری دِسنی

فیشن پچھے پے کے تکو
بے پردہ اَج ناری دِسنی

مہر محبت گُتھے اَجکل
بس مطلب نی یاری دِسنی

اپھے تُدھ حالات بنائے
جِتی بازی ہاری دِسنی

ظُلم و جبّر نی حالت تکّو
سڑنی ٹہاری ٹہاری دِسنی

جوتی کماری......

کھالی کھولی ہاسے دینا
اَساں کون دلاسے دینا

اُس بے پرواہ نی کہہ گل دہساں
نہ تولے نہ ماسے دینا

دُکھ دینا اے اُسنی عادت
بس می ہی نیہہ' ہر پاسے دینا

تواہڑا ہجر فراق ماہڑے کی
درد جے دینا' خاصے دینا

سوامی انتر نیرو......

ڈنگ

اُچے پہُر مٹّے
چوڑا مَتھّا
رَتیاں کھا کھاں
اَکھیں پراتاں
مُکھڑا گول
تواہڑا ٹھول
پہاویں تول
گُجھ تہ بول
چھنڈ نہ ناساں
میں تہ باساں
نکیے ہیٹھ
ٹُھڈے اُپر

ٹُل ایہہ قہری
ٹنگے نے
گُسے
مکھیر یے ڈنگے نے

پرویز مانوسؔ

اساہڑا یارسی مقبولؔ

ادب تہ عِلم نی دُنیا نا ہک گلزار سی مقبول
سُخن فہم و سُخن سنج، صاحبِ کردار سی مقبول

پہاڑی قوم نچ ایہجیا جنونی میں نیہہ تکیا
پہاڑی قوم نا ہمدرد تہ غمخوار سی مقبول

قلم چلنی سی اُس نی ہر کسے موضوع نی نسبت سنگ
نثر نچ بے مثالی شاعر دمدار سی مقبول

اوہ پہاویں شاعری ہووّے کہانی یا صحافت نا
لکھاری کارواں نا پیش رو سالار سی مقبول

قفس اندر وی رہیئ سچ بولیا ڈریا نیہہ ہرگز
ایہجا اک جگ نے اندر غازی گفتارسی مقبول

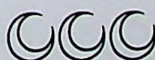
مصیبت بچ کسے اَگے کھلیرے چھُول نہ جیہڑا
اُسی غیرت نے پانی سنگ سدا سرشارسی مقبول

کہڑی چھٹ چھچ کرنا، کُھلنا، رُسی وی جانا سا
مگر دوجے ہی پل فِرتھیں اِیو دلدارسی مقبول

اُتھے جنت نا مالک بن گیا اوہ نیک عملاں سنگ
اساہڑے کول تہ بس ہک کرائے دارسی مقبول

دِلاں بچ اوہ اساں نے ہر کہڑی زندہ ہی رہسی گا
خلوصِ ہنر اندر ہک مِٹھی تہار سی مقبول

اوہ منداسی، اوہ چنگاسی، اوہ پہیڑاسی، اوہ سوہناسی
اوہ جے جیاسی بہترصورت اساہڑایارسی مقبول

نذیر حسین انس......

مہنگائی

بڑی ہے زمانے بچ پھیلی مہنگائی
بے روز گاری وی ہے انتہائی

ریاست بچ غُربت لایا ہے ڈیرا
مُشکل سنگ کرنی ہے پبلک بسیرا
غریبی ہے لوکاں پُر باہیا نا گھیرا
کوئی چیز نظر بچ ستی نہ آئی

غلے نا پہاء وی بدھنا گیا
گھی ڈالڈے نا ریٹ چڑھنا گیا
غریباں پُر پہار اِسنا پینا گیا
ہوئی گئی ہے حالت ابتر غذائی

کدے کھنڈ نا جے نشہ آیا
راشن کارڈ چائی تہ تھیلی بچ باہیا
کچھے ہیٹھ رکھی گلی بچ گُھمایا
پھرے سارے تہ کھنڈ فِر وی نہ پائی

مہنگائی تہ اسراں ہے ڈیرا جمایا
بڑا سوچیا ، پر سمجھ نہ آیا
سردی نے موسم جاں پھیرا نے باہیا
اُپر رکھنے واسطے نہ پٹو رضائی

دیئے نی دہساں تُساں کی کہانی
سُنایا سا اُس مِگی اپنی زبانی
رہئی تیل نی نہ ہے ماسہ نشانی
ہر کہر نے بچ ہے ہنیری ہی آئی

پڑھائی کیتی نی جنہاں نے ہے بی اے
پولیس بچ وی اوہ پہرتی نہ کیتے
حقوق اُنہاں نے جیہڑے اوہی نہ دِتے
آکھو لکھ واری نہ فِر وی سُنائی

بے روز گاری ہے اِتنا ستایا
کوئی ہور تہندہ وی نہیں ہتھ آیا
نہ کوئی سرکار کارخانہ بنایا
خرچہ ہزاراں نہ پیسہ کمائی

غریباں نا کوئی سہارا نہیں ہے
زمانے بچ کوئی اساہڑا نہیں ہے
چُپ چاپ رہئی گذارا نہیں ہے
افسوس ایہہ ہے عجب رہنمائی

رُشوت کی تکو زوراں پر ہے ہوئی
اوہلے ہی اوہلے کھانا ہر کوئی
ملازم وی ہر گز دینے نہ ٹھوئی
بُکھر توڑیں چلسی حرام نی کمائی

رشوت کی روکو مہنگائی کی روکو
زمانے نی بے حیائی کی روکو
مُلکچہ چلنی گدائی کی روکو
ریاست تھیں جائے ایہہ سختی ٹھائی

سُنے کون میں کس کی سُنائی تہ اچھاں
ایہہ ابتر جئی حالت میں کس کی جادھساں
ہویا انسان کھوٹا میں رُواں کے ہساں
الّس رہیا کُدھر نہ خوف خدائی

نبیلہ احمد.......

نانی ناگراں

زندگی گُزری گئی اے
پر نانی نا اوہ گراں نیہہ پُھلناں
اوہ دریچ، اوہ چلّہ نیہہ پُھلناں
تپنی دوپہری کالج چوں منیاں
خالا نی روٹی تہ تازہ سالن نیہہ پُھلناں
اوہ مکھن، اوہ لسّی نیہہ پُھلنی
بڑی خالا نا لاڈ نیہہ پُھلناں
سردیاں وچ ماموں نی مونگ پھلی
گرمیاں وچ جوس نیہہ پُھلناں
سریئے نال باہی وی پینگ نیہہ پُھلنی
نانی نی کسی ہوئی چوٹ نیہہ پُھلنی
ہتھّاں وچ مہندی نی گوگی نیہہ پُھلنی
لیراں نال بنائی ہوئیاں گڈیاں نیہہ پُھلنیاں

پہر اواں نِیاں دِتیاں سویٹاں تہ لاڈ نیہہ پہلناں
اوہ اخبار جہاں، اوہ سارے رسالے نیہہ پہلنے
اوہ کہڑے ناپانی، اوہ اچار نیہہ پہلناں
اوہ کھلے بیہڑے، اوہ بوٹیاں نی چھام
اوہ عیداں، اوہ دشورے، اوہ شبراتاں نیہہ پہلنیاں
زندگی گزری گئی اے
پر نانی نا اوہ گراں نیہہ پہلنا!

نبیلہ احمد......

مِگی یاد کریا

چِلے برہیا آئی
چڑ اُٹھے
بُکس چڑیا
مِگی یاد کریا

چِلے بابیرہ نیندیو
سٹے پُنیو
تہ گُھماں ترڑکیاں
مِگی یاد کریا
چِلے تارہ چڑھیا
تہ فصلاں راہیو
تکڑے داندااں نی جوڑی نال
تہ مِگی یاد کریا

چِلے............جس ویلے

ہِلے ہاڑ جیٹھ مُڑے
تہ کھوہ سُکی گیا
تہ پانیے نی کھوئی اُپر لگی باری
تہ مِگی یاد کریا

ہِلے چن چڑھیا
تہ سیمیاں بٹیو
تہ کنک پکی
ہِلے عید آئی
مِگی یاد کریا

ہِلے چھت چویا
ہِلے اَٹّ ٹھہٹھا
ہِلے باڑی رُہڑی
مِگی یاد کریا
ہِلے گری لایو
ہِلے نویں کڑے آئے
ہِلے لنگ کپیو
ہِلے پلیار دِتیو
مِگی یاد کریا

جِلے تھوتی کُرتے آلا کوئی دِسیا
جِلے مہراجے کی بدھیو پگڑی
جِلے شیشہ پیتیو ھُتے چوں
تہ چلم نویں پہکھائی
مِگی یاد کریا

جِلے لنگتھیو پہلیاں قوراں کولوں
تہ ناں پڑھن نہ ہووّے کہاء وچوں
جِلے ٹھٹھے وے کوٹھے تکیو
تہ خاب رُلے وے لبھے بیہڑے وچ
مِگی یاد کریا

قوراں..........قبراں

ماسٹر محمد مقبول آل......

اپنا ہی ٹھارا

سُنو گل ماہڑی دے کا تہیان ہے اپنے ہی ٹھارے تھیں اپنا پہچان
غیراں دے بنگلے تے نہ کرو مان ہے اِنہاں دے بیہڑے بچ مشکل گزارہ
سوہنا ہے سنگیو اپنا ہی ٹھارا

بنینے کو لگدا سرمایہ نیہہ اِتھا کوئی منگنے کو ایندا کرایہ نیہہ اِتھا
رہندا بھی کوئی پرایا نیہہ اِتھا کسے دا مُنہہ اِتھا دِسے نہ پہارا
سوہنا ہے سنگیو اپنا ہی ٹھارا

پہاویں سجن یار ہوون یا رشتہ دار تہیاڑے چار ہی رہندا مِٹھا پیار
ایہہ کھیندے نے فِر بن کا ڈڈار اَکھیاں نال ایہہ بھی ڈِٹھا ہے نظارہ
سوہنا ہے سنگیو اپنا ہی ٹھارا

......دِلدار (باغ)، کرناہ۔ کپواڑہ

دریاں قالیناں کو لمبے اُسیں لانواں　　رِنت نوّاں نوّاں ستھرا اِتھا ڈاہنواں
پُرانے کو باہر کڈھ کا بگانواں　　لائیتے پہُورے بھی کھیندے ہین لارہ
سوہنا ہے سنگیو اپنا ہی ٹھہارا

نویاں ہین بلّیاں چھُٹے چھُٹے تھم　　پیندا اِتھا تھُنواں تہ لگدے نے ڈم
پُہُکلا چھوڑے اِس سُن سو اُسدے غم　　بیہڑے بِچ گِٹیاں تک چڑھدا ہے گارا
سوہنا ہے سنگیو اپنا ہی ٹھہارا

عبدالمجید حسرت......

پنجرہ

لوہے دی سلاخاں دا ہک مضبوط پنجرہ
شہر دے چوراہے تے ٹنگیا دا
ایہہ قید خانہ بھی نیہہ
آشیانہ بھی نیہہ
ایہہ صیاد دی چال ہے
جال ہے
دِل کردا ہے اِس کو چکنا چوُر کر کے نکل گچھاں
دور دور ہواواں بچ اُڈر گچھاں
پر نہ..........!
ایہہ پنجرہ بھُجنے والا تہ نیہہ
رِکیّاں تن اپنا زخمی کراں
رِکیّاں پنجرے کو ٹکراں ماراں

......سرفراوٗ' گُنڈ۔گاندربل

جان ڈن.......

کفن دفن

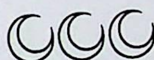
جیہڑے مِگی کفن پہنان لئی آئے
اوہ مِگی پریشاں نہ کرن
ہور نہ مِگی کوئی سوال پچھن
زُلفاں نے جال نے بارے، جیہڑے گلفے اُپر ہین
ایہہ رازے نی گل اے
جس کی کسے کی چھونا نیہہ چاہی نا
ایہہ ماہڑی باہرلی روح اے
ایہہ اندرنی روح نا وائے سرائے
جیہڑی جنت بچ چلی گئی نی اے
باہرلی روح ماہڑے جسم نے حصیاں نی راکھی کرسی گی

نوٹ: جان ڈن نی نظم ''The Funeral'' نا پہاڑی ترجمہ۔

ہور اِنہاں کی پہچ ٹُٹ تھیں بچاسی گی
دماغ کنٹرول کرنا اے
جسم نے تمام حِصیاں کی
اکس لڑی پچ پرونا اے
ماہڑی محبوبہ نے اِنہاں بالاں سُن
خُدا کولوں اینجی قوت حاصل کیتی اے
جے ایہہ جسم نے تمام حِصیاں کی اکس جائی رکھی سکنی اے
چنگے طور طریقے نال
لیکن، ماہڑے محبوبہ نے خیال پچ
ایہہ زُلفاں
انہاں ہتھکڑیاں ہاروں ہین
جیہڑیاں سزائے موت نے قیدیاں کی
پہنان ہونیاں ہین
پہاویں اِس نا مطلب کوئی وی ہووّے
اُنہاں بالاں کی ماہڑے نال ہی دفن کریو
کیاں جے میں ہاں
راہِ محبت نا شہید
اگر اِنہاں کی ماہڑے سنگ دفن نہ کیتا گیا
تاں لوک اِنہاں نی پوجا شروع کری ہِنسن
عاجزانہ طور در

میں اس ناباہر لی روح نال موازنہ کیتا
لیکن محبوبہ نے غرور نی وجہ تھیں
جے اس سُن مِگی موت نی دروٹنی ور پہچائی شوڑیا اے
تاں میں وی اِس نے جسم نے
کسے نہ کسے حصّے کی اپنے سنگ
قبری بچ ہنی جاساں گا!

(انگریزی تھیں ترجمہ: ملک توقیر النساء)

حامد عبدالرّؤف قریشی......

اللہ ہی اللہ

ہائے اللہ

کون ہے مکو ڈرائے والا

پچھو لگا دا ہے

خاموش

ماہڑے داہر دوڑ دا ہے

کے کراں کُر جُلاں

ہُن کھیسی

بچاؤ

ہنیرا ہو گیا

کُجھ نیہہ دِسدا

کوئی مددگار نیہہ

میں کہلّا ہاں

آخر ایہہ خوف

ولی واڑ لار۔ گاندربل......

کون کڈھسی

ہائے اللہ

مصیبت ایہہ لوک کُر گئے

کوئی آسرا نیہہ

بس اللہ ہی اللہ

چھٹ کہڑی دے بعد میں دِکھیا

میں ٹھیک ہاں

صحیح سلامت ہاں

میں میں ہی ہاں

فر ایہہ کے تماشا

ہاں سمجھ آئی

ایہہ تہ کالا چہرڑھ آسا

ادریس احمد.......

بے کار نیہہ اے

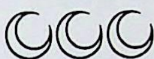
اگر میں
اک دِل وی
پھُٹن تھیں بچا سکیاں
تاں میں سمجھساں گا
جے زندگی ماہڑی
بے کار نیہہ اے
اگر میں
دُکھ درد کسے نا
بنڈی سکّاں
یا جانوہارے
کسے پکھنواں کی
اس نے گھونسلے توڑیں

پہچائی سکّاں

تاں میں سمجھساں گا

جے زندگی ماہڑے

بے کار نیہہ اے

شکیلہ عزیز زادہ

نہئیں

نہئیں ہین
ایہہ الفاظ!
نہ آکھیو مِگی کہ بہشت
ماہڑے ہوٹھاں نے بشکارکھلنی اے
ماہڑی چھاتیاں نی وادی بچ
آپے شیطان وی پُہُل گیاسی
میں اچھساں گی
ہوراک واری فر
تواہڑی ساس، ساہ پُہرسی گی
ماہڑے اندر
تواہڑا سپنہ تعمیر ہوسی
ماہڑی مہک نال
تواہڑی زبان بہراسی گی
بارش، بارش

ماہڑے جسمے ور اک وار فر بارش
میں کُھلی جاسی گی
ہور اِس واری
جسلے توں آوسیں گا، اوہ چمک ہنی تہ
اپنی اَکھ بچ
ہور نیواں ہوسیں مگی چاک کرن لئی
تاں نہ رہسی گا تواہڑے اندر
رَتی پہر شک وی
اس کالے بِلّے ہاروں جیہڑا اچھٹیا
اپنی گھات تھیں
جس سن مساں مساں ماہڑا رستہ کٹیا
ہور شکار بنایا
تواہڑے بوہے ور بیٹھی نی چڑی کی
حالاں کہ اوہ لم دراز پیئی نی اے
نڈھال، گلّی تہ اسیر!

(دری زبان نی نظم نا انگریزی تھیں ترجمہ: ادریس احمد)

جوتی کماری.......

فِکّر

ہر کوئی اِتھے
فِکراں نے وچ
کیہڑا فِکروں خالی
اوہ دربار نا شاہ ہووّے جے
یا کوئی سوالی
فِکراں وچ ای آنے اِتھے
نال فِکراں ہی جانے
اِیوہے مقدر تیرا
اوہ بندیا مغرورا

.......میر خوشحال احمد

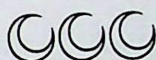
ندامت

چلو اج گیت گیندے ہاں
عبادت دے ندامت دے
محبت دے اخوت دے
صداقت دے شجاعت دے
خدا ناراض ہے اَساں تھیں
خدا کو اج منیندے ہاں
چلو اَج گیت گیندے ہاں
خدا کو ایہہ دھسدے ہاں
توہڑے بندیاں تے اے مالک
جیہڑا مشکل وقت آیا ہے
توہڑے غیض دا جیہڑا اَساں تے
درد پُہریا سایہ ہے

......دلدار، کرناہ۔ کپواڑہ

تُوں اِسکو ہٹا مولا
تُوں اِسکو ہٹا مولا
چلو اج گیت گیندے ہاں
خدا دی بالا دستی دے
خدادی سرفرازی دے
ہور اپنی طرفداری دے
تُوں بخش دے اے مالک
اَساں رُسواء نہ کر مالک
چلو اَج گیت گیندے ہاں
دین دی پارسائی دے
ہور اپنی بے وفائی دے
اَسیں مصروف رہندے ساں
بڑے مغرور رہندے ساں
مگر توہڑی پکڑ سُن اَج
اساں کو احساس دِتا ہے
جے توہڑی بے وفائی دا
جے توہڑی بے اعتنائی دا
صِلہ جو مل گیا اَساں کو
صِلہ جو مِلنے والا ہے
اِسکو ٹال چھوڑ مولا

اِس کو ٹال چھوڑو مولا
چلو اج گیت گیندے ہاں
خدا دی پائیداری دے
ہور اپنی ِگریہ زاری دے
اُساں کو بخش دے مولا
اُساں رُسواء نہ کر مولا
چلو اج گیت گیندے ہاں
خد اکو اَج منیندے ہاں

راشد حسین راشدؔ......

اِسراں

اِسراں لِکھ
جِسراں پانی اُپر
لِکھنی ہے ہوا

اِسراں رو
جِسراں رانا ہے
بَدّل..........!

ریگستان اندر
اِسراں ہَس
جِسراں ہسنی ہے
موت..........!

جیہندیاں لوکاں ور!

محمد یاسین......

عام نیہہ رہن دِتا

میں ہِک

عام انساں آساں

ماہڑے عام لوکاں نالوں

دُکھ' درد آسے

مُچ بڑے بڑے...........!

ماہڑیاں عام لوکاں جئیاں

خوشیاں آسیاں

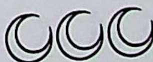
نِکیاں نِکیاں...........!

پر

توہڑیاں نیناں

مکو عام نیہہ رہن دِتا

عام نیہہ رہن دِتا!

جاپانی نظم

پیو موڑ دیو

ماءموڑ دیو

دادا موڑ دیو

دادی موڑ دیو

گدرے موڑ دیو

گُڑیاں موڑ دیو

مِگی ماہڑا

اپنا آپ موڑ دیو

ماہڑے نال جُڑے انسان

موڑ دیو

ہور جدوں تِکر

آدمی بحیثیت آدمی باقی اے

امن موڑ دیو

کدے نہ مُکّن والا امن ....!

(نوٹ.....انگریزی تھیں ترجمہ: رابعہ کوثر)

......محمد مقبول ساحلؔ

کھٹیاں ، مٹھّیاں بیریاں
کُجھ تیریاں ، کُجھ میریاں
آ چل رِفر سجناں ! چلیے ندیوں پار وے
ماہی دیاں وطناں آئی مست بہار وے

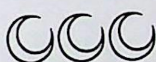
پیار دی منزل دُور بھی ہے
اس نگری دا دستور بھی ہے
جگ جیتن والے' جاندے نے دل ہار وے
ماہی دیاں وطناں آئی مست بہار وے

نہ ہجر' جدائیاں دے چھالے
نہ دنیا ' نہ دنیا والے
بس دو دل ہوون' اکھیاں ہوون چار وے
ماہی دیاں وطناں آئی مست بہار وے

چل میلے سوہنی حیاتی دے
تیرا ناں لکھواساں چھاتی تے
تیرے لئی لیساں چُنری گوٹے دار وے
ماہی دیاں وطناں آئی مست بہار وے
کشتی کو کنارہ مل جاسی
بیماراں کو چین آ جاسی
ہک وار چلادے دل تے نین کٹار وے
ماہی دیاں وطناں آئی مست بہار وے
ہک ہاسے تے قربان گیا
میں پہئیت دلاں دا جان گیا
دل بچ اقرار ہے بُلیاں تے انکار وے
ماہی دیاں وطناں آئی مست بہار وے
میت کوئی ' نہ کوئی سخی!
اس باغے اندر چار بکھی
سر اُپر نچدی ہک ننگی تلوار وے
ماہی دیاں وطناں آئی مست بہار وے
کونجاں نالوں گُرلاندی ہے
وعدے کر کے پُہل جاندی ہے
تھوکھے دیندی ہک چھیل چھبیلی نار وے
ماہی دیاں وطناں آئی مست بہار وے

ہے وطن مرا کشمیر میاں!
میں اُس باہجوں دلگیر میاں
فریاد میری نیہہ سُندی ایہہ سرکار وے
ماہی دیاں وطناں آئی مست بہار وے

عمراں دے ہجر' بچھوڑے نی
اس جندڑی دے دن تھوڑے نی
بے درد نصیباں ساحلؔ! دتا مار وے
ماہی دیاں وطناں آئی مست بہار وے

PAHARI

Bi-Monthly

SHEERAZA

Volume: 42 * Issue: 2 * Year: 2020

Published by:

Jammu & Kashmir
Academy of Art, Culture and Languages

Printed at Government Press, Srinagar